

AARHUS 2017

FØR - UNDER - EFTER

Forskningsbaseret evaluering af effekterne
ved kulturhovedstadsprojektet

KOLOFON

Titel	AARHUS 2017. FØR - UNDER - EFTER.
Undertitel	Forskningsbaseret evaluering af effekterne ved kulturhovedstadsprojektet.
Forfattere:	Hans-Peter Degn, Louise Ejgod Hansen, Nanna Thomsen, Line Nordentoft, Johannes Rolighed Xie, Michala Dahl Hansen
Herudover har følgende bidraget til dataindsamling og databearbejdning	Hanne Lynghøj, Morten Falbe-Hansen, Christina Godsk Mogensen, Julie Langdal Andersen, Charlotte Høj Jensen, Mille Borup Truelsen, Line Kvarthborg Vestergaard, Mathias Pedersen, Marie Christine Andreasen
Korrektur	Christian Michael Villadsen
Grafisk opsætning	CDR Forlag
Tryk	Ecograf
Omslagsfoto	Jan Kejser
Udgivelsesår	2018
Udgiver	rethinkIMFACTS 2017 ved Aarhus Universitet
Organisation	rethinkIMFACTS 2017 er en projektorganisation baseret på et strategisk partnerskab mellem Aarhus Universitet og Fonden Aarhus 2017. rethinkIMFACTS 2017 er ansvarlig for den forskningsbaserede evaluering af Aarhus som europæisk kulturhovedstad i 2017.
.	Som en del af evalueringen udgives en række forsknings- og evalueringsrapporter, der tilsammen har til hensigt at belyse de sociale, kulturelle, politiske og organisatoriske, image- og identitetsmæssige samt økonomiske effekter af Aarhus 2017. Denne rapport, de syv tilknyttede temarapporter samt øvrige udgivelser kan findes på projektets netside.
Netside	http://www.projects.au.dk/2017

INDHOLD

Resumé	7
1 Evalueringens rammer og grundlag	13
1.1 Kulturhovedstadsprojektets omfang	14
1.2 Aarhus 2017 fra start til slut	16
1.3 Evalueringen af Aarhus 2017	20
1.4 Evalueringsgrundlag	22
1.5 Datagrundlag og afrapportering	23
2 Et fælles projekt	31
2.1 Mange former for samarbejde	33
2.2 Styrker og svagheder ved decentral organisering	39
2.3 Et stabilt fundament	45
2.4 Videreførelse af samarbejder	50
3 Kulturhovedstadsprogrammet og publikummet	53
3.1 Programmets tema og værdier	55
3.2 Programmets sammensætning	57
3.3 Programmets tilgængelighed	64
3.4 Publikums oplevelse	67
3.5 Publikums sammensætning	69
3.6 Gentænkning af kultur	76
4 Borgernes engagement og involvering	78
4.1 Medproducerende borgere	81
4.2 Frivillighed	83
4.3 Borgernes stemme	88
4.4 Borgernes fremtidige engagement	95
5 Fortællingen om Aarhus 2017	97
5.1 På landkortet	98
5.2 I medvind og modvind	108
5.3 Identitet formes	112
5.4 Den fremtidige historie	113
6 Kulturens styrke	117
6.1 Kulturens ændrede rolle	118
6.2 Borgernes perspektiv	125
6.3 Sponsorernes perspektiv	127
6.4 Kulturinstitutionernes perspektiv	128
6.5 Kulturens værdi	132
6.6 Effekternes geografiske tyngde	136
6.7 Kultur i et fremtidigt perspektiv	140
7 Gentænkt	142
7.1 Kort- og langsigtede effekter	144
7.2 Uindfriede potentialer	147
7.3 Selvevaluering	155

RESUMÉ

Effekterne af Europæisk Kulturhovedstad Aarhus 2017 er undersøgt gennem en forskningsbaseret evaluering foretaget af rethinkIMFACTS 2017 ved Aarhus Universitet. Evalueringen er baseret på fem års indsamling og behandling af et omfattende datamateriale (interviews, spørgeskemaundersøgelser, monitoreringsdata, dokumentanalyser mv.). Analyserne af disse data er udmøntet i en række temarapporter samt nærværende hovedrapport. Evalueringen af Aarhus 2017 peger på nedenstående hovedresultater.

TVÆRGÅENDE SAMARBEJDE – AARHUS 2017'S DNA

- En særlig styrke ved Aarhus 2017 var, at kulturhovedstadsprojektet var baseret på mange

forskellige typer af samarbejde. Samarbejderne omfattede tværkommunalt samarbejde om værtsskabet, en decentral programproduktion med mange kulturaktører involveret og sponsor-samarbejde med erhvervslivet.

- Region Midtjylland og alle regionens kommuner bakkede op om Aarhus som Europæisk Kulturhovedstad. Det tværkommunale samarbejde videreføres efter kulturhovedstadsåret i form af Europæisk Kulturregion, i første omgang over en toårig periode, 2018-2019.

- Sponsorerne har udtrykt stor tilfredshed med samarbejdet med Fonden Aarhus 2017. Nogle af sponsorerne ønsker en videreførelse af den

platform, Aarhus 2017 skabte. Dette kan med fordel ske via de lokale kulturinstitutioners erhvervsklubber.

- Mange nye relationer, netværk og konstellationer er opbygget og udbygget som resultat af samarbejdet med og mellem lokale kulturinstitutioner.

MANGE BIDROG TIL UDMØNTNINGEN AF KULTURHOVEDSTADSPROJEKTET

- 80% af programproduktionen blev varetaget af andre end Fonden Aarhus 2017 selv, primært lokale indholdsleverandører (kulturinstitutioner, kunstnere og øvrige). Hermed medvirkede kulturhovedstadsprojektet til at synliggøre, udfordre og opkvalificere de deltagende institutioner og kulturproducerende miljøer i regionen.

- Fonden Aarhus 2017 havde undervejs et mix af roller som både bevillingsgiver, kontrolinstans, kunstnerisk producent og medudvikler. For nogle kulturinstitutioner skabte dette frustration og forvirring, mens andre udtrykte anerkendelse af, at den kunstneriske sparring kvalificerede og udviklede projekterne.

- Fonden Aarhus 2017 vægtede samarbejdet med sikre og stabile partnere højt og i mindre grad samarbejdet med vækstlaget og nogle af de nye og mindre kulturaktører.

- Fonden Aarhus 2017 var driftssikker, overholdt sit budget, levede op til sine egne nøgleindikatorer og formåede at opretholde den politiske opbakning til projektet.

- Kommunernes og regionens udlån af medarbejdere til Fonden Aarhus 2017s sekretariat

bidrog til reduktion af fondens driftsomkostninger, et generelt velfungerende sekretariat og kompetenceudvikling for medarbejderne.

STORT PROGRAM

– TIL DET TRADITIONELLE KULTURPUBLIKUM

- Programmet var af høj kunstnerisk og international kvalitet. De traditionelle kulturgener udgjorde størstedelen af programmet.

- Fondens egne programbidrag omfattede især internationale, anerkendte kunstnere. Disse blev kun i mindre grad koblet til lokale kunstnere.

- Temaet 'rethink' fungerede godt som ramme for et stort kulturprogram og havde en passende balance mellem at være forpligtende, rummeligt og inspirerende. De tre værdier (demokrati, bæredygtighed og mangfoldighed) fik derimod kun perifer betydning.

- Langt størstedelen (90%) af publikum havde en positiv oplevelse af de forskellige events.

- Samlet set afspejlede Aarhus 2017s publikum det gængse kulturpublikum. Hovedparten af publikum var i forvejen regelmæssige kulturbrugere.

- En tredjedel af kulturinstitutionerne vurderer, at de selv nåede ud til nye publikummer under kulturhovedstadsåret.

- En væsentlig barriere for publikums deltagelse var en oplevelse af, at programmet og formidlingen af dette var uoverskueligt. En klarere programstruktur og en bedre kommunikation om programmet kunne have lettet borgernes tilgang til kulturoplevelserne.

Foto: Aarhus 2017

- Der kan ikke påvises en effekt af Aarhus 2017 på borgernes generelle kulturforbrug.

AKTIVT MEDBORGERSKAB CENTRERET OM FRIVILLIGHEDSPROGRAMMET

- I arbejdet med aktivt medborgerskab havde frivillighedsprogrammet 'ReThinkers' en stor effekt. Frivillighedsarbejdet var centreret i og omkring Aarhus. En fjerdedel af de deltagende ReThinkers var 'nye frivillige'.

- De frivillige havde en positiv oplevelse med arbejdet, hvor de især fremhæver høj grad af variation i og indflydelse på opgaveløsningen.

- Den mest omfattende involvering af borgerne skete i ansøgningsfasen. Herefter gik borgerinvolveringen over til at foregå i relativt få specifikke kulturprojekter, hvor borgerne i forskellige former var involverede og medproducerende.

SYNLIGHED OG HISTORIESKRIVNING

- Aarhus 2017 opnåede stor synlighed, ikke mindst i de lokale og regionale nyhedsmedier. Samtidig opnåede kulturhovedstadsprojektet en høj kendskabsgrad blandt regionens borgere – og resten af danskerne.

- Mediernes billede af Aarhus 2017 var sammensat af mange forskellige fortællinger. Fortællingerne var overvejende positive og ikke præget af større kriser. Dermed adskiller Aarhus 2017 sig fra en del andre europæiske kulturhovedstadsprojekter.

- Aarhus 2017 blev et positivt brand, som borgere associerede sig selv til, særligt på Instagram. Kultur-

hovedstadsprojektet gjorde således både byen og kulturen til positive identitetsmarkører for borgerne.

- Borgerne i Region Midtjylland oplever i stigende grad, at såvel Aarhus som Region Midtjylland er 'et interessant kultursted'.

AFTRYK PÅ KULTURENS ROLLE OG VÆRDI

- Kulturens rolle og værdi har fået øget opmærksomhed blandt politikere, embedsmænd og sponsorvirksomheder.

- I forlængelse af kulturhovedstadsprojektet ser politikere og embedsværk i højere grad kultur som en relevant udviklingsdriver, også ud over kultursektoren.

- Til gengæld ses der ikke en øget økonomisk prioritering af kultur, forstået som kommunale kulturkroner pr. indbygger.

- Kulturhovedstadsprojektet har sat et lokalt og et regionalt aftryk. Især i Aarhus Kommune har kulturhovedstadsprojektet haft stor betydning, mens

betydningen har været lidt mindre i regionens øvrige kommuner. Det nationale aftryk er meget lille.

- Den europæiske dimension kommer især til udtryk i forbindelse med etableringen af internationale samarbejder og netværk. Indholdsmæssigt træder den europæiske/internationale dimension mindre tydeligt frem.

Aarhus 2017 har således allerede haft effekter, især i forhold til udviklingen af tværgående samarbejder og en styrket rolle for kulturen.

Foto: Emilia Theresel

1

EVALUERINGENS RAMMER OG GRUNDLAG

Denne rapport præsenterer hovedresultaterne af den uafhængige, forskningsbaserede evaluering af Europæisk Kulturhovedstad Aarhus 2017¹. Evalueringen er foretaget af rethinkIMFACTS 2017 ved Aarhus Universitet.

Målet med rapporten er at bidrage til refleksion blandt både de mange aktører, der var involveret i kulturhovedstadsprojektet, og udenforstående, der er nysgerrige på den læring, der kan genereres af så stort og ambitiøst et kulturprojekt som Aarhus 2017. Ved at kigge bagud på kulturhovedstadsprojektet Aarhus 2017 vurderer vi ikke alene projektets styrker, svagheder og effekter. Vi peger også fremad, skaber vidensgrundlag og inspirerer til, hvordan andre projekter kan gribes an og bygge videre på erfaringerne fra Aarhus 2017 – samtidig med at vi peger på uudnyttede muligheder og advarer om faldgruber, man bør være opmærksom på.

Rapporten er struktureret i syv kapitler.

RAPPORTENS INDHOLD

- Kapitel 1 rammesætter kort kulturhovedstadsprojektet og grundlaget for evalueringen.
- Kapitel 2 analyserer de forskellige typer af tværgående samarbejde og effekterne heraf.
- Kapitel 3 belyser kulturhovedstadsprogrammets struktur og tilblivelse samt publikums oplevelse af programmet.
- Kapitel 4 undersøger borgerinvolveringen i kulturhovedstadsprojektet.
- Kapitel 5 fokuserer på mediernes og borgernes fortælling om Aarhus 2017.
- Kapitel 6 analyserer, i hvilket omfang Aarhus 2017 har styrket kulturen.
- Kapitel 7 samler op og perspektiverer med fokus på de forskellige kort- og langsigtede effekter samt på uindfrie muligheder.

1.1 KULTURHOVEDSTADS-PROJEKTETS OMFANG

Byen Aarhus havde titlen som Europæisk Kulturhovedstad i 2017, men kulturhovedstadsprojektet var også et regionalt projekt med aktiviteter spredt ud over alle 19 kommuner i Region Midtjylland. Kulturhovedstadsprojektet var i ansøgningsfasen organiseret i et projektsekretariat hos Aarhus Kommune. Efterfølgende blev projektet varetaget af en erhvervsdrivende fond.

¹ I denne rapport skelnes herefter mellem 'Aarhus 2017', der beskriver kulturhovedstadsprojektet 'Europæisk Kulturhovedstad Aarhus 2017', og 'Fonden Aarhus 2017' eller 'fonden', der beskriver organisationen med ansvar for at gennemføre kulturhovedstadsprojektet.

Europæisk Kulturhovedstad Aarhus 2017 havde et samlet budget på 461 mio. kr.² Projektet blev primært finansieret af offentlige midler fra staten, Aarhus Kommune, Region Midtjylland og de 18 øvrige kommuner i regionen. Med til at finansiere projektet var herudover i alt 124 sponsorer fra erhvervslivet og 26 private og offentlige fonde. 71% af budgettet blev anvendt på programaktiviteter, 13% til PR, markedsføring og kommunikation og 15% til lønninger og administration.³

Det rammesættende tema for kulturhovedstadsprojektet var 'rethink' – eller 'gentænk'⁴. Programmet for kulturhovedstadsåret tog afsæt i 442 kerneprojekter, hvoraf 306 projekter blev udmøntet i events⁵ i løbet af selve kulturhovedstadsåret. Der var 628 forskellige events med i alt 13.708 eventdage⁶ i løbet af 2017. Kulturhovedstadsprogrammet omfattede bl.a. 4 såkaldte megaevents og 12 så-

kaldte fuldmåneevents. 40% af projekterne under kulturhovedstadsåret var co-producerede med internationale partnere.

Aarhus 2017 opnåede et samlet publikumstal på anslået 3,3 mio. besøg⁷, primært blandt regionens

² Fonden Aarhus 2017's budget. Hertil kommer bl.a. medfinansiering fra de mange kulturinstitutioner mv., der bidrog til kulturhovedstadsprojektet.
³ Tallene for bevilgede midler og midlernes fordeling er baseret på de årlige, reviderede regnskaber for Fonden Aarhus 2017 for årene 2013-2018 samt regnskabstal for 2018 pr. 1. oktober 2018.
⁴ Op til selve kulturhovedstadsåret blev temaet omformuleret og kommunikeret som 'let's rethink'. Ændringen var altovervejende kommunikationsstrategisk og havde derudover meget begrænset indvirkning.
⁵ Events anvendes om konkrete, publikumsrettede aktiviteter som f.eks. en forestilling, koncert, udstilling mv. Hvis en aktivitet skifter indhold eller lokation, er det en ny event.
⁶ Eventdage er en opgørelse af, hvor mange dage/gange en event kan opleves. En udstilling, der er åben alle dage i 3 uger, har således 21 eventdage.
⁷ Det samlede publikumstal er summen af alle publikumsbesøg. Publikumstallene ved de enkelte events er opgjort af projekterne selv. Der er tale om 3,3 mio. besøg og ikke enkeltpersoner, da mange borgere har oplevet mere end én Aarhus 2017-event.

TABEL 1.1 BEVILGEDE MIDLER TIL FONDEN AARHUS 2017

	BIDRAG, MIO. KR.	PROCENT
Staten	129,0	28%
Aarhus Kommune	116,4	25%
Region Midtjylland	58,9	13%
De 18 øvrige kommuner i regionen	43,5	9%
EU (Melina Mercouri-prisen)	11,1	2%
Fonde	66,8	14%
Sponsorer	15,5	3%
In kind-ydelser	5,8	1%
Andet	14,3	3%
Total	461,3	

Kilde: reviderede regnskaber for Fonden Aarhus 2017 for årene 2013-2018 samt regnskabstal for 2018 pr. 1. oktober 2018.

Foto: Per Bille

egne borgere, samt stor mediebevågenhed med bl.a. ca. 14.000 artikler i danske nyhedsmedier i perioden 2007-2018. Herudover blev Aarhus 2017 omtalt internationalt i medier i 70 lande verden over, særligt i Tyskland, USA og Storbritannien.⁸

1.2 AARHUS 2017 FRA START TIL SLUT

Processen for kulturhovedstadsprojektet strakte sig over mere end et årti, og Aarhus 2017s livscyklus kan inddeles i fire faser (se også side 18-19).

- Ansøgningsfasen (2007-2012)
- Etablerings- og udviklingsfasen (2013-2016)
- Gennemførelsesfasen (2017)
- Afviklingsfasen (2018)

ANSØGNINGSFASEN (2007-2012)

På baggrund af Europa-Kommissionens offentliggørelse i 2005 af, at én by i hhv. Danmark og Cypern skulle have titlen som Europæisk Kulturhovedstad i 2017, besluttede Aarhus Kommune i 2007 at kandidere til titlen. Det samme gjorde Sønderborg Kommune, der var Aarhus' eneste konkurrent til den danske titel. I 2008 blev et midlertidigt projektsekretariat i Aarhus Kommune oprettet, og i januar 2009 gik Region Midtjylland ind i projektet, og processen med at få de øvrige kommuner i regionen med om bord blev sat i gang. I årene 2008-2011 gennemførtes en bred, inddragende og idéudviklende proces, hvor anslået 10.000 borgere, erhvervsfolk, kulturaktører m.m. deltog. I denne proces opstod bl.a. temaet om at gentænke, 'rethink', og kimen til en væsentlig del af de konkrete projekter under kulturhovedstadsåret blev også udviklet her. Den første ansøgning til EU blev indsendt i september 2011, og den anden ansøgning blev indsendt i juni 2012, og på baggrund

- 442 kerneprojekter
- 628 events for publikum i 2017
- 13.708 eventdage
- 3,3 mio. publikumsbesøg
- 80% af programmet blev lagt ud til produktion blandt lokale kulturinstitutioner og andre kulturaktører. 20% af programmet stod Fonden Aarhus 2017 selv for at producere.

heraf blev det den 24. august 2012 annonceret, at Aarhus havde vundet titlen som Europæisk Kulturhovedstad i 2017 (den anden europæiske Kulturhovedstad blev Pafos på Cypern). På det tidspunkt var arbejdet med at etablere den fond, der skulle stå bag realiseringen af projektet, allerede påbegyndt.

ETABLERINGS- OG UDVIKLINGSFASEN (2013-2016)

Overgangen fra ansøgningsfasen var et markant skifte, også fordi der nu skulle sættes konkrete handlinger bag løfterne i ansøgningen. Fonden Aarhus 2017s sekretariat begyndte arbejdet i 2013, og efter nogle udskiftninger og omstruktureringer var det endelige ledelsesteam, under ledelse af Rebecca Matthews, på plads i sommeren 2015. I perioden frem mod 2017 blev fondens medarbejderstab løbende udvidet, således at man ved kulturhovedstadsårets begyndelse var oppe på 50 medarbejdere.⁹ Fondens arbejde med at udforme programmet var baseret på en decentral programproduktion, hvor store dele af arbejdet med at udvikle og levere de konkrete events i programmet blev lagt ud til forskellige

⁸ "Welcome Future", Fonden Aarhus 2017 (2018), side 128.

⁹ Fonden Aarhus 2017s årsrapport for 2017, side 29.

aktører. Midlerne til projekterne blev uddelt gennem en række støtterunder. I alt blev der i årene 2013-2018 brugt 329 mio. kr. på programaktiviteter, hvoraf de første midler allerede blev bevilget i 2013.

GENNEMFØRELSESFASEN (2017)

Kulturhovedstadsåret blev officielt åbnet med en megaevent i Aarhus den 21. januar 2017. Dagen forinden fandt børneåbningen *Ønskelandet* sted i alle kommuner i regionen som den første af de 12 fuldmånevents. Den 9. december 2017 sluttede kulturhovedstadsåret officielt med afslutning i såvel Hvide Sande som Aarhus. Årets events var fordelt mellem Aarhus og resten af regionen, således at 59% af eventene foregik i Aarhus og 39% i de øvrige kommuner i regionen. Herudover foregik 1% uden for regionen (bl.a. i Pafos på Cypern), mens 1% var ikke-stedbundne events.

AFVIKLINGSFASEN (2018)

Allerede sidst på året i 2017 faldt fondens medarbejderantal hurtigt, og i løbet af foråret 2018 stoppede størstedelen af medarbejderne, herunder dele af ledelsen. Fondens sidste officielle arrangement blev afviklet i april 2018, hvor fonden på en konference med titlen *Welcome Future* præsenterede sine data og sine egne bud på resultater og foreløbige effekter.

I foråret 2018 uddelte fonden midler til de såkaldte legacy-projekter, der i lille skala viderefører nogle af kulturhovedstadsaktiviteterne. Herudover er fremadrettede aktiviteter henlagt til dels det nyetablerede Europæisk Kulturregion, som er et fortsat samarbejde mellem kommunerne i regionen, og dels de enkelte kommuner, institutioner og enkeltpersoner.

Den 1. oktober 2018 ophørte fondens aktiviteter. Fonden har ansøgt om at blive likvideret med udgangen af 2018.

Foto: Kaare Viemose

ANSØGNINGSFASEN 2005-2012

2005				2006				2007				2008			
2005 Danmark og Cypern udnævnes som værtslande i 2017 for Europæisk Kulturhovedstad										September 2007 Aarhus beslutter at ansøge om titlen som Europæisk Kulturhovedstad.		Primo 2008 Projektsekretariat oprettes. Trevor Davis ansættes som projektleder			
2009				2010				2011				2012			
Januar 2009 Region Midtjylland beslutter at indgå i kulturhovedstadsprojektet		September 2009 Den regionale styregruppe for kulturhovedstadsprojektet konstitueres						Maj-aug 2011 Regionsråd og de 18 byråd principgodkender deres bevillinger til kulturhovedstadsprojektet	August 2011 Aarhus Kommune vedtager endelig bevilling til kulturhovedstadsprojektet		December 2011 Aarhus og Sønderborg går videre til anden ansøgningsrunde		Juni 2012 Anden ansøgning afleveres til EU		Okt-nov 2012 Fonden Aarhus 2017 etableres og bestyrelsen konstitueres
2009 Brugerinddragende proces. 10.000 borgere, erhvervsfolk og kulturaktører bidrager. Idéen om 'rethink' opstår											August 2012 Aarhus udpeges som Europæisk Kulturhovedstad 2017				
Jan-aug 2009 Forhandlinger med regionens øvrige 18 kommuner om at deltage									September 2011 Første ansøgning afleveres til EU						

ETABLERINGS- OG UDVIKLINGSFASEN 2013-2016

2013				2014				2015				2016			
Januar 2013 Opstartsmidler udbetales til de første 117 projekter		Juni 2013 Rebecca Matthews og Gitte Just tiltræder som hhv. administrerende direktør og programdirektør				Maj 2014 Første egentlige ansøgningsrunde. 44 strategiske projekter støttes		Juni 2014 Statens bevilling til Aarhus 2017 falder på plads		April 2015 Juliana Engberg tiltræder som programdirektør		November 2015 Open call. 45 projekter støttes		Januar 2016 Highlights fra kulturhovedstadsprogrammet præsenteres	
								April 2015 Præsentation af projektkatalog v. udstilling i Ridehuset (Aarhus)						Oktober 2016 Lancering af det samlede program	

GENNEMFØRELSESFASEN 2017

JANUAR	FEBRUAR	MARTS	APRIL	MAJ	JUNI	JULI	AUGUST	SEPTEMBER	OKTOBER	NOVEMBER	DECEMBER
Januar Fuldmåneevent: Ønskelandet (alle regionens kommuner)	Februar Fuldmåneevent: Befri Gudsjenesten (Aarhus)	Marts Fuldmåneevent: Århundredets Festival (Aarhus)	April Fuldmåneevent: Off Road (Herning)	Maj Fuldmåneevent: Freedom Prison (Horsens)	Juni Fuldmåneevent: Snapsting (Viborg)	Juli Fuldmåneevent: Eutopia (Aarhus)	August Fuldmåneevent: River Art og Silkeborg Ildfestregatta (Silkeborg)	September Fuldmåneevent: Watermusic (Randers)	Oktober Fuldmåneevent: Rethink Reformation (Aarhus)	November Fuldmåneevent: Move for Life (hele regionen)	December Fuldmåneevent: Aarhus 2017 Finale – A Shared Moment (Hvide Sande)
21. januar 2017 Megaevent: Officiel åbning (Aarhus)				Maj-juni Megaevent: Røde Orm (Aarhus)							
				April-sept 2017 Megaevent: The Garden – Beginning of Times, End of Times (Aarhus)							
										9. december 2017 Megaevent: Aarhus 2017 Finale – Celebrate The Year (Aarhus)	

AFVIKLINGSFASEN 2018

2018			
	April 2018 Fonden Aarhus 2017 afrapporterer sine resultater på konferencen "Welcome Future"	December 2018 Evalueringen af Aarhus 2017 offentliggøres	

1.3 EVALUERINGEN AF AARHUS 2017

Allerede i forbindelse med ansøgningen om at blive europæisk kulturhovedstad blev det foreslået at gennemføre den officielle evaluering af kulturhovedstadsprojektet i et samarbejde med Aarhus Universitet. I 2013 blev projektorganisationen rethinkIMPACTS 2017 etableret som et partnerskab mellem Aarhus Universitet og Fonden Aarhus 2017. Et af projektorganisationens hovedformål var at foretage en officiel, forskningsbaseret evaluering af effekterne af kulturhovedstadsprojektet. Aktiviteterne i projektet blev tilrettelagt i dialog med de to partnere samt de to lokale hovedtilskudsydere, Aarhus Kommune og Region Midtjylland. I denne dialog blev rethinkIMPACTS 2017s opgaveportefølje, herunder prioriteringen af evalueringsfokus, aftalt mellem parterne.

For at sikre evalueringsresultaternes uafhængighed er rethinkIMPACTS 2017 organisatorisk forankret på Aarhus Universitet. Projektet er finansieret med 5 mio. kr. fra Fonden Aarhus 2017 og 5 mio. kr. fra Aarhus Universitet. Projektet udløber med udgangen af 2018, hvor rethinkIMPACTS 2017 præsenterer resultaterne af den uafhængige evaluering – bl.a. i nærværende rapport. Herefter overgår fremadrettede og eventuelt opfølgende aktiviteter til Center for Kulturevaluering, som Aarhus Universitet har oprettet til at bygge videre på arbejdet og erfaringerne fra evalueringen af kulturhovedstadsprojektet.

Opdraget for rethinkIMPACTS 2017 har været at gennemføre en evaluering af Aarhus 2017 med et dobbelt formål: dels en såkaldt formativ evaluering, der løbende har bidraget til læring undervejs i processen, dels en afsluttende, såkaldt summativ evaluering, der efter kulturhovedstadsprojektets

gennemførelse har dokumenteret, hvad der er kommet ud af Aarhus 2017, og dermed om man har levet op til sine mål. Således har rethinkIMPACTS 2017 undervejs, primært i etablerings- og udviklingsfasen, haft til opgave gennem dialog og kritisk sparring at bidrage til løbende læring og kvalitetsudvikling af kulturhovedstadsprojektets rammer og indhold. I den forbindelse har rethinkIMPACTS 2017 som en del af samarbejdet med Fonden Aarhus 2017 bidraget til at kvalitetssikre fondens indsamling af monitoreringsdata. Disse data er dels blevet anvendt af fonden selv til dens løbende projektstyring og afsluttende afrapportering, dels indgår de som supplement til rethinkIMPACTS 2017s egen dataindsamling. Efter kulturhovedstadsårets afslutning har rethinkIMPACTS 2017s største opgave været at udarbejde den summativ evaluering af Aarhus 2017 primært baseret på en analyse af egne data indsamlet i perioden 2014-2018. I denne afsluttende evaluering har vi søgt også at indlægge et fremadrettet læringsperspektiv, der rækker ud over Aarhus 2017, med henblik på at flest mulige aktører kan drage nytte af de erfaringer og evalueringsresultater, vi her bringer frem.

rethinkIMPACTS 2017 har sideløbende med evalueringen afholdt en række konferencer om centrale kulturhovedstadstemaer: *Rethink Participatory Cultural Citizenship* den 14.-16. november 2013, *RE-DO. On Sustainability and Culture's Role in Sustainable Futures* den 28.-31. oktober 2015 og *Re-Value. Rethinking the Value of Arts and Culture* den 8.-11. november 2017 – samt den afsluttende konference den 10. december 2018 med præsentation af evalueringsresultaterne.

1.4 VALUERINGSGRUNDLAG

Formelt blev Aarhus tildelt titlen på baggrund af en ansøgning, der omfattede seks strategiske mål¹⁰. Disse lød således:

- 1 Aarhus 2017 skal styrke den langsigtede udvikling og betydning af kunst og kultur, og programmet skal bidrage til at styrke den europæiske kulturs mangfoldighed.
- 2 Aarhus 2017 skal øge synlighed og tiltrækningskraft nationalt og internationalt samt udvikle europæisk kultursamarbejde og dialog.
- 3 Aarhus 2017 skal anvende kreativitet, innovation, viden og eksperimenter som brændstof for menneskelig udvikling og økonomisk vækst.
- 4 Aarhus 2017 skal fremme et mere aktivt medborgerskab gennem en bred og aktiv deltagelse samt fremme et samfundsgavnligt engagement fra erhvervslivet, kultursektoren samt forsknings- og uddannelsessektoren.
- 5 Aarhus 2017 skal underbygge udviklingen af åbne og medlevende bymiljøer der fremmer fællesskab med plads til forskellighed.
- 6 Aarhus 2017 skal fungere som platform for tværfagligt samarbejde om bysamfundets udfordringer og fremme visionen om en bæredygtig fremtid – lokalt såvel som globalt.

Det var imidlertid nødvendigt at specificere, hvordan disse mål kunne fungere som evalueringsgrundlag, dels fordi de seks strategiske mål var så bredt formulerede, at de gav et meget stort fortolkningsrum, dels fordi kulturhovedstadsprojektet udviklede sig i processen. I udviklingen af evalueringsgrundlaget har vi også inddraget fondens langsigtede effekt-

mål, som de blev formuleret i fondens strategiske forretningsplan¹¹.

Et tredje, vigtigt bidrag til evalueringsgrundlaget kom fra de mange forskellige aktører, der har deltaget i evalueringsdesignprocessen undervejs. På en række workshops undervejs, heraf de første fem i foråret 2014, kvalificerede aktører fra bl.a. kulturlivet og embedsværket løbende tolkningen af målene for Aarhus 2017 og identificerede forskellige effekter, der om muligt skulle evalueres. De inddragede aktører var dermed med til at fortolke og vægtlægge de forskellige aspekter af kulturhovedstadsprojektet og kvalificerede således grundlaget for evalueringen af kulturhovedstadsprojektet.

Med udgangspunkt i ovenstående grundlag og proces blev der udarbejdet en pulje af evalueringskriterier, der tilsammen omfattede alle aspekter af de strategiske mål. Som ramme for evalueringen har rethinkIMFACTS 2017 organiseret de forskellige mulige effekter inden for fem effekt-områder: kulturelle, sociale, økonomiske, image- og identitetsmæssige samt politiske og organisatoriske effekter.¹² Tilgangen har været, at evalueringen skulle vedrøre alle effektområderne, i det omfang det var muligt. Det blev ikke prioriteret at sætte fokus på de rent økonomiske effekter. Dels fik Fonden 2017 selv foretaget en analyse af kortsigtede økonomiske effekter (udarbejdet af COWI), dels har vores dataindsamling ikke omfattet konkrete økonomiske data. Evalueringskriterierne er blevet prioriteret i samarbejde med Fonden Aarhus 2017, Aarhus Kommune og Region Midtjylland, og det er denne

¹⁰ "Aarhus 2017 Kandidat Europæisk Kulturhovedstad 2017 – Endelig ansøgning", Kulturforvaltningen, Aarhus Kommune (juni 2012), side 8.

¹¹ "Europæisk Kulturhovedstad Aarhus 2017 – Strategisk Forretningsplan", Fonden Aarhus 2017 (december 2015).

¹² Disse fem effektområder er udledt på baggrund af forskning i effekterne af europæiske kulturhovedstæder, se f.eks. "European Capitals of Culture: Success strategies and long term effects", Beatriz Garcia og Tamsin Cox (2013).

prioritering, der ligger til grund for den gennemførte evaluering.

1.5 DATAGRUNDLAG OG AFRAPPORTERING

Der ligger et omfattende datamateriale bag evalueringen af Aarhus 2017, som er bearbejdet i 7 temarapporter, der hver især belyser de forskellige aspekter af Aarhus 2017. Denne hovedrapport sammenfatter de overordnede konklusioner fra evalueringen af Aarhus 2017. Hovedrapportens konklusioner underbygges i de respektive rapporter.

Evalueringen af Aarhus 2017 er baseret på en række datakilder. Størstedelen af dataene har rethinkIMFACTS 2017 selv indsamlet. Det gælder en række kvalitative og kvantitative data, som er listet i tabel 1.2. Herudover bygger evalueringen

UNDERLIGGENDE TEMARAPPORTER

- Temarapport nr. 1: Aarhus 2017 – program og publikumsoplevelser
- Temarapport nr. 2: Kulturinstitutionernes involvering i Aarhus 2017
- Temarapport nr. 3: Aarhus 2017 som politisk projekt
- Temarapport nr. 4: Aarhus 2017 fra borgernes perspektiv
- Temarapport nr. 5: Aarhus 2017 i medierne
- Temarapport nr. 6: Erhvervslivets involvering i Aarhus 2017
- Temarapport nr. 7: Organiseringen af kulturhovedstadsprojektet Aarhus 2017

Foto: Jesper Valdgaard

på kvantitative data, som Fonden Aarhus 2017 har indsamlet i årene 2013-2018. Endvidere har vi anvendt en række skriftlige kilder i form af beslutningsdokumenter fra kommunerne og regionen, EU-beslutninger, de officielle ansøgninger, Fonden Aarhus 2017s strategiske forretningsplaner mv.

Ved udarbejdelsen af evalueringsdesignet blev en række forskellige, relevante populationer

identificeret: borgere, publikummere, kulturinstitutioner, politikere, embedsmænd, sponsorer, medier etc. Som hovedregel har vi kombineret kvalitative og kvantitative metoder for på den måde at få et nuanceret og dækkende billede af såvel de overordnede mønstre som de underliggende forklaringer. I de fleste tilfælde har der været flere indsamlingsrunder – for det meste lige før og lige efter kulturhovedstadsåret.

Foto: Brian Rasmussen

TABEL 1.2 DATAINDSAMLINGER FORETAGET AF RETHINKIMPACTS 2017

Population	Dataindsamling	Tidspunkt
Publikum	Spørgeskemaer til et repræsentativt udsnit af publikum ved alle mega- og fuldmånevents samt udvalgte almindelige events	Løbende i 2017
	Interviews med publikummere til udvalgte events	Løbende i 2017
Kulturinstitutioner	Spørgeskemaer til udvalgte kulturinstitutionsledere	Januar 2017 og januar 2018
	Interviews med udvalgte kulturinstitutionsledere	2016 og 2017
Politikere	Spørgeskemaer til alle byråds- og regionsrådspolitikere i Region Midtjylland	Januar 2017 og december 2017
	Interviews med udvalgte politikere (primært kulturudvalgsformænd)	2016, 2017 og 2018
Embedsmænd	Spørgeskemaer til embedsmænd i alle kommunale kulturforvaltninger i regionen	2016 og 2018
	Interviews med embedsmænd i udvalgte kommunale kulturforvaltninger	2016 og 2018
Befolkning	Spørgeskemaer til et repræsentativt udsnit af den midtjyske og den danske befolkning	Ultimo 2015, ultimo 2016, alle fire kvartaler af 2017 samt primo 2018
	Fokusgruppeinterviews med borgere i udvalgte kommuner i regionen	Løbende i 2016-2018
Medier	Artikler i nyhedsmedierne (print og online)	2007-2018
	Opslag på sociale medier (Facebook og Instagram)	2007-2018
	Casestudier af tre debatter relateret til Aarhus 2017	2017
Sponsorer	Spørgeskema til Aarhus 2017s erhvervssponsorer	December 2017
	Interviews med udvalgte erhvervssponsorer	2018
Fonden Aarhus 2017	Interviews med udvalgte medarbejdere fra Fonden Aarhus 2017	2016, 2017 og 2018
	Interviews med ledelsen i Fonden Aarhus 2017	Løbende i 2014-2018
	Spørgeskema til udlånte medarbejdere	2018
Frivillige	Spørgeskemaer til Aarhus 2017s ReThinkers	April 2017 og december 2017
	Fokusgruppeinterview med frivillige ReThinkers	Marts 2017

Ud over hovedrapporten og temarapporterne er rethinkIMFACTS 2017s analyser blevet formidlet i forbindelse med foredrag, workshops, konferencer m.m. Der er løbende i processen blevet meldt tilbage til både fonden og de forskellige interesserede parter – i overensstemmelse med den formative tilgang til evalueringen. Desuden er evalueringen blevet suppleret af 18 dybdegående forskningsprojekter, som er gennemført undervejs i perioden af en række forskere og gæsteforskere ved Aarhus Universitet. Forskningsprojekterne favner bl.a. værdiskabelse i kulturprojekter, frivillighedsarbejde (krydstogtværter), kulturelle mikroprojekter, bæredygtighed, offentlige forvaltningsaspekter mv. Herudover har 25 studerende gennemført nogle meget forskellige specialeprojekter i samarbejde med rethinkIMFACTS 2017.¹³

¹³ Alle rapporter og publikationer er tilgængelige på projects.au.dk/2017.

2

ET FÆLLES PROJEKT

Foto: Mikkel Berg Pedersen

De mange forskellige samarbejder og netværk bag kulturhovedstadsprojektet bidrog til at mobilisere en række forskellige kræfter og kompetencer. Grundtanken bag dette finder vi i ansøgningen om at blive europæisk kulturhovedstad, hvor der var lagt vægt på, at "Aarhus 2017 skal fungere som platform for tværfagligt samarbejde".¹⁴ I det følgende analyserer vi, hvordan det tværgående samarbejde fungerede, og hvilke effekter den bærende samarbejdstilgang havde. Videre belyser vi de aktuelle, og potentielt blivende, effekter af det tværgående samarbejde.

2.1 MANGE FORMER FOR SAMARBEJDE

Aarhus 2017 blev bygget på mange typer af tværgående samarbejder: på tværs af kommuner, institutioner og organisationer, på tværs af sektorer, fagligheder og geografi samt på tværs af kunstnere, sponsorer og borgere. Samarbejdernes mængde, omfang og variation var således et grundlæggende kendetegn for Aarhus 2017 og et af de mest succesrige aspekter ved kulturhovedstadsprojektet.

SAMARBEJDE OM VÆRTSKAB OG FINANSIERING

Aarhus 2017 adskilte sig fra de fleste andre kulturhovedstadsprojekter ved ikke alene at omfatte en by/kommune, men derimod en hel region. Region Midtjylland og regionens øvrige 18 kommuner bidrog med 22% af Aarhus 2017s samlede indtægter. Regionen og kommunerne valgte allerede i ansøgningsfasen at organisere sig i en netværksstruktur med en regional, råd-

¹⁴ "Aarhus 2017 Kandidat Europæisk Kulturhovedstad 2017 – Endelig ansøgning", Kulturforvaltningen, Aarhus Kommune (juni 2012), side 8.

givende styregruppe bemandet med ledende embedsmænd fra regionen og kommunerne.

Organiseringen af Fonden Aarhus 2017 afspejlede, at der var tale om et tværkommunalt samarbejdsprojekt. Seks af fondens bestyrelsesmedlemmer var politikere fra Aarhus Kommune, Region Midtjylland og de forskellige kulturregioner, og ét medlem var udpeget af regionens Vækstforum. Bestyrelsens øvrige seks medlemmer var personer fra erhvervsliv, foreningsliv og kulturliv, udvalgt på baggrund af personlige kompetencer og netværk. Fondens sekretariat var delvist bemandet med medarbejdere udlånt fra de deltagende kommuner og regionen (via den såkaldte udlånsmodel). Den formelle organisering og bemanding af Aarhus 2017 afspejlede dermed det bagvedliggende tværkommunale samarbejde om værtskabet.

I modsætning til de lokale og regionale myndig-

Aarhus 2017 adskilte sig fra de fleste andre kulturhovedstadsprojekter ved ikke alene at omfatte en by/kommune, men derimod en hel region.

heder, der spillede en aktiv rolle i projektet, indtog staten alene en rolle som tilskudsgiver. Staten bidrog til finansieringen af kulturhovedstadsprojektet med 129 mio. kr. – 28% af det samlede budget. Med bidraget fulgte ingen programmæssige krav eller bindinger, ligesom der ikke indgik et systematisk samarbejde mellem kulturhovedstadsprojektet og den statslige part. Staten bidrog samtidig med 6 mio. kr. til VisitDenmarks budget øremærket international markedsføring af kulturhovedstaden samt 10 mio. kr. via de regionale kulturaftaler.

Tilskuddet fra de lokale og regionale myndigheder blev fastlagt allerede inden tildelingen af kultur-

hovedstadstitlen i 2012. Selvom Danmark allerede i 2005 blev udpeget som værtsland for europæisk kulturhovedstad, kom den statslige beslutning om medfinansiering af kulturhovedstadsprojektet først i juni 2014 – næsten to år efter at Aarhus vandt titlen. Beslutningen om statslig medfinansiering kom dermed meget sent i forhold til fondens udvikling af samarbejder og program. Herudover var statens tilskud væsentligt lavere end forventet – ca. 65% af det forventede. Forventningen var baseret på de statslige tilskud til andre sammenlignelige kulturhovedstadsprojekter.¹⁵ Samlet set påvirkede den sene statslige bevilling på forskellig vis samarbejdsrelationerne, idet den udfordrede flere af fondens udviklingsprocesser og muligheder for at indgå samarbejder med leverandører til programmet. Denne periode med usikkerhed om statens bidrag har efterfølgende vist sig at have præget projektejernes oplevelse af samarbejdet med fonden.

SAMARBEJDE MED ERHVERVSLIV OG FONDE

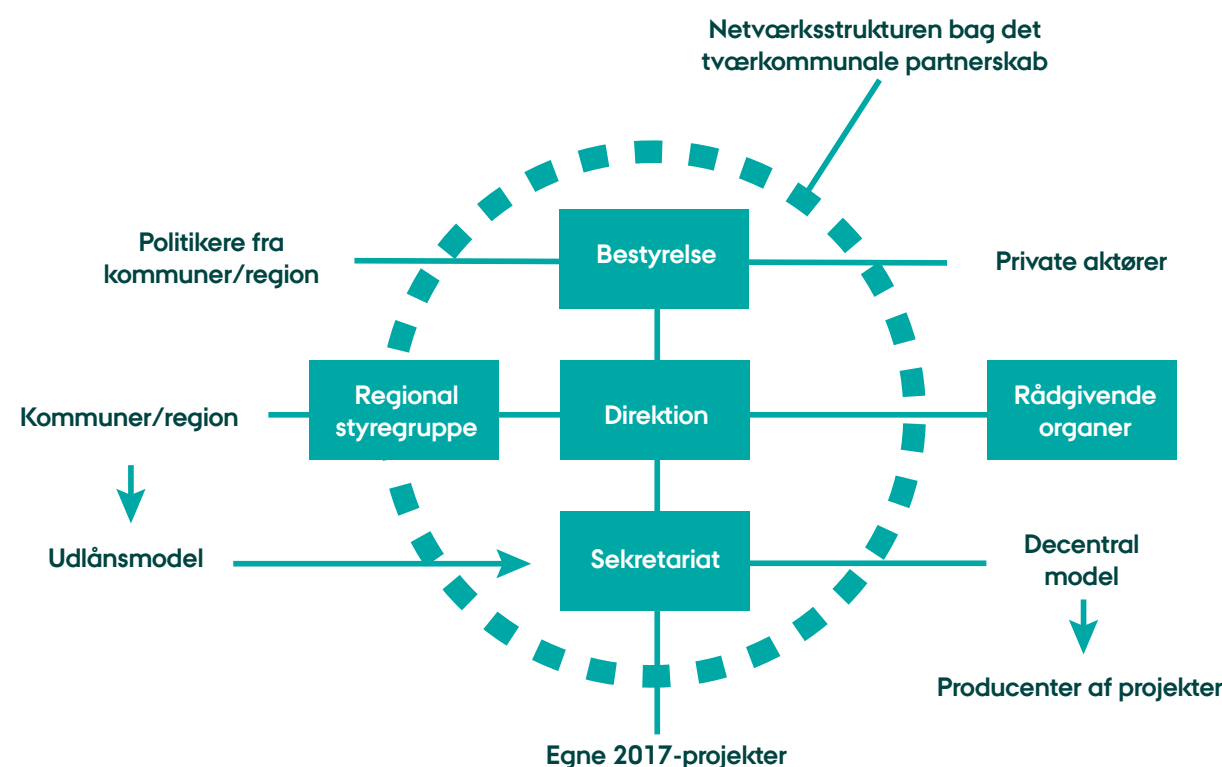
Det økonomiske grundlag for kulturhovedstadsprojektet omfattede også tilskud og støtte fra fonde og private virksomheder. Fonden Aarhus 2017 udviklede et særligt partnerskabsprogram målrettet sponsorer fra fonde og erhvervsliv, hvilket bl.a. rummede mulighed for at etablere samarbejde på tværs af virksomheder og direkte mellem sponsorer og konkrete kulturprojekter. Herudover blev der naturligt samarbejdet om at skabe positiv opmærksomhed om både Aarhus 2017 og sponsorerne.

Fonden Aarhus 2017 fundraisede i alt 82,3 mio. kr.¹⁶ fra fonde og erhvervsliv, hvoraf 19% kom fra

¹⁵ "Aarhus 2017 Kandidat Europæisk Kulturhovedstad 2017 – Endelig ansøgning", Kulturforvaltningen, Aarhus Kommune (juni 2012), side 103.

¹⁶ Hertil kommer 5,8 mio. kr. i in-kind-ydelser.

FIGUR 2.1 DEN OVERORDNEDE STRUKTUR – FONDEN AARHUS 2017

erhvervslivet, og 81% kom fra offentlige og private fonde. Salling Fondene alene støttede det samlede kulturhovedstadsprojekt med 22,5 mio. kr. Fondenes støtte var typisk øremærket til et af Fonden Aarhus 2017s specifikke projekter. F.eks. støttede Nordea-fonden *My Playground*.

Ved siden af dette fundraisede de enkelte projektere også midler til deres konkrete projekter, og denne kombination af central og decentral fundraising skabte nogen forvirring og frustration. Flere projektere oplevede at kontakte en fond, som så henviste til, at den allerede støttede Aarhus 2017. Oplevelsen blev af flere projektere karakteriseret som uhensigtsmæssig konkurrence mellem projekterne og Fonden Aarhus 2017. Hvad angår erhvervssponsorerne, valgte Fonden Aarhus 2017 bevidst ikke at henvende sig til lokale virksomheder uden for Aarhus, idet de netop ville være oplagte sponsorer til lokale projekter i regionen.

Det var et ønske at skabe nye sponsor-formater via partnerskabsprogrammet, hvor sponsorerne også var aktive medskabere frem for passive finansieringspartnere. Dette skete f.eks. i partnerskabet med Arla, der satte fokus på gentænkning af madkulturen, men denne aktive medvirken fra sponsorerne blev kun praktiseret i nogle få af i erhvervspartnerne.

Selvom det er EU, der står bag titlen som Europæisk Kulturhovedstad, bidrog EU kun finansielt via den såkaldte Melina Mercouri-pris på 1,5 mio. euro, som er EU's standardtilskud til kulturhovedstadsprojekter. Herudover var samarbejdet med EU af mere formel karakter, idet EU som forvalter af titlen skulle sikre sig, at Aarhus 2017 levede op til de udstukne rammer og den indsendte ansøgning. Dette skete bl.a. gennem monitoreringsprocessen op til kulturhovedstadsåret, hvor EU's monitoreringspanel ad to omgange kom med konkrete anbefalinger til f.eks. styrkelse af den

europæiske dimension eller udarbejdelse af klare kommunikationsbudskaber.¹⁷

PÅ TVÆRS AF FORM OG FAGLIGHED

Kulturhovedstadsprojektets samarbejdende karakter kom også til udtryk i en række andre typer af samarbejde. Tværgående samarbejder var et fokusområde for kulturhovedstadsprojektet helt fra begyndelsen, hvor Aarhus Kommune i 2008 involverede borgere og kulturaktører i udarbejdelsen af ansøgningen om kulturhovedstadstitlen. Også i forbindelse med gennemførelsen af kulturhovedstadsåret spillede borgerne en væsentlig rolle, nemlig som frivillige (jf. afsnit 4.2).

I etablerings- og udviklingsfasen var samarbejde

17 Jf. rapporterne "First monitoring" og "Second monitoring", Monitoring and Advisory Panel (november 2014 og april 2016).

en fremtrædende del af fondens bevillingskriterier for de forskellige indholdsleverandører til programmet. Her lagde fonden ved tildeling af projektstøtte vægt på tværgående samarbejder i forhold til geografi, fagområder, aktører mv. Ligeledes var et af bevillingskriterierne, at en del af projekterne skulle indgå i internationale samarbejder. Kernen i projekternes internationale samarbejder var en række co-produktioner – ca. 40% af projekterne under Aarhus 2017 havde europæiske medproducenter. Herudover var der forskellige udvekslingsophold for internationale kunstnere samt en række udenlandske produktioner.

På turismeområdet blev der etableret et konsortium med Aarhus Kommune, Region Midtjylland, VisitDenmark, VisitAarhus og det nu nedlagte Midtjysk Turisme samt Fonden Aarhus 2017, der i fællesskab skulle bruge kulturhoved-

Tværgående samarbejder var helt fra begyndelsen et fokusområde for kulturhovedstadsprojektet.

stadsprojektet som en mulighed for at brande Aarhus og regionen som en kulturismedestination. Dette samarbejde skulle bidrage til øget internationalt kendskab til Aarhus og øget turisme. Ved at samarbejde om denne opgave skulle de mulige turismemæssige effekter af Aarhus 2017 forankres, så de kunne række ud over selve kulturhovedstadsåret.

Endvidere blev der særskilt samarbejdet med de kreative erhverv i form af Region Midtjyllands vækststrategi *More Creative*. Denne indsats, der primært fokuserede på kompetenceudvikling gennem opbygning af en række erhvervsklynger, overgik igen til Region Midtjylland i 2016. Herefter

Foto: Kåre Viemose og Christian M. Andersen

FISH-Á-DELI CIRCUS

Fish-á-deli Circus blev præsenteret af SMAG og Region Midtjylland og indgik i såvel Aarhus 2017 som i Europæisk Gastronomiregion 2017. Forestillingen tog form som et omrejsende madcirkus, der besøgte flere forskellige kommuner i regionen. Her genskabte musikere, skuespillere, artister og kokke et omrejsende cirkus fra 1900-tallet og centrerede det omkring en 10-retters menu baseret på bæredygtigt indfangede fisk og regionens lokale råvarer. Det omrejsende madcirkus fortsatte sin turne i 2018.

DE SYD DØDSSYNDER

De Syv Dødsynder var et udstillingssamarbejde mellem Museet for Religiøs Kunst i Lemvig, Skovgaard Museet i Viborg, Randers Kunstmuseum, Glasmuseet i Ebeltoft, MUSE@UM i Skive, Horsens Kunstmuseum samt Holstebro Kunstmuseum. Hvert museum havde en udstilling om en af de syv dødsynder: fråseri, hovmod, begær, dovenskab, misundelse, vrede og grådighed. Udstillingsrækken var en del af kulturhovedstadsprogrammet og blev delvist finansieret af Fonden Aarhus 2017.

havde Fonden Aarhus 2017 udelukkende ansvaret for eventdelen, de såkaldte *More Creative Events*.¹⁸

ET STYRKET OG UDVIDET GRUNDLAG FOR KOMMENDE SAMARBEJDER

Et interessant udbytte af de forskellige typer tværgående samarbejder var, at de i nogle tilfælde affødte helt nye typer af kulturelle outputs. Et eksempel er *Fish-á-deli Circus*, hvor samarbejdet

gik på tværs af både institutioner og fagområder – i dette tilfælde gastronomi og scenekunst. I andre samarbejder arbejdede man med kendte kulturformater, men i helt nye samarbejds-konstellationer. Et eksempel er *De Syv Dødsynder*, hvor syv af regionens museer gik sammen om en fælles udstillingsrække, hvor hvert museum havde fokus på én af dødsynderne.

¹⁸ Disse er evalueret særskilt i rapporten "Evalueret af More Creative Events 2017", rethinkIMPACTS 2017 (2018).

I det hele taget affødte Aarhus 2017s netværks-baserede struktur og kravet om samarbejder i den decentrale programproduktion en lang række erfaringer med tværgående samarbejder og relationsopbygning. Der blev således generelt dannet et erfaringsgrundlag på tværs af institutioner, aktører og kommuner, og der blev afprøvet nye former for samarbejder, der har åbnet et større mulighedsrum i fremtiden, som både nuværende og fremtidige samarbejdsrelationer kan bygge videre på.

2.2 STYRKER OG SVAGHEDER VED DECENTRAL ORGANISERING

Den decentrale udmøntning af kulturhovedstadsprogrammet betød, at 80% af projekterne i programmet var udliciteret til eksterne samarbejdspartnere. Fonden Aarhus 2017 producerede selv de resterende 20%.

Som officiel afsender af det samlede program havde fonden det overordnede ansvar for programmets kvalitet, indholdsmæssige sammen-

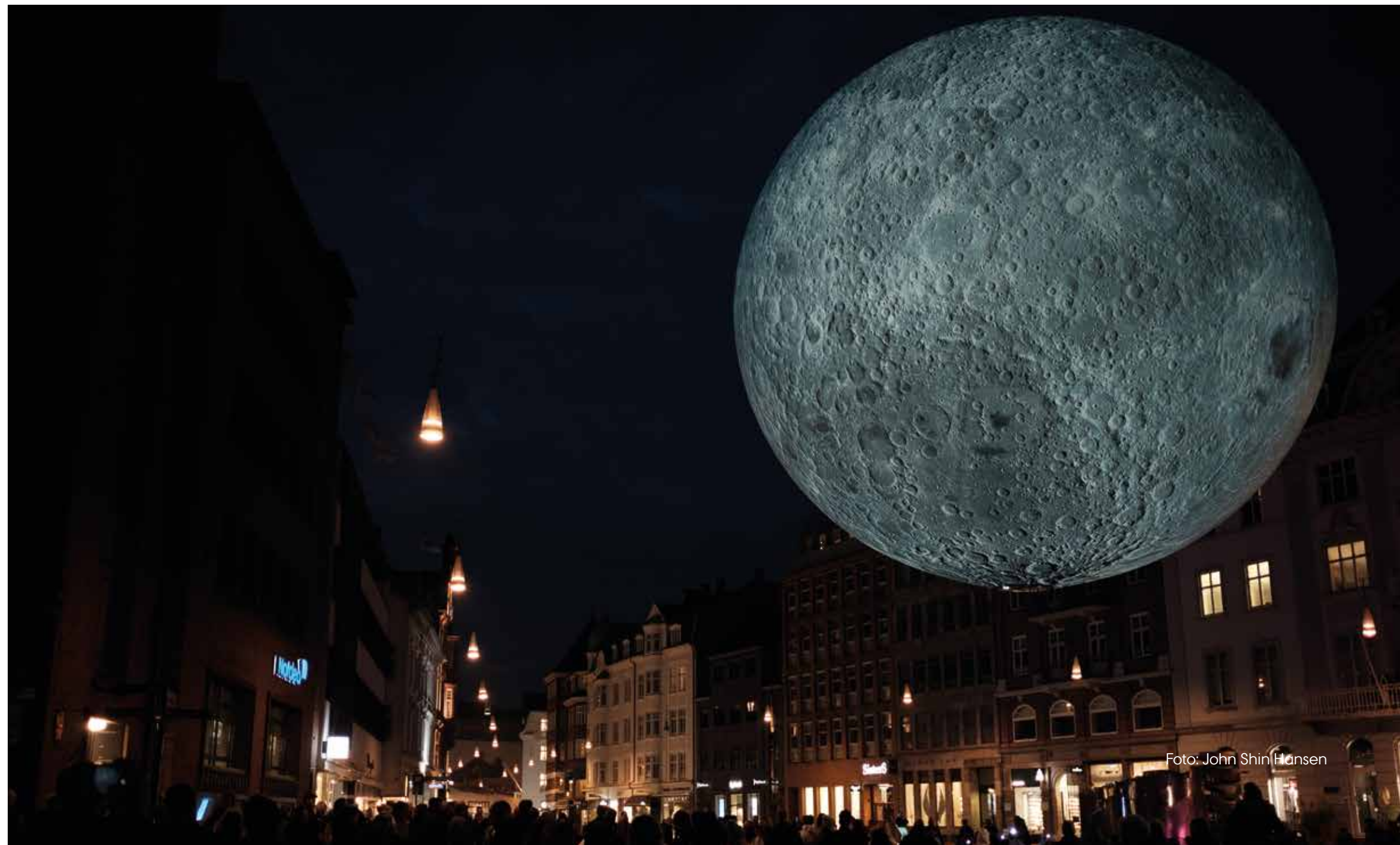

Foto: John Shin Hansen

sætning mv. Fonden varetog således en række forskellige funktioner som både bevillingsgiver, sparringspartner og kunstnerisk medudvikler i samarbejde med de forskellige indholdsleverandører. Opgaven med at udvikle programmet blev varetaget af fondens programteam med programdirektøren i spidsen. Teamet stod for ansøgningsprocesser, bevillingskriterier og løbende kontakt med de mange eksterne projekter.

ET KOMPETENCELØFT TIL DEN KULTURELLE SEKTOR

Ved at organisere størstedelen af programproduktionen decentralt bidrog kulturhovedstadsprojektet til at styrke den kulturelle sektor i regionen. Lokale institutioner og organisationer varetog store udviklingsopgaver, hvilket sikrede en stærk lokal forankring af kompetencer og erfaringsgrundlag, som er blevet fastholdt efter kulturhovedstadsåret, og som dermed ikke blot forsvinder med fondens opløsning – hvilket kunne have være tilfældet, hvis fonden havde haft eneansvar for produktionen af programindholdet.

Ved at udlicitere programproduktionen og bevilge støtte midlertidigt til mange forskellige indholdsleverandører udfordrede og udviklede kulturhovedstadsprojektet de enkelte institutioner og organisationer i regionen. Et eksempel herpå er Randers Egnsteater, som fik til opgave at producere fuldmåneevenen *Watermusic*. At løfte denne opgave gav institutionen og dens netværk mulighed for at udvikle kompetencer og skabe et stærkt erfaringsgrundlag, som teatret kan trække på i kommende projekter.

Fokus på udvikling og kompetenceløft blev beskrevet som en væsentlig strategisk satsning allerede i ansøgningen, hvor det fik betegnelsen 'Soft City'. Kompetenceløftet skete bl.a. i kraft af, at mange af projekterne inkluderede udviklingsopgaver – især i etablerings- og udviklingsfasen og (i mindre omfang) i gennemførelsesfasen. Næsten halvdelen af alle projekter havde, ifølge Aarhus 2017's egne tal, til formål at udvikle kvalifikationer eller kompetencer blandt projektdeltagerne.

Denne opkvalificering af de kulturproducerende miljøer i regionen var en af de absolutte styrker ved

WATERMUSIC

Watermusic var en ud af 12 fuldmåneevents i Aarhus 2017-programmet. Det musik-dramatiske show foregik på Randers Havn, hvor både bygningerne og vandet blev taget i brug, da flere hundrede medvirkende fremførte et spektakulært show for over 15.000 publikummere. Bl.a. medvirkede sangerinden Oh Land, nycirkus-artister, korsangere og dansere i Randers Egnsteaters fortælling om kærligheden mellem vandet og landet.

kulturhovedstadsprojektet.¹⁹ Organiseringen bidrog til kulturhovedstadsprojektets strategiske mål²⁰ om at styrke den kulturelle sektor, hvilket udgør en vigtig del af arven efter Aarhus 2017.

RESSOURCEFORBRUG OG KOMMUNIKATIONSBEHOV

To af de primære udfordringer ved den decentrale programproduktion var, at den krævede en tæt kommunikation mellem fondens medarbejdere og indholdsproducenterne og en afstemning mellem parterne i forhold til arbejdsdeling og roller. Den krævede også, at indholdsproducenterne var villige til at arbejde aktivt med de strategiske mål for kulturhovedstadsprojektet – ikke mindst når det gjaldt langsigtede mål om øget europæisk samarbejde eller om at nå nye målgrupper og dermed skabe nye kulturbrugere.

Den decentrale programproduktion var ressourcekrævende og stillede store krav både til producenterne og til fonden. Fonden skulle undervejs forvalte forskellige og til tider modstridende funktioner som både bevillingsgiver, monitorerende kontrolinstans, sparringspartner og decideret kunstnerisk medudvikler. Her adskilte fonden sig fra andre kulturfonde, der typisk opererer med større armslængde til

kunst- og kulturprojekter. Men idet fonden samtidig stod som ansvarlig for det samlede program, var programteamet og især programdirektøren meget involveret kunstnerisk. Programdirektør Juliana Engberg beskrev sin arbejdsform som en 'push and monitor'-strategi.²¹ Formålet var at skubbe til projektejernes ambitioner, presse dem til at yde deres bedste og samtidig sikre overblik over og kontrol med den samlede programudvikling.

Fondens vekslende roller fik en blandet modtagelse blandt indholdsleverandørerne. På positivsiden var det inspirerende og tryksskabende, at fonden stod bag dem i den kunstneriske udvikling. På negativsiden var der dels kritik af mangelfuld kommunikation fra fonden, en kritik, der bunder i forvirring, hvad angår ansvars- og arbejdsfordelingen mellem fonden og indholdsleverandørerne, dels utilfredshed med monitorerings- og afrapporteringsdelen som en unødvendig belastning, der af mange blev oplevet som disproportional med bevillingernes størrelse.

19 Effekten af dette indsatsområde betegnes også med den engelske term 'Capacity Building'.

20 "Welcome Future", Fonden Aarhus 2017 (2018), side 12.

21 Interview med programdirektør Juliana Engberg, marts 2018.

Ved at organisere størstedelen af programproduktionen decentralt bidrog kulturhovedstadsprojektet til at styrke den kulturelle sektor i regionen.

Foto: Lasse Hyldager

UDLÅNSMODEL

Mens den decentrale programproduktion sikrede et kompetenceløft blandt kulturinstitutionerne, så fungerede den såkaldte udlånsmodel som en mekanisme til at sikre både tilførsel og tilbageførsel af viden mellem fonden og kommunerne/regionen. Samtidig havde modellen til hensigt at minimere driftsomkostningerne i fonden. Udlånsmodellen bestod i, at Region Midtjylland og hver af regionens 19 kommuner forpligtede sig til at udlåne et bestemt antal årsværk til fonden. Af de i alt 143 årsværk, der i årene 2013-2018 bemandede fonden, udgjorde udlånte medarbejdere 33%, heraf langt de fleste fra Aarhus Kommune og Region Midtjylland.²²

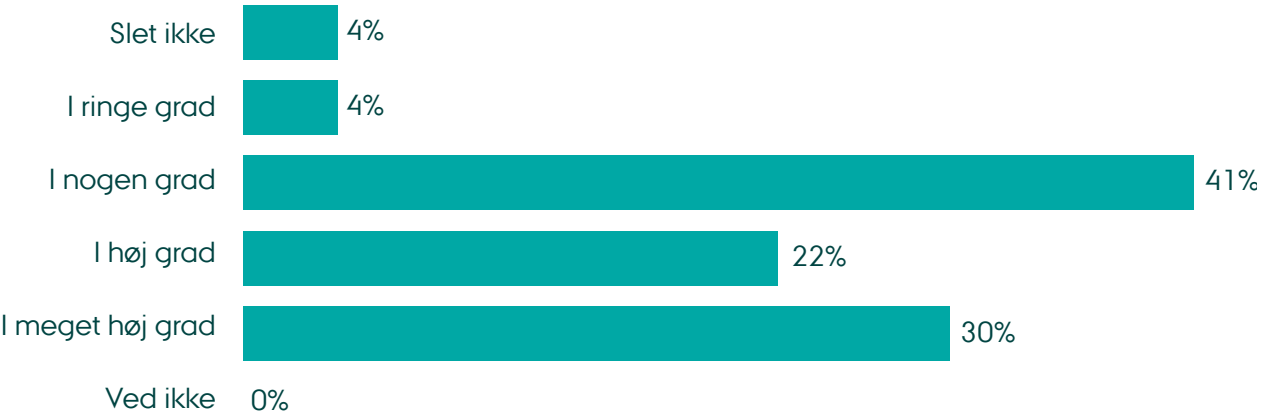
De langtidsudlånte medarbejdere oplevede en personlig og faglig udvikling gennem arbejdet i fonden, hvilket også netop var en væsentlig

Foto: Imaginart

22 "Welcome Future", Fonden Aarhus 2017 (2018), side 147.

FIGUR 2.2 UDLÅNTE MEDARBEJDERES VURDERING AF, OM DE HAR TILEGNET SIG NY VIDEN ELLER NYE KOMPETENCER

Kilde: rethinkIMFACTS 2017s spørgeskemaundersøgelse blandt de udlånte medarbejdere (2018). "I hvilken grad tilegnede du dig ny viden eller nye kompetencer under din tid som udlånt medarbejder ved Aarhus 2017?". Datagrundlag: 27 besvarelser.

motivation for de fleste medarbejdere til at lade sig udlåne. Medarbejderne oplevede også, at deres ny erhvervede kompetencer blev sat i spil, da de vendte tilbage til deres oprindelige arbejdsplads. Nogle udlånte medarbejdere efterlyste dog en tydeligere strategi for, hvordan deres kompetencer kunne blive aktiveret både i fonden og ved returnering, og hver fjerde udlånte medarbejder oplever i høj grad at have tilegnet sig kompetencer gennem arbejdet i fonden, der ikke bliver udnyttet i deres nuværende arbejde. Udlånsmodellen gav nogle organisatoriske udfordringer, idet den medførte forskellige ansættelsesbetingelser for medarbejderne i fondens sekretariat, hvilket peger på

Udlånsmodellen bidrog til, at fonden fik adgang til relevant viden fra kommunerne og regionen.

et behov for at rammesætte udlånsbetingelser og arbejdsvilkår.

Udlånsmodellen bidrog til, at fonden fik adgang til relevant viden om de strategiske samarbejdspartnere (kommunerne og regionen), og at det blev lettere at fastholde medarbejdere. Ved kommende brug af udlånsmodellen kan man med fordel tænke mere strategisk i forhold til de positioner og opgaver, de udlånte medarbejdere har – både i og efter udlånsperioden. Det vil kunne skabe et stærkere fundament for blivende effekter

2.3 ET STABILT FUNDAMENT

To samarbejder var særligt centrale i forhold til at sikre ro og stabilitet omkring kulturhovedstadsprojektet: dels det fælles, tværkommunale værftskab bag kulturhovedstadsprojektet, dels fondens sam-

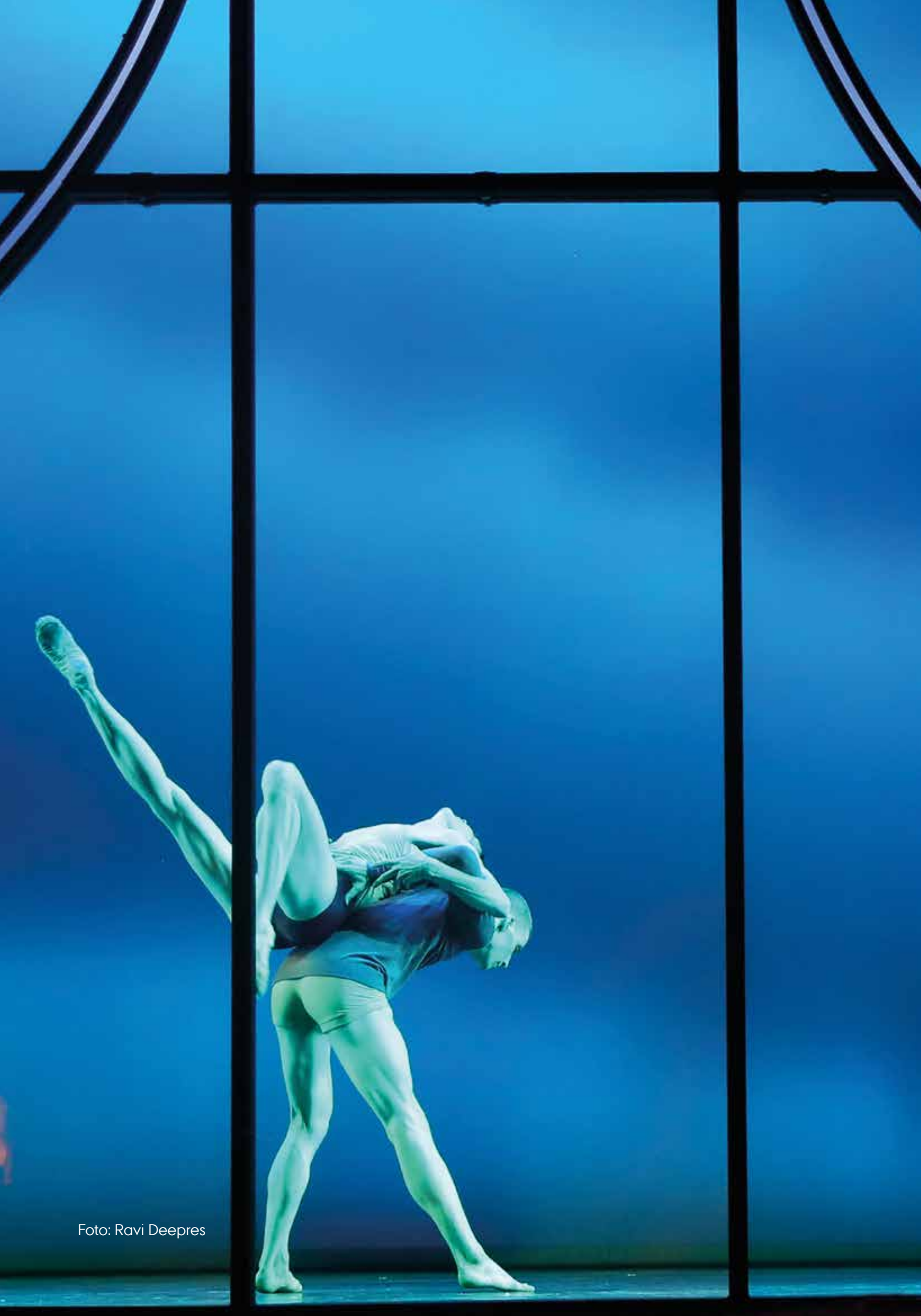

Foto: Ravi Deepres

arbejde med de største lokale kulturinstitutioner om leverancen af kulturhovedstadsprogrammets indhold.

Aarhus Kommunes beslutning om at række ud til Region Midtjylland og de øvrige kommuner og inddrage dem i samarbejdet om kulturhovedstadsprojektet var et strategisk valg med henblik på at sikre en kritisk kulturel masse og samtidig fremme formål på tværs af regionen, herunder erhvervsudvikling, turisme, vækst og inklusion af landdistrikter.²³

De omfangsrige samarbejdsprojekter med etablerede kulturinstitutioner vurderer vi som et strategisk valg med fokus på sikkerhed og stabilitet omkring produktionen af centrale dele af kulturprogrammet. I ansøgningen om at blive europæisk kulturhovedstad lagde man vægt på strategisk at udnytte eksisterende kulturelle netværk og samarbejder til at skabe kulturhovedstadsprogrammet. Udmøntningen af dette kom allerede tidligt i fondens tildeling af programmidler, hvor en betydelig del af programbudgettet blev uddelt til store, etablerede kulturinstitutioner, der samtidig fik ansvaret for en væsentlig del af programmets flagskibe, bl.a. flere mega- og fuldmåneevents.

DET TVÆRKOMMUNALE SAMARBEJDE

Det havde en positiv effekt på kulturhovedstadsprojektets regionale forankring, at Aarhus Kommune og Region Midtjylland tidligt besluttede at brede

kulturhovedstadsprojektet ud og give det en regional dimension. Projektet blev gjort nærværende og relevant – ikke blot for aarhusianerne, men også for mere end en million borgere i regionen. Det regionale samarbejde bevirkede desuden, at der kunne trækkes på en mere omfattende kulturel infrastruktur i hele regionen. Samlet set skabte det regionale samarbejde et mere stabilt fundament for udviklingen og gennemførelsen af kulturhovedstadsprojektet. Som en sidegevinst var det med til i et vist omfang at binde borgere og organisationer i regionen mere sammen og forme en fælles regional identitet på tværs af hele regionen (se også afsnit 5.3).

Desuden skabte det ret tidlige tilsagn om samarbejde og finansiering fra både Region Midtjylland og alle regionens 19 kommuner en vis ro omkring finansieringssituationen, på et tidspunkt hvor statens bidrag og involvering stadig var uafklaret. Det gav et økonomisk fundament for aktiviteter allerede i 2013 samt et grundlag at fundraise på, i og med at der allerede var sikret offentlig finansiering.

For organisationen Region Midtjylland var det en succeshistorie i sig selv, at det lykkedes at inddrage de øvrige 18 kommuner i projektet. Idéen om et tværkommunalt samarbejde på tværs af alle

23 "Aarhus 2017 Kandidat Europæisk Kulturhovedstad 2017 – Endelig ansøgning", Kulturforvaltningen, Aarhus Kommune (juni 2012), side 14-16.

FIGUR 2.3. TRE STRATEGISKE ARGUMENTER FOR AT INDDRAGE HELE REGION MIDTJYLLAND I SAMARBEJDET OM AARHUS 2017

Større kulturel infrastruktur at trække på

Relevans og nærhed for mange borgere

Tværkommunal medfinansiering

regionens kommuner var ambitiøs og nytænkende, da man traditionelt har samarbejdet inden for de lokale kulturregioner, der kun dækker et mindre antal kommuner. Inden kulturhovedstadsprojektet havde der ikke før været et kultursamarbejde mellem alle kommunerne i den – på det tidspunkt – nye Region Midtjylland.

GARANTIE FOR KOMMUNERNES RETURN ON INVESTMENT

De 18 kommuner, der ud over Aarhus Kommune medfinansierede kulturhovedstadsprojektet, indtrådte i projektet under forudsætning af, at projektets aktiviteter blev spredt over hele regionen. Det var hverken forvaltningsmæssigt eller politisk holdbart at yde tilskud til Aarhus 2017, hvis denne forudsætning ikke blev virkeliggjort. Det var derfor en forudsætning for det tværkommunale samarbejde, at der var garanti for, at programstøttemidler i form af programaktiviteter blev kanaliseret tilbage til hver enkelt kommune i minimum samme omfang som kommunens medfinansiering af Aarhus 2017.

For at imødekomme dette forudsætningskrav blev der anvendt en model for såkaldt 'Return On Investment'. Denne model skulle dokumentere over for den enkelte kommune, at kommunens tilskud kom retur i form af programaktiviteter, og den var dermed et centralt værktøj til at sikre politisk ro og fortsat politisk opbakning fra de 18 kommuner.

Selvom en sådan model, hvor kommunernes udbytte blev opgjort med et enkelt tal for ROI, var simpel og nem at kommunikere politisk, så havde den også sine svagheder. Både embedsmænd og politikere pegede på, at modellen og tilgængeliggørelsen af ROI-tal kunne føre til indbyrdes konkurrence mellem kommunerne. Derfor blev ROI-tallene behandlet med stor forsigtighed fra Fonden Aarhus 2017s side. Brugen af ROI-modellen som politisk værktøj var

af disse grunde i perioder en udfordring for det tværkommunale samarbejde. Samlet set vurderer vi dog, at brugen af ROI-modellen var et virkningsfuldt og måske ligefrem nødvendigt strategisk træk for at få regionens kommuner til at gå ind i samarbejdet om projektet og bidrage til projektets finansiering. Trods dens indbyggede svagheder har modellen levet op til det overordnede formål: at skabe politisk stabilitet i et tværkommunalt samarbejde, hvor alle regionens kommuner tog del i værtskabet og bidrog til finansieringen af kulturhovedstadsprojektet.

AARHUS 2017S

RETURN ON INVESTMENT-MODEL (ROI)

ROI-modellen var Fonden Aarhus 2017s udmøntning af finansieringsprincipperne, som var beskrevet i ansøgningen om kulturhovedstadsværtskabet. De øvrige 18 kommuner skulle have deres økonomiske tilskud til fonden retur i form af programaktiviteter.

Af kontrakterne mellem Fonden Aarhus 2017 og de enkelte kommuner fremgik det, at hver kommune som minimum var sikret en ROI i forholdet 1:1 ved kulturhovedstadsårets afslutning. Beregningen blev foretaget, ved at Fonden Aarhus 2017 fra 2015 og frem årligt opgjorde, i hvilke kommuner de enkelte projekter havde haft aktiviteter. De midler, som et givet projekt havde anvendt til aktiviteter i en bestemt kommune, indgik så i tilhørskommunernes ROI-tal.

Efter kulturhovedstadsårets afslutning var status, at alle kommuner havde opnået en Return On Investment på minimum 1:1.

SAMARBEJDET MED BIG 8 OG ANDRE ETABLEREDE KULTURAKTØRER

Fonden søgte at sikre programkvaliteten og leveringen af de planlagte events, ved at den selv producerede nogle af de centrale mega- og fuldmåneevents. Samtidig samarbejdede man om de øvrige nøgleevents med kendte, afprøvede kræfter inden for kulturlivet, som man på forhånd vidste kunne løfte opgaven. Dermed blev hele den centrale del af programmet baseret på samarbejder med lav risiko for fonden.

I det øjemed blev 11% af de samlede programmidler uddelt specifikt til de såkaldte 'Big 8' – de største aarhusianske kulturinstitutioner. Disse institutioner fik hver 4 mio. kr., et stort støttebeløb sammenlignet med de øvrige bevillinger. Hertil kommer, at 'Big 8' udviklede deres projekter i et samarbejde med fonden, hvor begge parter kunne få deres ønsker til et fælles projekt opfyldt. Gennem samarbejdet blev det sikret, at de store kulturinstitutioner tog ejerskab til kulturhovedstadsprojektet og dermed bidrog til en konsolidering af Aarhus 2017.

Yderligere 20% af programmidlerne blev givet til såkaldt strategiske projekter, hvor fonden også i væsentlig grad samarbejdede med store etablerede kulturinstitutioner. Herudover gik 17% af programmidlerne til mega- og fuldmåneevents, der alle krævede en stabil og driftssikker leverandør, som formåede at gennemføre en stor event uden risiko for fiasko. Enkelte mindre kulturaktører fik mulighed for at prøve kræfter med et stort format, bl.a. Komediehuset i Horsens, der stod for Freedom Prison, og Teatret OM, der var den kunstneriske kraft bag afslutningen i Hvide Sande.

Der er naturligvis megen bevågenhed på et så stort projekt som Aarhus 2017, og der er ikke rum for

BIG 8

Big 8 er en betegnelse, der i nogle sammenhænge bruges om de otte store aarhusianske kulturinstitutioner: ARoS, Den Gamle By, Den Jyske Opera, Moesgaard Museum, Musikhuset Aarhus, Aarhus Festuge, Aarhus Symfoniorkester og Aarhus Teater.

(for) store fejl. Det kan forklare, at fonden konsekvent har prioriteret sikkerhed og stabilitet. Dette har imidlertid haft konsekvenser, både i forhold til hvilke dele af kulturlivet der blev styrket – de store og veletablerede frem for vækstlaget og de frie aktører – og i forhold til hvordan temaet 'rethink' blev udmøntet. Dette uddybes i kapitel 3.

2.4 VIDEREFØRELSE AF SAMARBEJDER

De mange forskellige typer af samarbejde er et af de mest markante karakteristika ved Aarhus 2017 – og noget, vi forventer, også vil have blivende effekter efter kulturhovedstadsåret. Kulturhovedstadsprojektets samarbejdsbaserede fundament, som blev anført af de offentlige parter og videreført i mange af projekterne, har vist, hvad tværgående samarbejde kan skabe af synergi og udvikling.

De mange samarbejder mellem kulturinstitutionerne og med civilsamfund og erhvervsliv har både udviklet det kulturelle repertoire og udvidet kulturens rolle. Samtidig er der skabt grobund for en række nye samarbejder mellem kulturinstitutionerne, hvoraf flere er blevet videreført efter Aarhus 2017. En yderligere styrke ved den decentrale programproduktion er opkvalificeringen af det kulturproducerendelandskab i regionen. De mange samarbejder og netværk har i sig selv

bidraget til at opfylde kulturhovedstadsprojektets strategiske mål om at styrke den kulturelle sektor og vil udgøre en vigtig del af arven efter Aarhus 2017.

En konkret udløber af Aarhus 2017 var, at Region Midtjylland og de 19 kommuner i november 2017 indgik en aftale om at videreføre samarbejdet efter Aarhus 2017 under navnet *Europæisk Kulturregion*. Kulturhovedstadsåret har dermed været en direkte katalysator for det fremtidige tværkommunale kultursamarbejde i regionen. I første omgang er projektperioden på to år, og Europæisk Kulturregion vil ligesom Aarhus 2017 uddele midler til kulturprojekter i regionen.

Samarbejdet med private virksomheder og sponsorer fungerede professionelt og til gavn for begge parter. Fonden Aarhus 2017 gentænkte imidlertid ikke arbejdet med fundraising og sponsorer i nævneværdigt omfang.²⁴ Det etablerede netværk

af sponsorer kan med fordel videreføres enten blandt de større kulturinstitutioners eksisterende erhvervsklubber og/eller i regi af Europæisk Kulturregion.

Samlet set sætter erfaringerne med mange og nye former for tværgående samarbejder varige spor efter Aarhus 2017. Mange af de forskellige aktører har tilkendegivet, at de vil være mere tilbøjelige til at afprøve nye og tværgående samarbejder fremover. Således har den decentrale programmodel, udlånsmodellen og de mange typer af samarbejder og nye relationer støbt fundamentet for mere varige aftryk i forhold til udvikling af både kompetencer, netværk og tradition for samarbejde i og med kulturlivet i byen og regionen.

²⁴ Se temarapport nr. 6: "Erhvervslivets involvering i Aarhus 2017", rethinkIMPACTS 2017 (2018).

Foto: Ulla Rose

3

KULTURHOVEDSTADS- PROGRAMMET OG PUBLIKUMMET

I oktober 2016 offentliggjorde Fonden Aarhus 2017 det samlede program for kulturhovedstadsåret. Dette kapitel belyser, hvordan kulturhovedstadsprogrammet blev til, og hvilke effekter arbejdet med at virkeliggøre programmet havde. Dernæst analyseres programmets indhold med henblik på bl.a. omfang, genrer og tilgængelighed for på den baggrund at undersøge, hvilke effekter programmet og de forskellige events havde. Desuden analyseres Aarhus 2017s publikummere – publikummernes oplevelser og sammensætning, samt i hvilket omfang Aarhus 2017 formåede at række ud efter flere og nye typer af publikummere.

To af Aarhus 2017s strategiske mål er centrale for analyserne i dette kapitel: dels målet om at styrke

“den langsigtede udvikling og betydning af kunst og kultur”, dels målet om at medvirke til “udviklingen af åbne og medlevende bymiljøer”.²⁵

Desuden anskuer vi publikums deltagelse i Aarhus 2017 som en del af det strategiske mål om at skabe “bred og aktiv deltagelse” og forstår i den sammenhæng ‘bred’ som en hensigt om at nå ud til dels *mange* borgere, dels et *bredt* udsnit af befolkningen. Dette er i overensstemmelse med de intentioner om publikumsudvikling, der er formuleret i ansøgningen, hvor “ikke-brugere” fremhæves som en målgruppe, man ønskede at nå ud til.²⁶

²⁵ “Aarhus 2017 Kandidat Europæisk Kulturhovedstad 2017 – Endelig ansøgning”, Kulturforvaltningen, Aarhus Kommune (juni 2012), side 8.

²⁶ “Aarhus 2017 Kandidat Europæisk Kulturhovedstad 2017 – Endelig ansøgning”, Kulturforvaltningen, Aarhus Kommune (juni 2012), side 27.

3.1 PROGRAMMETS TEMA OG VÆRDIER

Somrammesættende tema havde ‘rethink’ en god balance mellem noget forpligtende og noget rummeligt og var derfor velfungerende som ramme for et stort kulturprogram. Indholdsproducenterne til programmet (kulturinstitutioner, frie kunstnere, foreninger mv.) har givet udtryk for, at temaet var nemt og oplagt at arbejde med i deres projekter, og 34 events havde decideret inkorporeret ordet i titlen (f.eks. *Gentænk landbrugshistorien* og *Rethink the Creation*). Producenterne skulle på forhånd forholde sig til det overordnede tema, ‘rethink’, og de tre underliggende værdier (demokrati, mangfoldighed og bæredygtighed) i udviklingen af projekterne

Temaet ‘rethink’ havde en god balance mellem noget forpligtende og noget rummeligt og var derfor velfungerende som ramme for et stort kulturprogram.

og dermed indtænke disse som et aspekt af det, de præsenterede for publikum. Men det var op til dem selv at definere, hvad og hvordan der skulle gentænkes. Det medførte mange forskellige effekter – fra radikal nytænkning til bearbejdning eller let tilpasning af allerede eksisterende projektidéer eller værker.

Mens temaet om at gentænke således rammede og på flere måder prægede projekterne, gled værdierne derimod i baggrunden og var meget lidt synlige, både i fondens kommunikation og i projekterne. Projektejerne angav selv til Fonden Aarhus 2017s eventkalender, hvilke forskellige tematikker deres projekter omhandlede. Men kun en fjerdedel af projektejerne angav, at deres projekter i en eller anden grad omhandlede de tre værdier. Tilsvarende lagde fondens programteam heller ikke stor vægt på dem. Det, at værdierne gled i baggrunden, ser vi bl.a. som et tegn på et skifte fra en ansøgningsfase, hvor der var lagt vægt på kultur i bred forstand, til en gennemførelsesfase, hvor der i højere grad var fokus på kultur som tilbud til borgere og besøgende.²⁷

²⁷ “Aarhus 2017 Kandidat Europæisk Kulturhovedstad 2017 – Endelig ansøgning”, Kulturforvaltningen, Aarhus Kommune (juni 2012), side 10.

Foto: Maria Høj Hansen

Foto: Ulla Rose

3.2 PROGRAMMETS SAMMENSÆTNING

Indholdsproducenterne blev involveret allerede i ansøgningsfasen, hvor en lang række (potentielle) projekter blev skrevet ind i ansøgningen. Det skabte en vis forventning om realisering hos projektejerne, og en stor del af projekterne blev også i videreudviklet form inkluderet i det endelige program.²⁸ Formelt blev projekterne først en del af kulturhovedstadsprogrammet gennem forskellige udelingsrunder i årene 2013-2015.

Det endelige program havde en bred, tværfaglig tilgang til kulturhovedstadsprojektet. 20% af det samlede programbudget gik til strategiske udviklingsprojekter, der både havde til opgave at levere events til programmet i 2017 og samtidig arbejdede med udviklingsaktiviteter i årene op til

Det endelige program havde en bred, tværfaglig tilgang til kulturhovedstadsprojektet. 20% af det samlede programbudget gik til strategiske udviklingsprojekter, der både havde til opgave at levere events til programmet i 2017 og samtidig arbejdede med udviklingsaktiviteter i årene op til kulturhovedstadsåret.

kulturhovedstadsåret. Dette var også et signal om, at kulturhovedstadsprojektet skulle være mere end en række events i løbet af 2017, nemlig et sæt langsigtede udviklingsstrategier. Som kulturhovedstadsåret nærmede sig, blev der lagt mere og mere vægt på projekternes publikumsrettede aktiviteter.

5% af det samlede programbudget gik til Open

28 Se uddybende analyser i temarapport nr. 2: "Kulturinstitutionernes involvering i Aarhus 2017", rethinkIMFACTS 2017 (2018).

TABEL 3.1 DET SAMLEDE PROGRAMBUDGETS FORDELING

	BELØB KR.	PROCENT AFSAMLET PROGRAMBUDGET
Projekter indskrevet i ansøgningen	48,5 mio.	15%
Strategiske projekter	65,7 mio.	20%
Interne projekter	39,2 mio.	12%
Big 8	36,4 mio.	11%
Mega- og fuldmåneevents	56,7 mio.	17%
OFFTrack 2017 og mikroprojekter	3,9 mio.	1%
Open Call	14,7 mio.	5%
More Creative	41,1 mio.	13%
Øvrige	23,2 mio.	6%
I alt	329,4 mio.	100%

Kilde: reviderede regnskaber for Fonden Aarhus 2017 for årene 2013-2018 samt regnskabstal for 2018 pr. 1. oktober 2018.

Call i 2015, hvor man lagde op til, at også aktører, der ikke havde været involveret i ansøgningsfasen, kunne søge midler og blive inkluderet i programmet. Herudover havde helt nye og mindre aktører mulighed for at blive en del af programmet

OFFTrack2017

OFFTrack2017 var en indsats for vækstlaget, der bl.a. rummede en pulje til mikroprojekter.

Indsatsen blev iværksat i efteråret 2014 for at støtte og bygge videre på det potentiale, der fandtes blandt regionens græsrodsaktører og nyopstartede kulturiværksættere. Til at hjælpe OFFTrack2017-projekterne udvalgte Aarhus 2017 otte erfarne aktører, der repræsenterede forskellige kunstneriske og kulturelle fagområder, herunder musik, sport, gastronomi, arkitektur, scenekunst, dans, film, animation mfl. Derved udgjorde OFFTrack2017 også et netværk, hvor de forskellige græsrodsaktører kunne få hjælp og rådgivning til deres projekter.

I alt 102 mikroprojekter fik støtte fra OFFTrack2017-puljen.

Som eksempler kan nævnes:

- INUIT, en tværfaglig forestilling, der udforskede tematikker som identitet, kultur, erindring og rodløshed.
- Aarhus Volume, en gadefestinspireret festival, der rettede fokus på samarbejde, netværk og bydelsudvikling og søgte at fremvise græsrods kulturer.
- Non-Space, en eksperimenterende kulturel platform, der gav vækstlaget plads til at afprøve deres projekter, koncepter og idéer.

gennem mikroprojekterne, som blev organiseret i OFFTrack2017 (1% af programbudgettet). Her kunne vækstlag og nye talenter helt frem til efteråret 2016 modtage støtte til små projekter.

I forbindelse med uddelingsrunderne var der undervejs en vis utilfredshed både blandt de ansøgere, der modtog midler, og blandt de ansøgere, der fik afslag. For de aktører, der var med fra starten, handlede en del af utilfredsheden om skiftet fra en inddragende, dialogisk proces i ansøgningsfasen til en mere traditionel rollefordeling i etablerings- og udviklingsfasen, hvor fonden var bevillingsgiver med tilvalg og fravalg. I forlængelse heraf var der blandt nogle af projekterne utilfredshed med, at der blev uddelt færre midler, end de havde ansøgt om, og færre, end de forventede på baggrund af dialogen i ansøgningsfasen. Det betød, at enten skulle projekterne nedskaleres, eller også skulle ansøgerne selv skaffe en større del af midlerne. For

de små aktører og dem, der først kom med sent i processen, koncentrerede utilfredsheden sig især om, at den lange planlægningshorisont gjorde det vanskeligt at bidrage senere i processen. Endelig fremstod ansøgningsprocessen for en del kulturaktører forvirrende, ugenomsagelig og organisatorisk krævende.²⁹

PROGRAMMETS EUROPÆISKE DIMENSION

Det var en klar forudsætning fra EU's side, at programmet skulle have en europæisk dimension i forhold til både *indhold* og *samarbejde*. I en mindre del af eventene blev der arbejdet indholdsmæssigt med den europæiske dimension, f.eks. *European Encounters* på Gammel Estrup, der handlede om europæisk herregårdshistorie. Generelt var den europæiske dimension dog ikke særligt tydelig på indholdssiden, hvorimod den trådte tydeligere frem i forhold til internationalt samarbejde. 108

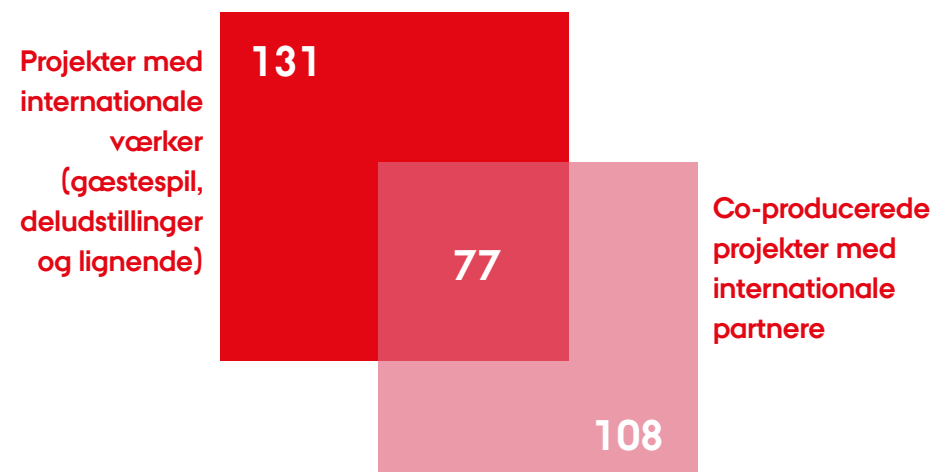
Generelt var den europæiske dimension ikke særligt tydelig på indholdssiden, hvorimod den trådte tydeligere frem i forhold til internationalt samarbejde.

(svarende til 40%) af projekterne under kulturhovedstadsåret var internationale co-produktioner. Hertil kommer projekter med internationale elementer i form af gæstespil, deludstillinger eller lignende. I alt 162 projekter (60% af projekterne under kulturhovedstadsåret) havde en form for internationalt samarbejde. Fondens udenlandske programdirektør og administrerende direktør bidrog til at sikre et internationalt udbud i programmet.

²⁹ Se uddybende analyser i temarapport nr. 2: "Kulturinstitutionernes involvering i Aarhus 2017", rethinkIMPACTS 2017 (2018).

**FIGUR 3.1 PROJEKTER UNDER KULTURHOVEDSTADSÅRET
MED INTERNATIONALT SAMARBEJDE**

politisk engageret kunst, som bl.a. blev udstillet på det midlertidige galleri 'O' Space.

Kurateringen fokuserede ikke på at skabe en samlet linje i programmet, men på at sætte markante internationale aftryk og på at løfte det kunstneriske niveau. I det lokale kulturliv skabte tilgangen til gengæld en oplevelse af, at de internationale kunstnere blev prioriteret højere end de lokale, og at der ikke blev gjort en tilstrækkelig indsats for at koble de internationale kunstnere og de lokale kunstnere. I såvel den internationalt producerede som den lokalt producerede del af programmet blev den kunstneriske kvalitet prioriteret højt,

hvilket afspejlede sig i et program af generelt høj kunstnerisk kvalitet.

PROGRAMMETS INDHOLD

De 4 megaevents og de 12 fuldmåneevents udgjorde kulturhovedstadsårets centrale højdepunkter. Disse events modtog samlet set 17% af programbudgettet og tiltrak tilsammen 1,3 mio. publikumsbesøg (svarende til 41% af kulturhovedstadsprogrammets samlede publikumstal). Der var stor variation i publikumstallene på tværs af mega- og fuldmåneeventene – fra knap 3.000 publikumsbesøg (*Befri Gudstjenesten*) til næsten

KURATERING AF PROGRAMMET

Organisatorisk lå ansvaret for kuratering af det samlede program hos programdirektøren. Den første programdirektør, Gitte Just, nåede i sin ansættelse (2013-2014) primært at forholde sig til de projekter, der var skitseret i ansøgningen, men fik dog også igangsat bl.a. *Life Boats* og *Aarhus Sustainability Model*. Fondens anden og blivende programdirektør, Juliana Engberg (2015-2018), arbejdede derimod bevidst med at sætte tydelige aftryk på programmet, ikke mindst gennem fondens egne programbidrag. Engberg omtalte den kunstneriske vision således: "Fejring, fordybelse og provokation med henblik på at stimulere undren, samtaler og nogle gange debat om de ting, der binder os sammen og adskiller os som danskere, skandinaver, europæere og globale borgere".³⁰

Et væsentligt bidrag fra Engberg var at tiltrække internationale kunstnere, primært billedkunstnere og kunstnere inden for eksperimenterende og

³⁰ "Commissions: European Capital of Culture Aarhus 2017", Fonden Aarhus 2017 (marts 2018).

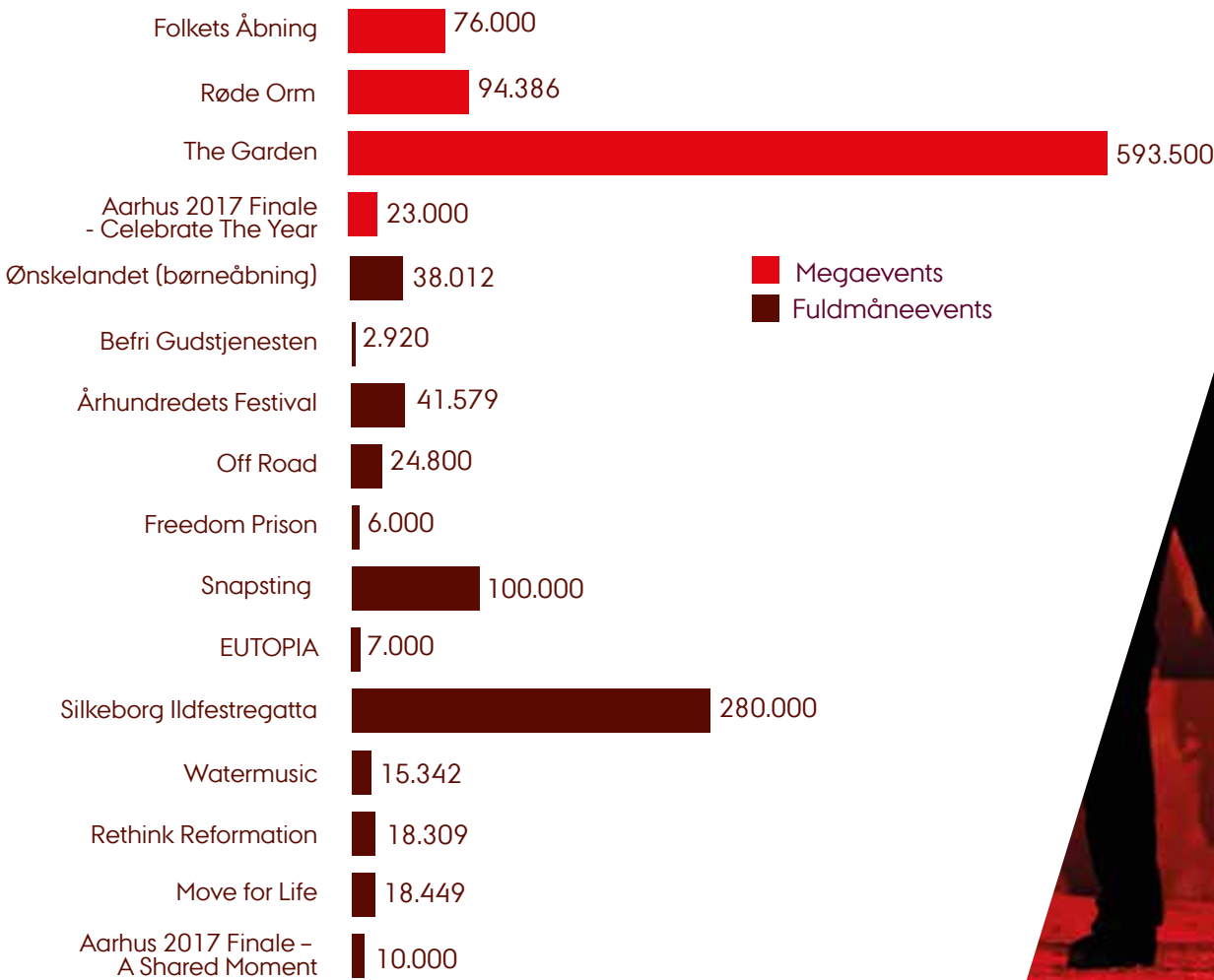
Fordelingen af events hen over året havde sin klare tyngde i sommerhalvåret, særligt i august og september, ikke mindst i kraft af mange udendørs events, mens der var færrest events i årets første tre måneder.

600.000 publikumsbesøg (*The Garden*). Herudover tiltrak en del af de almindelige events³¹ også et højt publikumstal. Det gælder f.eks. *Aarhus Stories* (192.700) og *Rejsen* (113.494).

Ifølge Fonden Aarhus 2017s opgørelser tiltrak kulturhovedstadsprogrammets 628 events i 2017 i alt 3,3 mio. besøg.³² Fordelingen af events hen over året havde sin klare tyngde i sommerhalvåret, særligt i august og september, ikke mindst i kraft af mange udendørs events, mens der var færrest events i årets første tre måneder. Programmets fire megaevents

31 Med 'almindelige events' menes alle andre events end de 4 megaevents og 12 fuldmånevents.
32 Fonden Aarhus 2017s opgørelser i rapporten "Welcome Future", Fonden Aarhus 2017 (2018), side 29

FIGUR 3.2 ANTAL PUBLIKUMSBESØG VED MEGA- OG FULDMÅNEEVENTS

Kilde: "Welcome Future", Aarhus 2017 (2018), side 30.

Selvom Fonden Aarhus 2017 havde en bred tilgang til, hvilke genrer der kunne inkluderes i kulturhovedstadsprogrammet (herunder sport og gastronomi), lå vægten på de gængse genrer.

foregik hhv. i begyndelsen og i slutningen af året samt i sommermånederne. Mest intensivt var programmet i august med i alt 141 events.

De gængse kulturgenrer som 'billedkunst og udstillinger', 'musik og lyd' samt 'scenekunst' fyldte en stor del af programmet. Så selvom Fonden Aarhus

2017 havde en bred tilgang til, hvilke genrer der kunne inkluderes i kulturhovedstadsprogrammet (herunder sport og gastronomi), lå vægten på de gængse genrer. Men en del events eksperimenterede og gik på tværs af genrer.

3.3 PROGRAMMETS TILGÆNGELIGHED

Fonden Aarhus 2017 arbejdede ikke med en segmentering af publikum, der ellers kunne have gjort det muligt at kommunikere målrettet

til forskellige grupper om forskellige dele af programmet. Generelt blev der tænkt i brede snarere end specifikke målgrupper i forbindelse med eventene. Den eneste tydelige opdeling i målgrupper var en opdeling i alder, hvor 15% af eventene var målrettet børn/familier, mens 57 events var målrettet unge som en blandt flere alderskategorier, og kun 7 events var specifikt målrettet de unge.

Fondens generelle tilgang til at gøre events tilgængelige for et bredt publikum bestod af flere forskellige greb:

- Gratis events
- Geografisk spredning
- Events og projekter afviklet uden for de traditionelle kulturinstitutioner.

Fondens mål var, at halvdelen af Aarhus 2017-eventene skulle være gratis at deltage i.³³ Dette mål blev opfyldt, idet 52% af alle Aarhus 2017-events var gratis.

Kulturhovedstadsprogrammet spredte sig over hele regionen. 59% af alle events blev afholdt i Aarhus Kommune, mens 39% blev afholdt i de øvrige 18 kommuner i regionen (de sidste 2% var events, der ikke var stedsspecifikke eller blev afholdt uden for regionen – bl.a. i Pafos på Cypern, som også var europæisk kulturhovedstad i 2017). Alle fire megaevents fandt sted i Aarhus. De 12 fuldmåne-events var spredt mere ud med to fælles-regionale events, tre i regionens vestlige del, tre i den østlige del og fire i Aarhus.

Andelen af events i Aarhus afspejler, at Aarhus var officiel værtsby, og at Aarhus Kommune investerede mere i kulturhovedstadsprojektet end de øvrige kommuner. Den indbyrdes regionale fordeling af events og lokationer var således rimelig.

For at øge tilgængeligheden og publikums-sammensætningens bredde foregik en ret stor andel af eventene andre steder end i de traditionelle kulturinstitutioner. Det fremgår af Aarhus 2017s egen monitorering af projekter, at hvert tredje projekt i 2017 foregik uden for de gængse kulturinstitutioner. De foregik f.eks. på skoler, i naturen, på cafeer mv., ligesom en del projekter afviklede events både i selve kulturinstitutionen og i andre fysiske rammer. Ved udendørsevents var det en strategi at præsentere eventene på centrale knudepunkter i byerne, hvor der var et stort flow af forbipasserende.

³³ "Welcome Future", Fonden Aarhus 2017 (2018), side 96.

Det gjaldt eksempelvis aktiviteterne på Bispetorv i Aarhus, f.eks. animationsshowet *Aarhus Stories*, *Saurus* under ILT17 Festivalen og Jenny Holzers *For Aarhus*. Ifølge vores interviews med borgerne efterspurgte de netop denne type events, hvor man mere eller mindre tilfældigt stødte på begivenheder ude i byrummet. Andre events foregik på mere utraditionelle, mindre tilgængelige steder i byen som f.eks. Aarhus 2017s midlertidige galleri 'O' Space på havnen. Enkelte projekter og værker satte fokus på landsbyerne, f.eks. *Landsbyen Selde*, *Kunsthallen og Landsbyen* og de mange aktiviteter under *Gentænk Landsbyen*. Her var der tale om opsøgende aktiviteter, hvor eventen rykkede helt ud til – og også ofte engagerede – borgerne i et bestemt landdistrikt. Endelig var der også aktiviteter og events i særlige boligområder, f.eks. *EUTOPIA International Festival* i Gellerup (Aarhus).

OVERBLIK OVER PROGRAMMET

Generelt var der blandt borgerne en oplevelse af, at kommunikationen om Aarhus 2017 og programmet var uoverskuelig (mere herom i kapitel 5). Alene programmets store omfang bidrog til oplevelsen af uoverskuelighed. Det omfangsrige program kunne have været struktureret med en klarere kategorisering af events, som borgerne nemmere kunne forstå og navigere efter.

Programmet var – som det blev formidlet til brugerne på hjemmesiden og i Aarhus 2017-appen – på samme tid kategoriseret i temaer og i kunstformer. Men de to kategoriseringer var uklare og overlappende. Kunstform var en kun delvist dækkende genreopdeling, der ikke indbefattede hverken sport eller gastronomi. Temaerne var en kombination af intuitivt genkendelige kategorier som f.eks. 'historie' og langt mere indforståede kategorier som f.eks. 'liveability' – kategorier, som almindelige

Generelt var der blandt borgerne en oplevelse af, at kommunikationen om Aarhus 2017 og programmet var uoverskuelig.

borgere vanskeligt kan afkode. Derudover var der i forbindelse med mange af eventene angivet flere temaer og flere kunstformer på samme tid, hvilket også bidrog til uoverskueligheden. Det mindske samlet set overblikket og tilgængeligheden for borgerne og deres potentielle deltagelse i Aarhus 2017.

3.4 PUBLIKUMS OPLEVELSE

Langt hovedparten af publikummerne havde en positiv oplevelse af kulturhovedstadsprogrammet på tværs af de forskellige events, store som små. Således var ni ud af ti publikummere positive over for de events, de deltog i.

TEMAER	KUNSTFORMER
• Historie • Vores værdier • Kreative erhverv • Liveability • Generationer • Sport og leg • Debatter og diskussioner • Gastronomi • Natur • Tro	• Festivaler og happenings • Billedkunst og udstillinger • Musik og lyd • Highlights • Scenekunst • Film og animation • Arkitektur • Litteratur • Design

Kilde: Fonden Aarhus 2017s eventkalender.

PUBLIKUMS OPLEVELSE AF AARHUS 2017 ÅBNINGEN

Den officielle åbning den 21. januar blev beskrevet af langt de fleste publikummere som en god eller ligefrem fantastisk oplevelse.

Åbningen formåede trods vinterkulde at samle en massiv mængde borgere i byens gader. Publikummerne betoned stemningen i byen, som de karakteriserede som ubeskrivelig.

“Aarhus er pakket pænt ind her. Det gør, at man tænker: ‘Jeg vil aldrig flytte fra Aarhus!’”

“Det her er langt, langt, langt over den forventning, jeg havde. Det er helt vildt! Jeg er sådan en frisk ung mand på 74, og dén slags oplevelser får jeg sgu aldrig igen.”

En stor del af publikum var bosat i Aarhus og følte derfor, at åbningen var en oplevelse, de “ikke ville gå glip af”.

Flere publikummere fremhævede, at de følte en stolthed over at bo i en by som Aarhus, der var valgt som europæisk kulturhovedstad i 2017. Ifølge publikum blev der skabt en helt speciel stemning i byen, som gjorde, at de følte sig som en del af byen.

“Jeg følte mig som en del af byen – jeg følte mig ‘in touch’ med videoerne, musikken, lysshowet og det hele – det var virkelig godt! Det rørte mig.”

De ord, publikum især knyttede til deres oplevelser af Aarhus 2017-events, var “inspirerende”, “sanseligt” og “sjovt”. Herudover vurderede den overvejende del af publikum (otte ud af ti publikummere), at eventene var “nytænkende”, hvilket kan favne flere perspektiver, heriblandt Aarhus 2017s overordnede tema, ‘rethink’.

Samtidig oplevede hovedparten af publikum de forskellige events som overvejende folkelige. De publikummere, der havde valgt at deltage i kulturhovedstadsprogrammet, oplevede altså ikke selv, at

Ni ud af ti publikummere var positive over for de events, de deltog i.

FIGUR 3.3 PUBLIKUMS SAMLEDE VURDERING AF EVENTS – HHV. MEGA- OG FULDMÅNEEVENTS OG ALMINDELIGE EVENTS

Kilde: rethinkIMPACTS 2017s spørgeskemaundersøgelse blandt publikummere ved Aarhus 2017-events (2017). “Hvad er din samlede vurdering af [eventnavn]?”. Stikprøvestørrelse, mega- og fuldmåneevents: 6.189 besvarelser. Stikprøvestørrelse, almindelige events: 2.367 besvarelser.

indholdet var for elitært (for dem). Dette suppleres af, at det tilstedeværende publikum i overvejende grad også selv vurderede, at eventene rettede sig mod et bredt og mangfoldigt publikum. Nogle events inden for genrerne kunstudstillinger, scenekunst og debatarrangementer oplevede publikum dog som mere elitære.

PUBLIKUMS OPLEVELSE AF AARHUS 2017 FINALE – A SHARED MOMENT I HVIDE SANDE

Mens anden del af finalen fandt sted i Aarhus under titlen *Celebrate the Year*, foregik første del i Hvide Sande under titlen *A Shared Moment*.

Publikum i Hvide Sande beskrev bl.a. finalen som en stor og visuelt imponerende oplevelse.

"Fantastisk show med lys og lyd. Flot sang og skuespil. Og megaflot fyrværkeri. Storslået show!"

"En vanvittigt fantastisk oplevelse, der appellerede til alle vore sanser – kunne mærke den dybe bas i kroppen, lytte til kombinationen af elektronisk musik og smuk sang og trommer samt nyde synet af lysshow, ild og fyrværkeri på den klare stjernehimmel."

For beboerne i Hvide Sande var der en udtalt grad af stolthed over, at man kunne afholde så stor og flot en event i byen.

"Afslutningen med det hele var en kæmpe oplevelse for livet. Det var så fantastisk. Tænk at være så heldig at opleve det og så her i min by."

"Stor taknemmelighed over, at afslutningen blev afholdt i Hvide Sande og dermed viste, at hele regionen har betydning. Vi glemte totalt kulden under showet."

BYRUMMETS BETYDNING

De mange events i byrummet spillede en særlig rolle i forhold til at knytte kultur og byudvikling sammen, jf. det strategiske mål om udviklingen af åbne og medlevende bymiljøer. I en række af disse byrums-events arbejdede man aktivt med dette mål. Eksempelvis *Freedom Prison*, der satte fokus på frihed og forbrydelse i en iscenesættelse af Fængslet i Horsens, eller *Skjulte Steders* forskellige events, der gav publikum nye perspektiver på Aarhus. Af vores undersøgelse af forskellige events i byrummet fremgår det, at publikums oplevelse byggede på et samspil mellem det konkrete byrum og selve eventen.³⁴

Midlertidige events kan føre til en øget refleksion over stedets identitet og over de deltagende borgeres tilhørsforhold til stedet, ligesom de kan bidrage til byudviklingsprocesser. Desuden kan stedet være med til at sætte særligt fokus på en bestemt tematik.

I alt 54 projekter inddrog byrum og byudvikling,³⁵ heriblandt *Aarhus Stories*, hvor Aarhus Domkirke blev brugt som lærred for et animationsshow om Aarhus' historie, eller *My Playground*, hvor et mobilt legelandskab undersøgte samspillet med de forskellige byrum i Aarhus, Randers, Hadsten og Holstebro. Som en del af Soft City satte projektet *Urban Lab* fokus på kulturens betydning og anvendelse i byudvikling – dog ikke i form af events, men i form af en række kompetenceudviklende aktiviteter målrettet professionelle aktører.

³⁴ Se yderligere i "Kunst og kultur i byrummet under Aarhus 2017", rethinkIMFACTS 2017 (2018).

³⁵ "Kunst og kultur i byrummet under Aarhus 2017", rethinkIMFACTS 2017 (2018), s. 51-52.

Midlertidige events i byrummet kan føre til en øget refleksion over stedets identitet og over de deltagende borgeres tilhørsforhold til stedet, ligesom de kan bidrage til byudviklingsprocesser.

KUNST OG KULTUR I BYRUMMET

I en analyse af fem cases, *Freedom Prison*, *Kunsthallen* og *Landsbyerne* (Lundø), *EUTOPIA*, *Aarhus Walks on Water* og *Fællesskab og et liv i balance*, dokumenteres det, at byrummet har en betydning for oplevelsen af disse events på forskellige måder:

1) Byrummet som kontrast og kulisse

Byrummet forstærker oplevelsen, enten ved at stå i kontrast til eller ved at være medskaber og blive en aktiv del af kunsten.

2) Kunstens indvirkning på stedsopfattelsen

Byrummet kan blive påvirket af eventen, som herved kan medvirke til at skabe nye betydninger og fortællinger om et sted.

3) Kunstens konstruktion af nye steder

Eventen kan bidrage til at skabe en ny stedsidentitet og en ny relation mellem publikum og sted.

4) Byrummet som debatskabende effekt

Når stedet skaber en direkte kobling til et bestemt tema, forstærkes publikums refleksion over dette tema.

5) Betydning af byen som abstrakt begreb

I nogle tilfælde er det ikke kun det konkrete sted, men også historien om byen eller området, der sættes i spil i oplevelsen og den efterfølgende refleksion.

3.5 PUBLIKUMS SAMMENSÆTNING

De borgere, som normalt opsøger kulturtilbud, udgjorde størstedelen af publikummerne ved Aarhus 2017-events.³⁶ Således var omkring 65% af publikummerne ved Aarhus 2017s forskellige events regelmæssige kulturbrugere, der månedligt eller oftere går til forskellige kulturaktiviteter. Dette skal ses i forhold til, at 41% af regionens borgere hører til i denne kategori. De regelmæssige kulturbrugere var dermed klart overrepræsenteret blandt publikum til Aarhus 2017. Ser vi på de lavfrekvente kulturbrugere, så udgjorde borgere, der deltager i kulturaktiviteter årligt eller sjældnere, 9% af 2017-publikummet, mens de udgør 29% af den regionale befolkning. .

De borgere, som normalt opsøger kulturtilbud, udgjorde størstedelen af publikummerne ved Aarhus 2017-events.

Ved en del af de store lokale flagskibsevents som *Aarhus 2017 Åbningen* i Aarhus, *Freedom Prison* i Horsens og *Watermusic* i Randers svarede publikums-sammensætningen i højere grad til befolkningens sammensætning.

Publikums demografiske sammensætning lignede, hvad man generelt ser til kulturelle arrangementer. Således var der en stor overrepræsentation af personer med mellemlang eller lang videregående uddannelse ved Aarhus 2017-events, ligesom der var en klar overrepræsentation af kvinder.³⁷ I forhold til aldersgrupper var der en marginal overrepræsentation af folk over 55 år, mens de unge mellem 15 og 29 år var en smule underrepræsenterede.

³⁶ Se temarapport nr. 1: "Aarhus 2017 – program og ublikumsoplevelser", rethinkIMFACTS 2017 (2018).

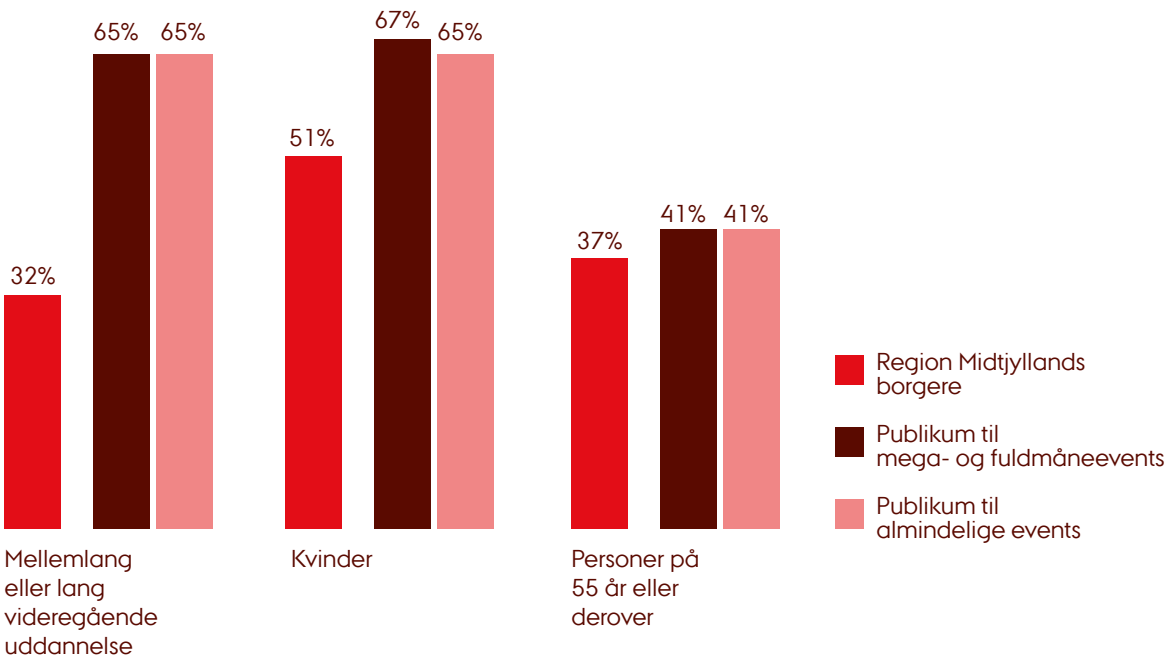
³⁷ Se temarapport nr. 1 "Aarhus 2017 – program og publikumsoplevelser", rethinkIMFACTS 2017 (2018)

TABEL 3.2 FORDELING AF REGELMÆSSIGE OG LAVFREKVENTE KULTURFORBRUGERE BLANDT HHV. PUBLIKUM OG BEFOLKNINGEN

	REGELMÆSSIGE KULTURBRUGERE	LAVFREKVENTE KULTURBRUGERE
Region Midtjyllands borgere	41%	29%
Publikum til mega- og fuldmåneevents	63%	9%
Publikum til almindelige events	69%	9%

Note: Regelmæssige kulturbrugere er andelen af borgere/publikummere, som angiver at deltage i kulturaktiviteter månedligt eller oftere. Lavfrekvente kulturbrugere er andelen af borgere/publikummere, som angiver at deltage i kulturaktiviteter årligt eller sjældnere.
Kilder: rethinkIMFACTS 2017s spørgeskemaundersøgelser blandt borgere i Region Midtjylland (2017) og publikummere ved Aarhus 2017-events (2017). "Hvor ofte deltager du generelt i kulturaktiviteter?" (enslydende i begge undersøgelser).
Stikprøvestørrelse, regional befolkning (2017): 1.755 besvarelser. Stikprøvestørrelse, publikum ved mega- og fuldmåneevents: 5.269 besvarelser. Stikprøvestørrelse, publikum ved almindelige events: 2.218 besvarelser.

FIGUR 3.4 DEN DEMOGRAFISKE SAMMENSÆTNING AF HHV. PUBLIKUM OG BEFOLKNINGEN

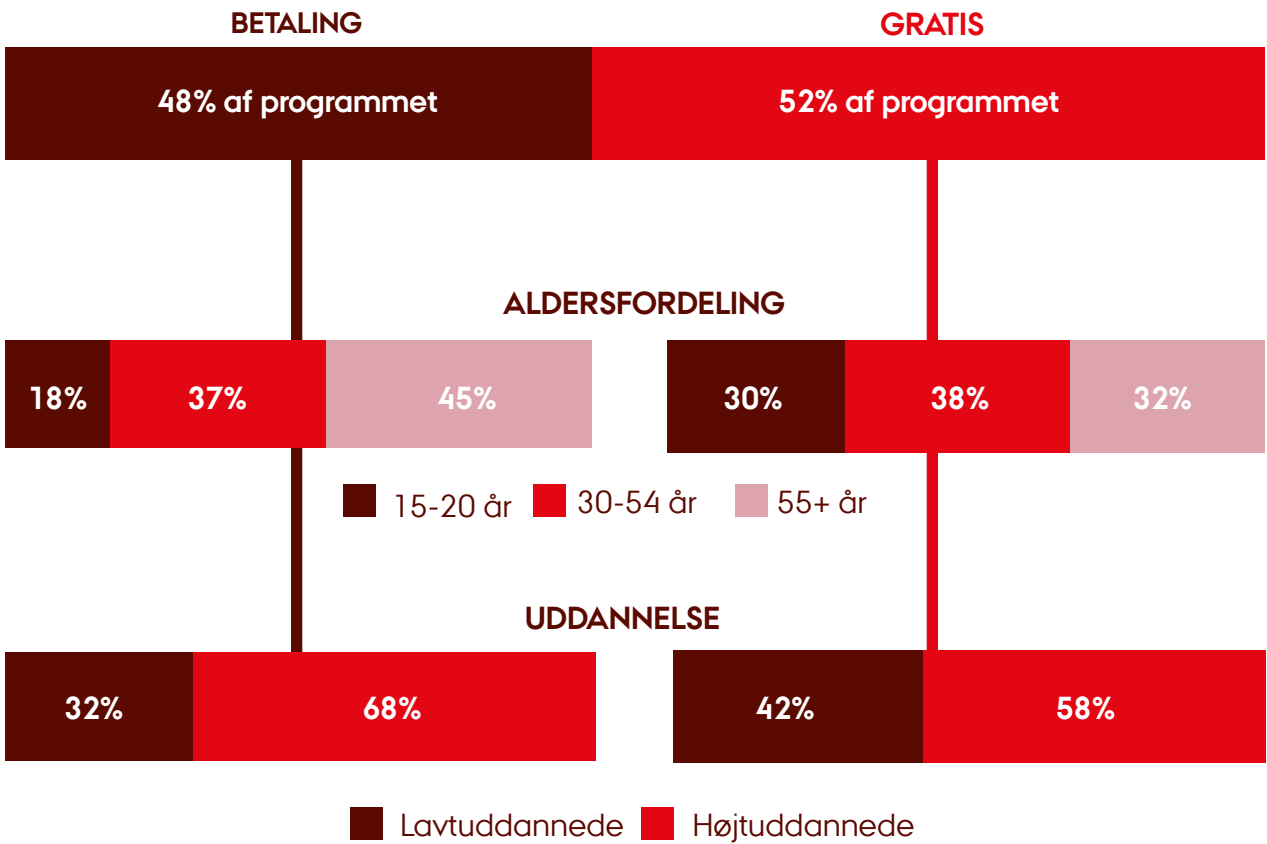
Kilder: befolkningstal fra Index Danmark/Gallup (første halvår af 2017) og publikumstal fra rethinkIMFACTS 2017s spørgeskemaundersøgelse blandt publikummere ved Aarhus 2017-events (2017). "Hvad er din længste, gennemførte uddannelse?", "Hvad er dit køn?", "Hvad er din alder?".
Stikprøvestørrelse, publikum til mega- og fuldmåneevents: 5.739 besvarelser ang. uddannelse, 5.794 besvarelser ang. alder, 5.830 besvarelser ang. køn.
Stikprøvestørrelse, publikum ved almindelige events: 2.186 besvarelser ang. uddannelse, 2.214 besvarelser ang. alder, 2.227 besvarelser ang. køn.
Stikprøvestørrelse, befolkning: 2.848 besvarelser.

GRATISEVENTS

Strategien med at udbyde halvdelen af kulturhovedstadsprogrammet som gratisevents havde den effekt, at man nåede et bredere udsnit af befolkningen. Ved gratisevents var der eksempelvis flere unge og en mere ligelig fordeling mellem publikummere med forskelligt uddannelsesniveau (flere med kort eller ingen videregående uddannelse deltog i gratisevents end i betalingsevents).

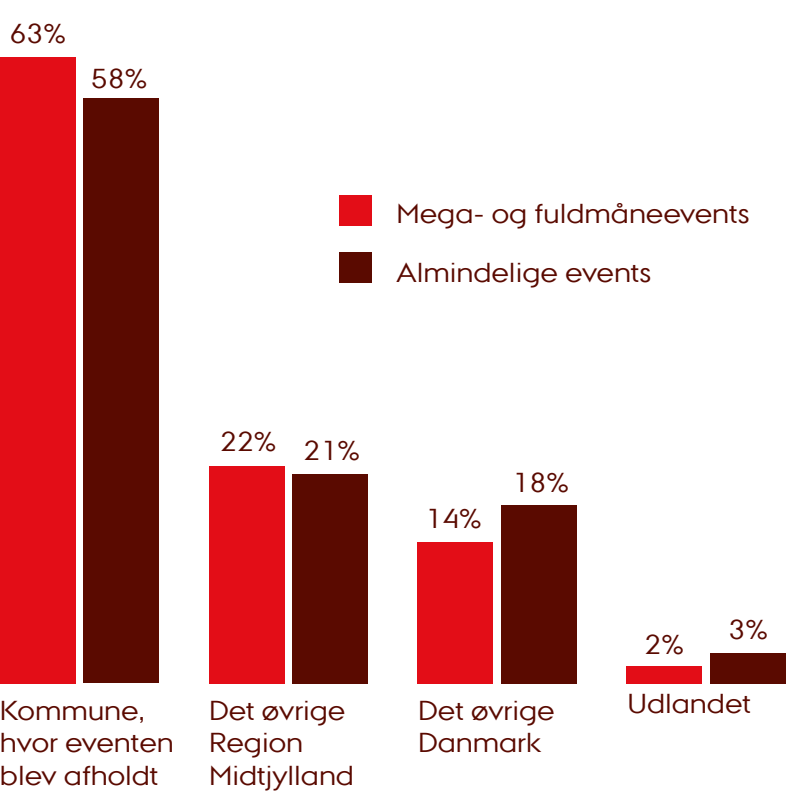
Ved gratisevents var der flere unge og en mere ligelig fordeling mellem publikummere med forskelligt uddannelsesniveau.

FIGUR 3.5 ALDERSFORDELING OG UDDANNELSESGRAD VED HHV. BETALINGS- OG GRATISEVENTS

Kilde: Aarhus 2017s eventkalenderdata om gratis- og betalingsevents og rethinkIMPACTS 2017s publikumsundersøgelse (2017). "Hvad er din længste, gennemførte uddannelse?", "Hvad er din alder?". 'Lavtuddannede' dækker ingen afsluttet uddannelse, folkeskole, ungdomsuddannelse, erhvervsuddannelse eller kort videregående uddannelse. 'Højtuddannede' dækker mellemlang eller lang videregående uddannelse. Stikprøvestørrelser, publikum til mega- og fuldmåneevents: 5.735 besvarelser ang. uddannelse, 5.794 besvarelser ang. alder. Stikprøvestørrelser, publikum ved almindelige events: 2.186 besvarelser ang. uddannelse, 2.214 besvarelser ang. alder.

FIGUR 3.6 AARHUS 2017-PUBLIKUMMERES BOPÆL

Kilde: rethinkIMPACTS 2017s spørgeskemaundersøgelse blandt publikummere ved Aarhus 2017-events (2017). "Hvor er du bosat?", "Hvilken kommune bor du i?". Stikprøvestørrelse, publikum ved mega- og fuldmåneevents: 5.812 besvarelser. Stikprøvestørrelse, publikum ved almindelige events: 2.208 besvarelser.

GEOGRAFISK MOBILITET

Hovedparten af publikum ved Aarhus 2017-events kom fra den kommune, eventen fandt sted i. Den lokale tiltrækningskraft var størst ved mega- og fuldmåneevents, mens publikums geografiske mobilitet var lidt større ved de almindelige events. Både almindelige events og mega- og fuldmåneevents tiltrak omkring en femtedel af publikum fra nabokommunerne i regionen. Til gengæld var de almindelige events i lidt højere grad end de store events i stand til at tiltrække publikum fra det øvrige Danmark – og fra udlandet.

Museerne var nogle af dem, der ifølge vores publikumsundersøgelser var bedst til at tiltrække

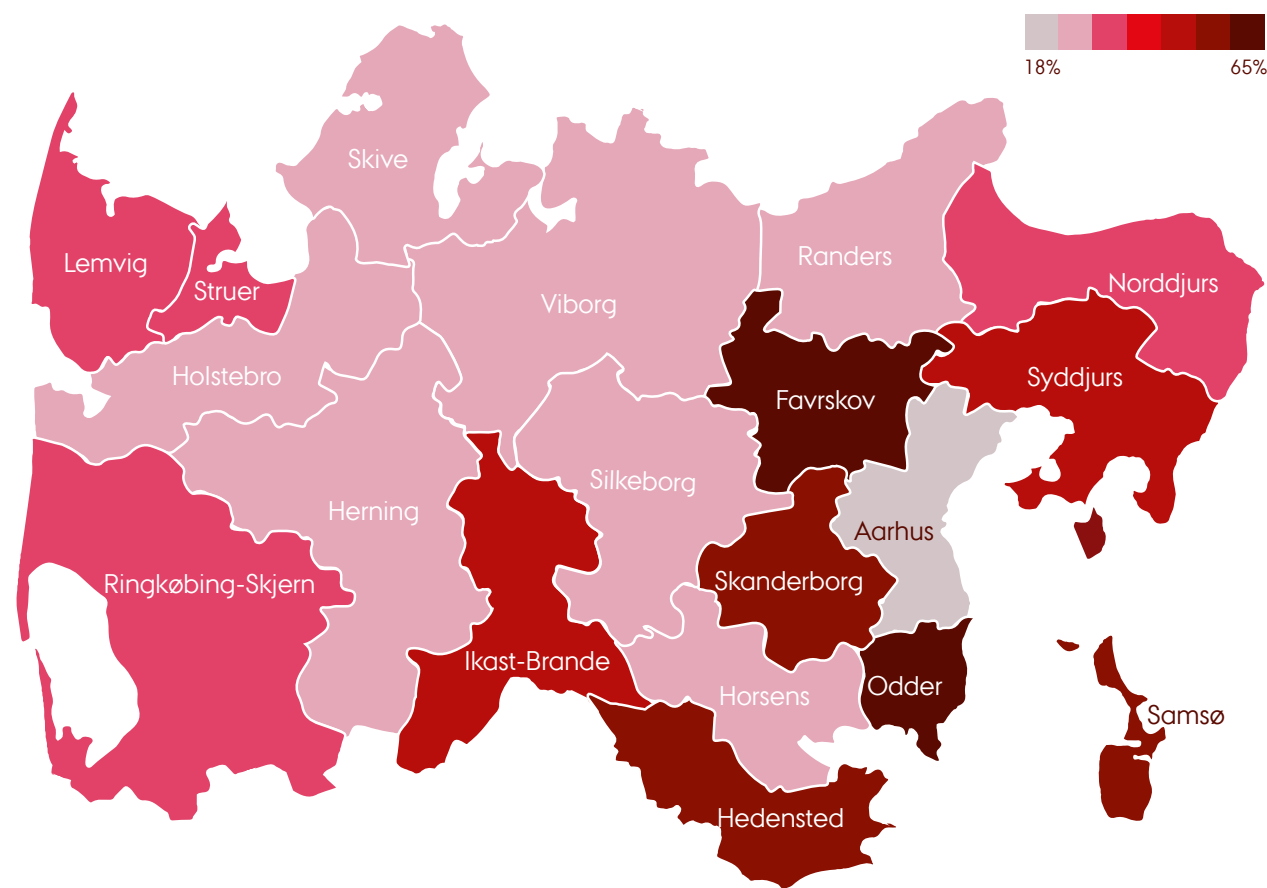
besøgende ud over de lokale fra hjemkommunen. De store museer i Aarhus tiltrak besøgende fra hele landet med især *The Garden – The Past* på ARoS, *Rejsen* på Moesgaard Museum og *Aarhus Fortæller* i Den Gamle By. Disse museer har også normalt en stor andel af udenbys gæster. De syv lidt mindre, regionale museer bag udstillingsrækken *De Syv Dødsynder* arbejdede (som tidligere nævnt) bevidst med at fremme publikumsmobiliteten ved at skabe et sammenhængende koncept og

Publikummere ved mega- og fuldmåneevents var primært lokale. Publikums geografiske mobilitet var lidt større ved de almindelige events.

derigennem motivere gæsterne til at se flere af de syv udstillinger. På nær *The Garden* var alle de her nævnte events almindelige events. Det kan bidrage til at forklare, hvorfor netop de almindelige events havde større succes med at mobilisere udenbys publikum, end mega- og fuldmåneeventene havde. Herudover spillede eventenes geografiske placering en rolle for mobiliteten. Eksempelvis er aarhusianere mindre mobile i deres kulturforbrug end de øvrige borgere i regionen. Det mønster ses

både blandt publikum til Aarhus 2017 og blandt borgerne generelt. Samlet set er befolkningen i den vestlige del af regionen og Aarhus' nabokommuner mest vant til at krydse kommunegrænser for at deltage i kulturaktiviteter. Det kan handle om en generelt større mobilitet i forstadskommunerne og regionens vestlige kommuner, hvor man er mere vant til at pendle og bevæge sig på tværs af kommunegrænser. Men også fordelingen af kulturtilbud spiller ind – udbuddet i Aarhus er stort, og

FIGUR 3.7 BORGERNES KULTURMOBILITET I REGION MIDTJYLLAND

Kilde: rethinkIMFACTS 2017s spørgeskemaundersøgelser blandt borgere i Region Midtjylland (2017). Procenterne angiver den andel, der har svaret "nabokommunerne" og/eller "det øvrige Region Midtjylland" på spørgsmålet "Hvor har du været til kultur i løbet af de seneste tre måneder?". Stikprøvestørrelse. 1.755 besvarelser.

borgerne her behøver ikke i samme omfang bevæge sig uden for kommunegrænsen efter kultur.

BORGERNES KULTURVANER

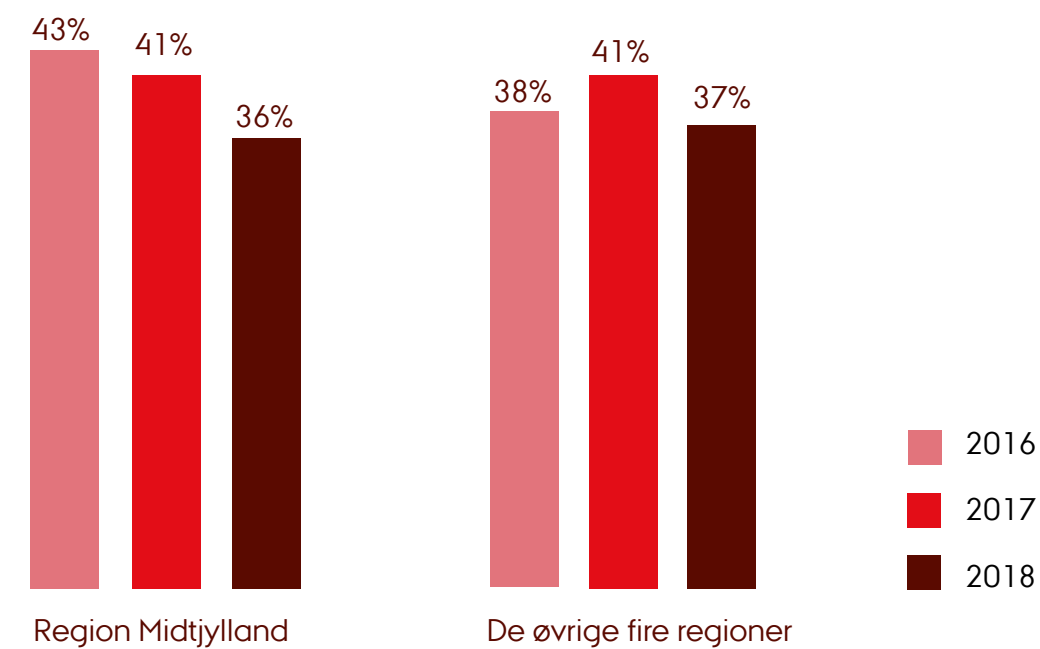
Borgerne har under kulturhovedstadsåret haft et stort kulturudbud i form af Aarhus 2017-programmet. Dette øgede udbud har imidlertid ikke smittet af på borgernes generelle kulturforbrug. Borgerne i Region Midtjyllands generelle kulturforbrug svarer nogenlunde til de øvrige fire regioners borgere. Fra år 2016 til 2018 var der et fald i andelen af regelmæssige kulturbrugere i Region Midtjylland – fra 43% af borgerne i Region Midtjylland i 2016 til 36% i 2018. Dermed matcher andelen af hyppige kulturbrugere i den regionale befolkning det øvrige Danmark i 2017 og 2018, og der kan ikke påvises en

Der kan ikke påvises en positiv effekt af Aarhus 2017 på borgernes samlede kulturforbrug.

positiv effekt af Aarhus 2017 på borgernes samlede kulturforbrug.

Dette kan kædes sammen med vores tidligere pointe om, at publikum ved Aarhus 2017-events i væsentlig grad afspejlede den publikumssammensætning, som normalvis ses ved kulturevents. Det kan også kædes sammen med, at kulturvaner generelt er vanskelige at ændre, og at det kræver en langvarig, strategisk indsats på mange niveauer. Det er således ikke uventet, at Aarhus 2017 ikke har flyttet markant på befolkningens kulturvaner

FIGUR 3.8 UDVIKLINGEN I ANDELEN AF HYPPIGE KULTURBRUGERE BLANDT BEFOLKNINGEN

Kilde: rethinkIMFACTS 2017s spørgeskemaundersøgelser blandt borgere i Region Midtjylland og Danmark (2016-2018). "Hvor ofte deltager du generelt i kulturaktiviteter?". Hyppige kulturbrugere er defineret som borgere, der svarer, at de månedligt eller oftere går til kultur. Stikprøvestørrelse, Region Midtjylland: 2016: 1.020 besvarelser, 2017: 1.755 besvarelser, 2018: 1.121 besvarelser. Stikprøvestørrelse, øvrige regioner: 2016: 895 besvarelser, 2017: 1.432 besvarelser, 2018: 823 besvarelser.

generelt. Vi vender tilbage til dette tema i afsnit 6.4, hvor vi ser, at nogle af kulturinstitutionslederne selv oplevede, at deres respektive kulturinstitutioner havde fået fat i nogle – for dem – nye målgrupper i løbet af 2017, og at de forventede tilsvarende effekter fremover. Det kan tyde på, at Aarhus 2017 har skabt en dynamik i forhold til gængse publikumsmønstre. Vores befolkningsdata viser dog, at dette ikke har påvirket befolkningens samlede kulturforbrug.

3.6 GENTÆNKNING AF KULTUR

Det overordnede tema, 'rethink', fungerende godt som rammesætning af kulturhovedstadsprogrammet. Temaets balance mellem at være rummeligt, retningsgivende og inspirerende var en klar styrke, som fremtidige store kultursatsninger kan lade sig inspirere af.

Programmet for Aarhus 2017 var af høj kunstnerisk og international kvalitet. Fonden Aarhus 2017s udenlandske ledelsesteam betød adgang til et stærkt internationalt netværk. Fremover kan man med fordel arbejde systematisk med at sikre, at den form for netværk kobles mere direkte til de lokale kulturaktører, således at det bidrager til at styrke de lokale netværk.

Publikumssammensætningen ved Aarhus 2017-events var i overvejende grad domineret af de i forvejen regelmæssige kulturbrugere, bortset fra ved de store flagskibsarrangementer. Hvis man fremover ønsker at arbejde mere målrettet med borgernes kulturvaner, og især hvis man ønsker at tiltrække de lavfrekvente kulturbrugere, bør man arbejde med dels en bredere/anden sammensætning af programmet og dels en mere systematisk målgruppesegmentering. Herudover kan man trække på erfaringerne med værktøjer som

gratis adgang, geografisk spredning og kulturtilbud ude i byrummet og på utraditionelle lokationer. Disse værktøjer har haft en positiv effekt i forhold til at nå en bredere del af befolkningen, og værktøjer som disse (og andre) er vigtige at anvende fremover, hvis man vil flytte befolkningens kulturvaner. Det fordrer en langsigtet og strategisk indsats.

4

BORGERNES ENGAGEMENT OG INVOLVERING

Foto: Gorm Branderup

Det var et strategisk mål, at Aarhus 2017 skulle “fremme et mere aktivt medborgerskab gennem en bred og aktiv deltagelse”.³⁸ Målet blev udmøntet i en række forskellige engagementsstrategier og -indsatser undervejs i projektets levetid.

Den mest formaliserede indsats var det omfattende program for involvering af frivillige, de såkaldte ReThinkers. Frivillighedsprogrammet blev etableret i 2015 og har vist sig også at være bæredygtigt på den anden side af 2017. I 2018 er Aarhus *Europæisk Frivillighovedstad*, og i den forbindelse bygges der videre på bl.a. Aarhus 2017s frivillighedsarbejde.

Især i ansøgningsfasen havde borgerne mulighed for at være medproducerende i forhold til udviklingen af programmet. Som debattører på de sociale medier eller i nyhedsmediernes kunne borgerne også løbende forholde sig til det at være kulturhovedstad.

Dette kapitel beskriver og analyserer borgernes engagement i forbindelse med kulturhovedstadsprojektet og de effekter, engagementet har affødt.

4.1 MEDPRODUCERENDE BORGERE

BORGERINDDRAGELSE I ANSØGNINGSFASEN

Da evalueringen først er gennemført fra og med etablerings- og udviklingsfasen, har vi ikke systematiske data fra ansøgningsfasen. Men det står klart, at den

gængse fortælling om ansøgningsprocessen er, at borgerne var med til at udvikle rammen for kulturhovedstadsprojektet. Et konkret tiltag var den glascontainer, der på forskellige offentlige steder rundt om i regionen bød borgerne indenfor og gav dem mulighed for at komme med idéer. Et andet tiltag var en udstilling i Ridehuset i foråret 2010, hvor borgerne blev inviteret til at komme med input. Herudover blev der gennemført en lang række involverende processer med forskellige aktørgrupper, bl.a. kulturinstitutioner og erhvervsnetværk. Et konkret resultat af disse tiltag var formuleringen af kulturhovedstadsprojektets overordnede tema ‘rethink’, der – som det formuleres i ansøgningen – “er fundet gennem involvering af flere tusinde borgere”.³⁹

Denne form for inddragelse af borgerne i løbet af ansøgningsperioden er efterhånden blevet ‘best practice’ i forbindelse med europæiske kulturhovedstæder. Der er fra Europa-Kommissionens side et stigende fokus på betydningen af lokal forankring og opbakning. Andre eksempler på denne tilgang til projektudviklingen er Umeå 2014 og Valletta 2018.

Der er imidlertid nogle udfordringer knyttet til borgerinddragelse i denne tidlige fase. På så tidligt et tidspunkt, lang tid før selve kulturhovedstadsåret, vil det primært være professionelle kulturaktører og de mest kulturinteresserede borgere, der engagerer sig. Langt de fleste af de borgere, der deltog, vil desuden have svært ved at genfinde deres input i det endelige kulturhovedstadsprojekt. Det skyldes først og fremmest det tidlige aspekt og derudover, at der var tale om massekonsultationer, der ikke gav plads til, at enkeltborgeres konkrete idéer og input blev synlige.

³⁸ “Aarhus 2017 Kandidat Europæisk Kulturhovedstad 2017 – Endelig ansøgning”, Kulturforvaltningen, Aarhus Kommune (juni 2012), side 8.

³⁹ “Aarhus 2017 Kandidat Europæisk Kulturhovedstad 2017 – Endelig ansøgning”, Kulturforvaltningen, Aarhus Kommune (juni 2012), side 12.

BEGRÆNSET INVOLVERING I PROGRAMMET

Overgangen fra ansøgningsfasen til etablerings- og udviklingsfasen medførte, at borgerinvolveringen på det overordnede niveau ophørte. Efter ansøgningsfasen var der ingen tiltag, der åbnede op for borgernes medbestemmelse i forhold til det overordnede program. Kommunikationen til borgerne var i højere grad envejs og havde karakter af oplysning om projektet og programmet. Dette skifte skyldtes formentlig to ting: dels det ledelsesskifte, der foregik fra ansøgningsfasen til etablerings- og udviklingsfasen, og dels, at fondens arbejdsopgaver ændrede sig fra de meget åbne idéprocesser til faktisk effektivering. Hertil kom, at den af EU fastlagte proces for europæiske kulturhovedstæder vanskeliggjorde en åbning over for nye initiativer og idéer efter ansøgnings-

fasen, da projektet skulle bygge på ansøgningens formuleringer.

Borgerinvolveringen i forhold til programmets udformning gik efter ansøgningsperioden i stedet over til på forskellig vis at foregå på projektniveau i udvalgte, specifikke projekter. F.eks. blev borgerne inviteret til at bestemme indholdet af bestemte events under projekter som *DemokratiStafetten* på bibliotekerne rundt i regionen og *Pop-Up Kulturhus* under fuldmåneeventen *Snapsting* i Viborg. Endnu mere medbestemmelse blev givet i landsbyer omkring Hedensted, der som en del af *Gentænk Landsbyen* gav borgerne fuld indflydelse på, hvad aktivitetsbudgettet skulle bruges til. I andre tilfælde lå de kunstneriske koncepter fast, og her var borgerne snarere medproducerende end medbestemmende. Det gjaldt for eksempel den officielle åbning, hvor mange af områdets borgere

producerede de lanterner, der skulle bruges under optøget, deltog som korsangere eller gik med i selve optøget.

Samlet set var borgernes indflydelse på ud-møntningen af programmet altså begrænset. Det var fonden selv og de professionelle kultur-aktører, der satte rammen og skabte hovedparten af indholdet. En undtagelse herfra var de såkaldte mikroprojekter, der fra 2013 og frem gav borgere mulighed for at realisere deres egne små kulturprojekter som en del af Aarhus 2017. Fra 2015 blev mikroprojektpuljen dog en del af unge- og vækstlagsinitiativet OFFTrack2017, der fokuserede mere på talentudvikling og på at give nye kulturproducenter mulighed for at bidrage til kulturhovedstadsprojektet end på at give almindelige borgere en ramme for at skabe deres egne kulturprojekter.

4.2 FRIVILLIGHED

Den mest udbredte måde at involvere borgerne i kulturhovedstadsprojektet på var som frivillige til f.eks. teknisk arbejde, praktisk afvikling af events, som statister i forestillinger eller lignende. Fonden Aarhus 2017 arbejdede målrettet med frivillighedsprogrammet, som samlet set involverede knap 4.000 borgere.⁴⁰ Fonden overgik dermed sit eget mål om at engagere minimum 3.500 borgere i frivillighedsprogrammet. Knap hver fjerde (23%) af disse var 'nye frivillige' uden tidligere erfaring med frivilligt arbejde.

Den mest udbredte måde at involvere borgerne i kulturhovedstadsprojektet på var som frivillige.

85% af de frivillige var fra Aarhus, hvorfor effekten af frivillighedsprogrammet må siges primært at være en lokal effekt i Aarhus. Herudover havde syv ud af ti projekter frivillige tilknyttet direkte til gennemførelsen af de enkelte projekter i 2017. En del af dette skete uden for ReThinkers-programmet. Frivillighedsarbejdet var således den største effekt, kulturhovedstadsprojektet havde i forhold til aktivt medborgerskab.

De mange frivillige kom samtidig til at spille en aktiv og positiv rolle for turister og besøgende. Det skete f.eks., når de varetog opgaven som frivilligværter ved krydstogtanløb i Aarhus, hvor de fik en slags 'place brand'-rolle og kom til at udgøre et hold 'uformelle ambassadører' for byen.

Fonden Aarhus 2017 udviklede konceptet

⁴⁰ Fonden Aarhus 2017 opgør det samlede antal ReThinkers til 4.535 i deres "Welcome Future"-rapport, men 13% af disse ReThinkers har udelukkende været registreret i databasen og har aldrig været aktive frivillige i Aarhus 2017. Det reelle antal engagerede borgere er dermed under 4.000.

Foto: Anders Hede

Foto: Brian Rasmussen

Frivillighed for alle i et forsøg på at nå flere forskellige typer borgere og få en mangfoldig frivillighedsgruppe. Hermed gjorde fonden en indsats for at engagere borgere, der ellers ikke normalt engagerer sig i frivilligt arbejde. Ikke desto mindre var der stadig en overrepræsentation af kvinder og borgere med en mellem-lang/lang videregående uddannelse samt en stor gruppe af pensionister/ efterlønsmodtagere blandt Aarhus 2017s frivillige.

Borgernes motivation for at engagere sig som frivillige i Aarhus 2017 bundede hovedsageligt i lysten til at øge deres indsigt i kulturen, byen og samfundet – samt i følelsen af at være en del af en stor begivenhed.

MEGET TILFREDSE RETHINKERS

I vores undersøgelse gav de frivillige generelt udtryk for tilfredshed med frivillighedsarbejdet i forbindelse med Aarhus 2017. De lagde især vægt på, at der var en høj grad af variation i opgaver og events, meningsfulde arbejdsopgaver med god indflydelse på løsningen af egne opgaver, gode frivilligkoordinatorer samt på det fysiske miljø. Det fysiske samlingssted for de frivillige var huset GeLinde, der blev indrettet på havnen i Aarhus og bidrog til at sikre det sociale fællesskab, der havde afgørende betydning for de frivilliges positive vurdering.

To ud af tre ReThinkers angiver i vores undersøgelse, at de med stor sandsynlighed vil være frivillige igen et andet sted efter Aarhus 2017.

De frivillige gav generelt udtryk for tilfredshed med frivillighedsarbejdet i forbindelse med Aarhus 2017.

81% af de frivillige blev motiverede af at få indsigt i kulturen, byen og samfundet

80% af de frivillige blev motiverede af at tage del i en stor begivenhed

Kilde: rethinkIMPACTS 2017s spørgeskemaundersøgelse blandt Aarhus 2017s ReThinkers (december 2017). Datagrundlag: 1.096 besvarelser.

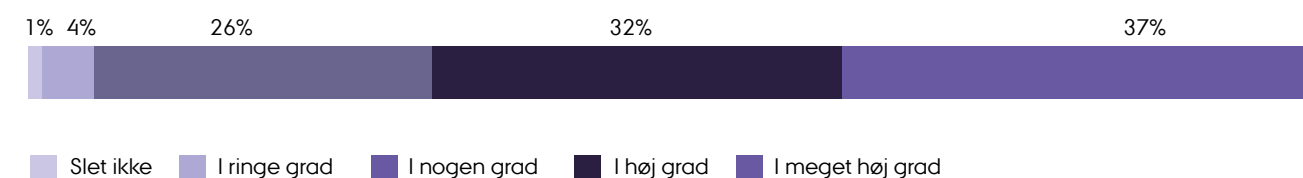
ReThinkers-programmet kører videre efter 2017. Programmet gøres permanent med forankring hos Visit Aarhus og Aarhus Events og med økonomisk støtte fra Salling Fondene på 5 mio. kr. til driften i de kommende år.

Fastholdelsen af frivillige er også knyttet op på nye events fra kulturaktørerne. Eksempelvis samarbejder

Moesgaard Museum og Det Kongelige Teater om en ny stor udendørsforestilling, *Kong Arthur*, hvor man trækker på de frivillige kræfter, man fik mobiliseret i forbindelse med megaeventen *Røde Orm*. Derudover sætter Aarhus som Europæisk Frivillighovedstad i 2018 yderligere fokus på frivillighed og de fortsatte muligheder for at engagere sig i frivilligt arbejde.

FIGUR 4.1 RETHINKERS' VILLIGHED TIL AT VÆRE FRIVILLIGE IGEN FREMOVER

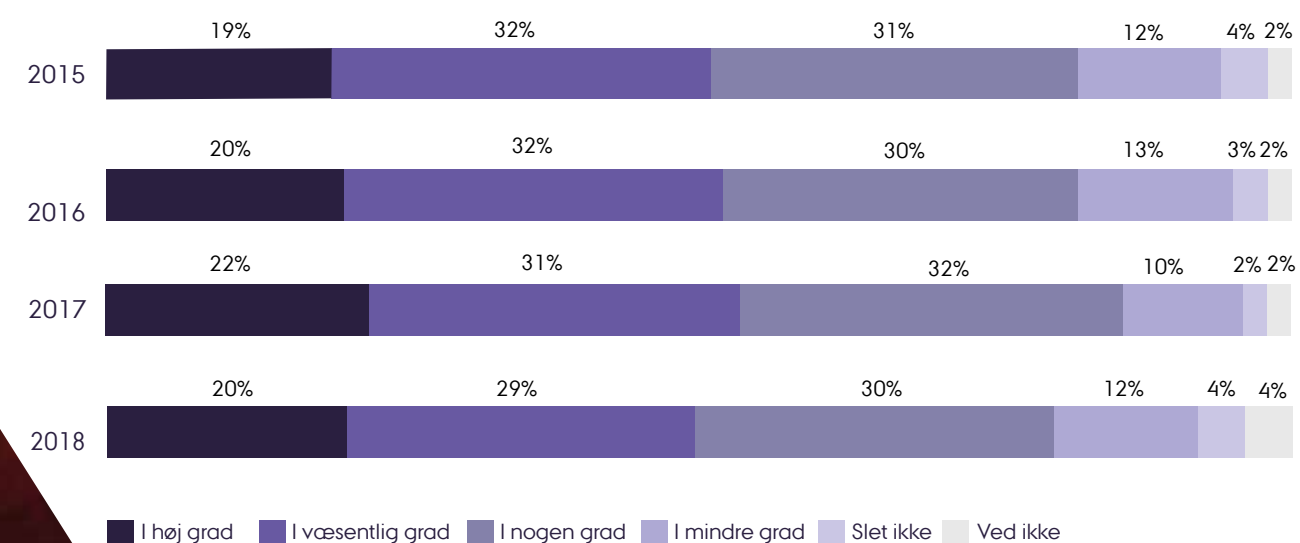

Kilde: rethinkIMPACTS 2017s spørgeskemaundersøgelse blandt Aarhus 2017s ReThinkers (december 2017). "Hvor sandsynligt er det, at du vil fortsætte med at være frivillig et andet sted end Aarhus 2017?". Datagrundlag: 1.096 besvarelser.

Foto: Ulla Rose

FIGUR 4.2 UDVIKLINGEN I DEN REGIONALE BEFOLKNINGS GENERELLE ENGAGEMENT I SAMFUNDSSPØRGSMÅL (2015-2018)

Kilde: rethinkIMPACTS 2017s spørgeskemaundersøgelse blandt borgere i Region Midtjylland (2015-2018). "Følger du generelt med i samfundsspørgsmål?". Svar angivet på en skala fra 1 til 5 – fra "i høj grad" til "slet ikke" – samt mulighed for at svare "ved ikke".
Stikprøvestørrelser: 2015: 1.021 besvarelser, 2016: 1.020 besvarelser, 2017: 1.755 besvarelser, 2018: 1.121 besvarelser.

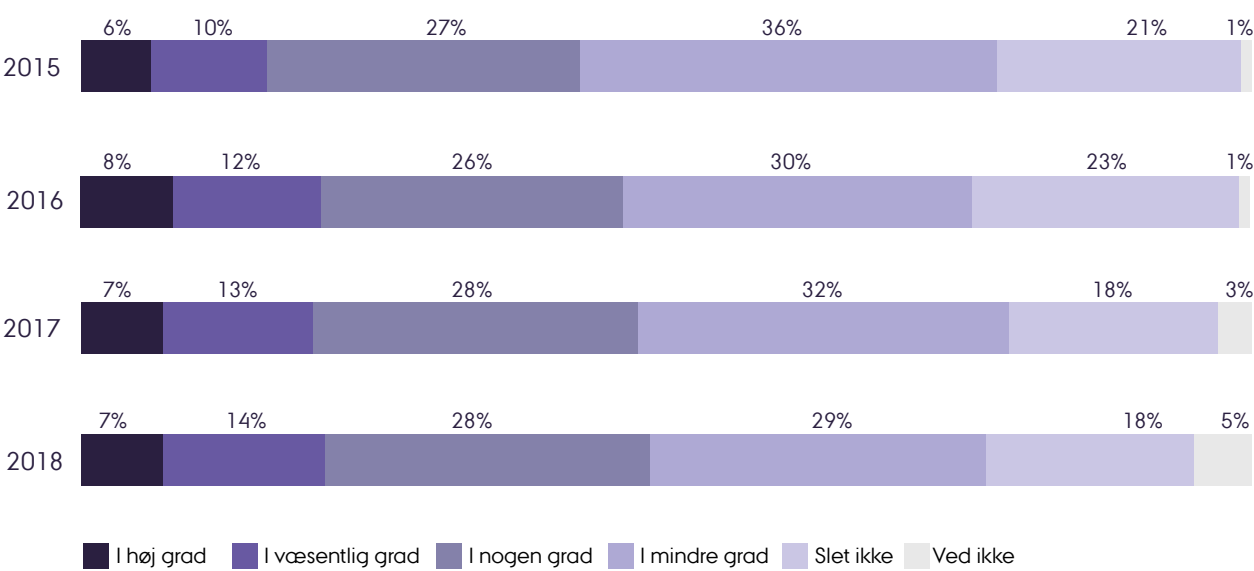
AKTIVT MEDBORGERSKAB GENERELT

Ser vi på regionens borgere som helhed, er andelen af borgere, der udfører frivilligt arbejde, steget fra 35% i 2015 til 43% i 2018. Befolkningens involvering i denne form for aktivt medborgerskab er dermed steget med en femtedel hen over de tre år. Hvorvidt bevægelsen kan tilskrives Aarhus 2017, Frivillighovedstaden eller noget helt tredje, er ikke muligt at afgøre.

Når det gælder aktivt medborgerskab i form af generelt engagement i samfundsspørgsmål, kan der ikke påvises nogen positiv effekt fra kulturhovedstadsprojektet; halvdelen af regionens borgere tilkendegiver stadig en væsentlig, generel samfundsinteresse, om end andelen er faldet marginalt fra 2015 til 2018 (jf. figur 4.2). Borgernes engagement i lokalsamfundet er steget en smule, men ligger dog stadig relativt lavt (jf. figur 4.3 på næste side).⁴¹ I Aarhus 2017-regi blev der da heller ikke arbejdet målrettet med disse aspekter i samme grad, som man arbejdede med frivillighedsprogrammet.

⁴¹ Se også temarapport nr. 4: "Aarhus 2017 fra borgernes perspektiv", rethinkIMPACTS 2017 (2018)

FIGUR 4.3 UDVIKLINGEN I DEN REGIONALE BEFOLKNINGS ENGAGEMENT I LOKALSAMFUNDET (2015-2018)

Kilde: rethinkIMFACTS 2017s spørgeskemaundersøgelse blandt borgere i Region Midtjylland (2015-2018). "Er du engageret i lokalsamfundet?". Svar angivet på en skala fra 1 til 5 – fra "i høj grad" til "slet ikke" – samt mulighed for at svare "ved ikke".
Stikprøvestørrelser: 2015: 1.021 besvarelser, 2016: 1.020 besvarelser, 2017: 1.755 besvarelser, 2018: 1.121 besvarelser.

4.3 BORGERNES STEMME

Borgernes engagement i kulturhovedstadsprojektet kom også til udtryk gennem deres deltagelse i debatten om Aarhus 2017, f.eks. i form af læserbreve i aviserne eller engagement på sociale medier.⁴²

BORGERNES STEMME I NYHEDSMEDIERNE

Borgernes stemme fyldte ikke meget i nyhedsbilledet. I perioden 2016-2018 udgjorde borgere og publikum blot 6% af alle kilder, der kom til orde i de danske nyhedsmediers⁴³ dækning af Aarhus 2017, mens stærkere interessenter som Fonden Aarhus 2017, kulturinstitutioner, individuelle kulturpersoner samt politikere udgjorde 71% af kilderne. Borgernes holdninger til Aarhus 2017 var således kun i mindre omfang repræsenteret i de institutionaliserede nyhedsmedier. Det kan hænge sammen med,

at andelen af debatstof og læserbreve i mediedækningen af Aarhus 2017 faldt markant op til og under kulturhovedstadsåret, ikke mindst som følge af de mange foramtaler mv., der fyldte medierne under kulturhovedstadsåret. I 2016-2018 udgjorde debatstof og læserbreve kun 8% af den samlede dækning af Aarhus 2017 i nyhedsmedierne mod 22% i perioden 2007-2015.

At borgerne kun i begrænset omfang fyldte i nyhedsmediernes dækning af Aarhus 2017, kan også hænge sammen med, at borgerne overordnet set ikke var stærkt interesserede i kulturhovedstadsprojektet. Selv under selve kulturhovedstadsåret udtrykte blot 28% af befolkningen i Region

⁴² For uddybende analyser, se temarapport nr. 5: "Aarhus 2017 i medierne", rethinkIMFACTS 2017 (2018).

⁴³ Nyhedsmedierne omfatter trykte dagblade og ugeaviser og internetversioner af disse, ugeblade og magasiner samt regionale tvstationers internetsider. Artikler herfra er hentet via mediearkivtjenesten Infomedia.

Foto: Mikkel Berg

Midtjylland, at de var generelt interesserede i Aarhus 2017. I det omfang borgerne bidrog til nyhedsmediernes dækning, var det oftest knyttet til konkrete events, enkeltsager eller diskussioner om økonomisk prioritering.

PÅ DE SOCIALE MEDIER SÆTTER BORGERNE DAGSORDENEN

På de sociale medier var borgerne i højere grad dagsordensættende.⁴⁴ Borgerne anvendte Facebook mv. til at ytre sig holdningstilkendegivende, dog også her typisk om bestemte events eller helt specifikke problemstillinger. Borgerne anvendte ofte Facebook-sidernes kommentarspor til at gå i opposition mod Aarhus 2017. Eksempelvis var det på Facebook, at diskussionen om værket *Untitled* i Mindeparken startede, da en borger udtrykte sin frustration i et Facebook-opslag. Her var det i vid udstrækning almindelige borgere, der med hurtige meninger og umiddelbare fornemmelser prægede debatten. Ofte var der mere tale om markante personlige holdningstilkendegivelser snarere end reelle diskussioner eller egentlig dialog blandt brugerne. Borgernes negative stillingtagen til en konkret sag som *Untitled* var dog ikke nødvendigvis dårligt for Aarhus 2017. Tværtimod var man i fonden begejstret for den kritiske, men engagerede debat, værket affødte.

Borgernes kritik på Facebook dannede afsæt for, at pressen efterfølgende dækkede den pågældende sag. Borgernes engagement på de sociale medier påvirkede således måden, hvorpå de mere institutionaliserede medier vinklede og fortalte deres historier om Aarhus 2017. Debatten på Facebook bidrog derfor til en mere mangfoldig kulturjournalistisk dækning, idet borgernes stemme i debatten formede den kulturjournalistiske dækning af denne sag.⁴⁵

BORGERNES STEMME NUANCERER BILLEDET

Borgernes ytringer i medierne var overvejende positive, om end de samtidig nuancerede det generelt meget positive medie billede. Når borgere kom til orde i nyhedsmediernes, eller brugere bidrog med opdateringer på Aarhus 2017-aktørernes Facebook-sider, gav de således oftere end andre aktører udtryk for negative holdninger og kritisk omtale af Aarhus 2017. Dog var brugerne typisk positive i kommentarsporene på andres (typisk kulturaktørernes) Facebook-opdateringer, hvor de ofte gav positivt medløb på omtale af især kulturhovedstadsprogrammets events (jf. figur 4.4 og 4.5 på side 92).

Borgernes ytringer i medierne var overvejende positive, om end de samtidig nuancerede det generelt positive medie billede.

Når man sammenholder dette med, at befolkningen overordnet set ikke havde en markant interesse i Aarhus 2017, men samtidig udtrykte en overvejende positiv holdning til Aarhus 2017 i vores befolkningsundersøgelse, så peger det samlet set på, at borgerne som oftest valgte at engagere sig i debatten, når de havde en kritisk holdning til en konkret event eller en afgrænset problemstilling. Den mere engagerede opbakning ses til gengæld, når borgerne selv associerer sig med Aarhus 2017 på Instagram (se afsnit 5.3).

Det skal samtidig understreges, at vores undersøgelse her kun dækker den del af borgernes engagement i debatten, der foregår i det

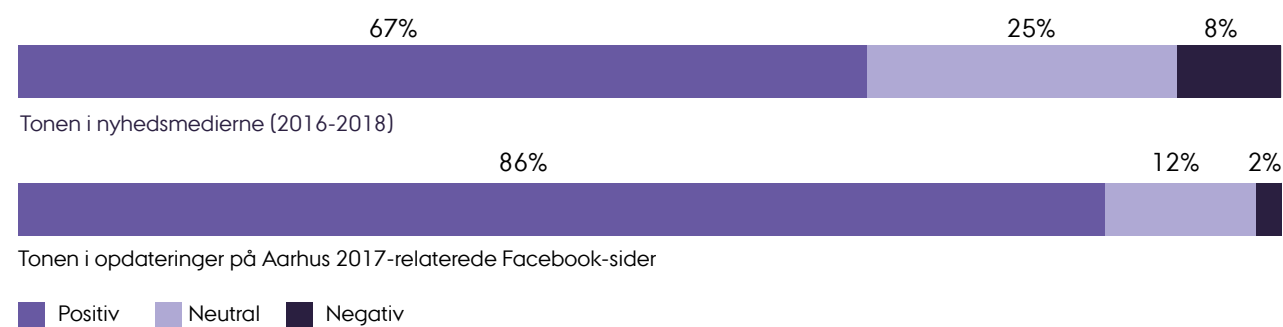
⁴⁴ Afsnit 5.3 sætter fokus på borgernes anvendelse af Instagram i forbindelse med Aarhus 2017.

⁴⁵ Se temarapport nr. 5: "Aarhus 2017 i medierne", rethinkIMFACTS 2017 (2018).

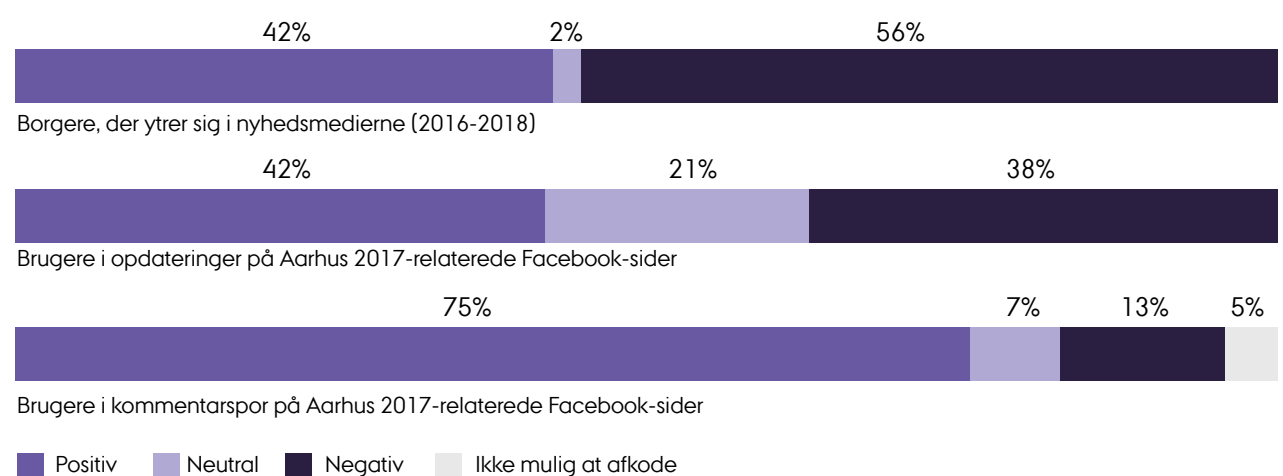
Foto: Montgomery

FIGUR 4.4 DEN GENERELLE TONE I MEDIERNE

Kilde: rethinkIMPACTS 2017s undersøgelse af mediedækningen i nyhedsmedier og på sociale medier.
Stikprøvestørrelse, nyhedsmedier (2016-2018): 1.385 artikler. Stikprøvestørrelse, Facebook: 562 opdateringer på Aarhus 2017-relaterede Facebook-sider.
Note: Facebook-sidernes opdateringer kommer primært fra kulturinstitutionerne.

FIGUR 4.5 BORGERNES/BRUGERNES TONE I MEDIERNE

Kilde: rethinkIMPACTS 2017s undersøgelse af mediedækningen i nyhedsmedier og på sociale medier.
Stikprøvestørrelse, nyhedsmedier (2016-2018): 1.385 artikler, hvoraf borgerne kom til orde i 45 artikler. Stikprøvestørrelse, brugeropdateringer på Facebook: 24 opdateringer på Aarhus 2017-relaterede Facebook-sider. Stikprøvestørrelse, brugerkommentarer på Facebook: 182 kommentarspor på Aarhus 2017-relaterede Facebook-sider.

tilgængelige, medierede offentlige rum. Den debat og det engagement, der er skabt rundt om kaffebordene, på den private del af de sociale medier eller andre steder, indgår ikke i undersøgelsen.

DEBATBASEREDE EVENTS

Aarhus 2017 fik i nogen grad borgerne til at debattere i medierne, men også live i forbindelse med en del events, der netop havde det debatskabende som omdrejningspunkt. Denne del af programmet kan ses i direkte sammenhæng med, at demokrati var en af Aarhus 2017s tre værdier. Events som *Århundredets Festival* og *Hypotheticals* anvendte nye debatformater, hvor borgerne i løbet af kulturhovedstadsåret kunne debattere emner som bæredygtighed, feminismen og demokrati. Det var nyt, at de mere folkeoplysende elementer i kulturlivet blev knyttet tættere til et primært kunstororienteret kulturprogram. Fonden Aarhus 2017 var selv en væsentlig aktør i den sammenhæng, men også Folkeuniversitetet, det indgåede partnerskab med FO-Aarhus, kulturinstitutioner som Aarhus Teater samt Kultur og Borgerservice i Aarhus Kommune og bibliotekerne i regionen bidrog til dette.

Foto: Ulla Rose

4.4 BORGERNES FREMTIDIGE ENGAGEMENT

Aarhus 2017 åbnede nogle særlige muligheder for aktivering og involvering af borgerne – primært i forbindelse med kulturhovedstadsprojektets indledende idéudvikling, i nogle af de konkrete kulturprojekter samt i ReThinkers-programmet.

Fremover kan man fortsætte arbejdet med at øge fokus på dialog med og inddragelse af borgerne i kulturprojekter. Borgerinvolvering kunne f.eks. indgå i udvikling og gennemførelse af Europæisk Kultur-region eller andre projekter, hvis målet fortsat er at bruge kultur som en arena for aktivt medborgerskab.

Borgernes deltagelse i medie-debatten vil næppe blive forrykket mærkbart af Aarhus 2017. Dog kan de forskellige debatbaserede events

have ansporet de konkrete publikummere til større engagement i de debatterede emner.

Til gengæld er der skabt momentum for at mobilisere borgerne i frivilligt arbejde. Frivillighed er langt fra en ny trend i 'Foreningsdanmark', men det lykkedes Aarhus 2017 at engagere en stor gruppe borgere (primært i og omkring Aarhus) i frivilligt arbejde på en måde, der var meningsfuld både for de frivillige selv, for kulturhovedstadsprojektet og for byen. Det har samtidig givet de frivillige så gode oplevelser, at de også fortsat ønsker at engagere sig i frivilligt arbejde. Dermed bliver de i sig selv også ambassadører for rekruttering af nye frivillige. I 2018 er Aarhus frivillighovedstad, og ved arrangementer som VM i sejlsport har byen igen vist sin evne til at mobilisere frivillige. Med den nylige forankring af frivillighedsprogrammet hos VisitAarhus og Aarhus Events vil der også i årene fremover være et tydeligt aftryk fra Aarhus 2017s frivillighedsprogram, som både kulturlivet og andre typer af aktiviteter i byen kan nyde godt af.

A nighttime photograph of the Aarhus Lighthouse, a tall, cylindrical structure with a red top. It is illuminated with red and green lights, and several bright spotlights beam outwards. The lighthouse is situated on a waterfront, and its lights are reflected in the dark water. In the background, there are other buildings and structures, some of which are also lit up. The overall scene is vibrant and festive.

5

FORTÆLLINGEN
OM AARHUS
2017

Fortællingen om Aarhus 2017 er sammensat af en lang række stemmer fra forskellige parter, der hver især bidrager til den samlede fortælling om kulturhovedstadsprojektet. De mest tydelige stemmer har været Fonden Aarhus 2017 og kulturaktørerne. Politikerne har også – især i den tidlige periode – markeret sig, mens borgerne kun i mindre grad har taget ordet.

Aarhus 2017 har været en anledning til at reflektere over kultur, kulturens rolle og forskellige forventninger til kultur. Det har skubbet til borgernes identitet, både som individer og som indbyggere i Aarhus og Region Midtjylland. Og det har bidraget til byens og regionens synlighed og image i verden omkring. Det var da også et strategisk mål for Aarhus 2017 at “øge synlighed og tiltrækningskraft nationalt og internationalt”.⁴⁶

Dette kapitel analyserer, hvordan Aarhus 2017 genererede synlighed. Vi belyser dækningen i nyhedsmedierne og på de sociale medier, idet vi undersøger dens form, tone og indhold. Dermed undersøger vi, hvordan medieomtale og anden

synlighed var med til at skabe en fælles fortælling om Aarhus 2017, byen og regionen og eventuelt forme en fælles identitet.

5.1 PÅ LANDKORTET

Mediedækningen var omfattende både i de mere traditionelle nyhedsmedier⁴⁷ og blandt brugerne på de sociale medier.⁴⁸ Aarhus 2017 skabte således bevågenhed om selve kulturhovedstadsprojektet og dets program såvel som kulturen generelt. Derved satte kulturhovedstadsprojektet både byen Aarhus og resten af Region Midtjylland på mediernes landkort.

Nyhedsmediernes dækning af Aarhus 2017 kulminerede i kulturhovedstadsårets første halvår, hvorefter der var en vigende medieinteresse i andet halvår.

⁴⁶ Aarhus 2017 Kandidat Europæisk Kulturhovedstad 2017 – Endelig ansøgning”. Kulturforvaltningen, Aarhus Kommune (juni 2012), side 8.

⁴⁷ Dagblade og ugeaviser på tryk og online, ugeblade og magasiner samt tv-stationernes internetsider.

⁴⁸ Facebook og Instagram.

14.000

Omtaler i nyhedsmedier i perioden 2007 - 2017

4.300

Opslag på tilgængelige Facebook-sider

37.000

Opslag med 2017-hashtags på Instagram

Kilde: rethinkIMPACTS 2017s undersøgelse af mediedækningen i nyhedsmedier og på sociale medier.

Foto: Jesper Voldgaard

LOKAL BIAS I NYHEDSMEDIERNE

Blandt nyhedsmedierne var det altovervejende de lokale/regionale, der dækkede Aarhus 2017. I tiden omkring kulturhovedstadsåret blev to tredjedele af det samlede antal nyhedsartikler bragt i de lokale/regionale medier (heraf en tredjedel i Århus Stiftstidende) og kun en tredjedel i de landsdækkende (heraf mere end halvdelen i Jyllands-Posten, der også har base i Aarhus). Det skal dog tilføjes, at denne fordeling kun delvist afspejler gennemslagskraften i forhold til at nå ud til borgerne, idet de landsdækkende medier har et væsentligt større publikum. Dermed var gennemslagskraften i forhold til at nå ud til borgerne mere jævn, end fordelingen af artikler umiddelbart indikerer. Det er dog stadig værd at bemærke, at de to aarhusianske mediehuse, Århus Stiftstidende og Jyllands-Posten, tilsammen bidrog med en stor andel (40%) af den samlede omtale i nyhedsmedierne.

Man kunne på nogle områder have forventet en lidt større interesse fra især kulturtunge, landsdækkende aviser som Politiken. Fonden selv bemærkede også den generelt lave interesse fra de

københavnerbaserede, landsdækkende mediehuse.

I forlængelse heraf oplevede seks ud af ti borgere i vores undersøgelse af den regionale befolkning, at nyhedsmedierne under kulturhovedstadsåret beskrev Aarhus 2017 som en overvejende lokal eller regional begivenhed.

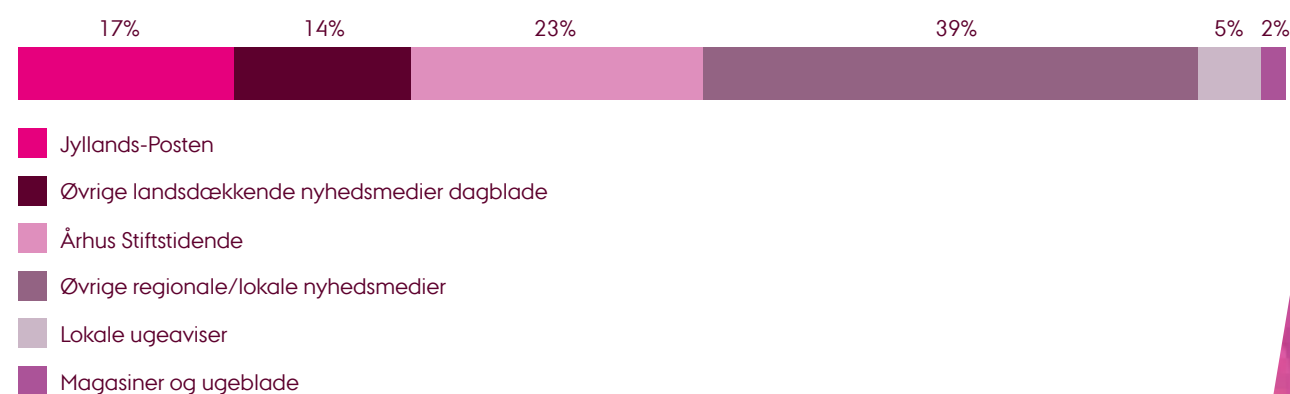
INTERNATIONAL OPMÆRKSOMHED

Som europæisk kulturhovedstad tiltrak byen, regionen og kulturhovedstadsprojektet sig også international bevågenhed. Mens der nationalt indsamles data systematisk i mediearkivet Infomedia om dækningen i skrevne danske nyhedsmedier, er der ikke på samme måde systematisk dækkende data om den internationale mediedækning. Derfor har rethinkIMPACTS 2017 fravalgt at undersøge den internationale mediedækning. Fondens egne opgørelser viser, at Aarhus 2017 har skabt medieomtale i 70 lande verden over, særligt i Tyskland, USA og Storbritannien.⁴⁹

Også turisterne har været opmærksomme på

⁴⁹ "Welcome Future", Fonden Aarhus 2017 (2018), side 128.

FIGUR 5.1 FORDELINGEN AF ARTIKLER OM AARHUS 2017 I NYHEDSMEDIERNE, 2016-2018

Kilde: rethinkIMPACTS 2017s undersøgelse af mediedækningen i nyhedsmedier (januar 2016 – juni 2018).
Stikprøvestørrelse: 1.385 artikler

Aarhus. I årene 2012-2017 steg antallet af overnattende turister i kommunen med gennemsnitligt 9,7% om året.⁵⁰ Stigningen er relativt jævnt fordelt over årene, dog var der i selve 2017 en lidt højere stigning på 11,5%. I samme periode steg turismetallene i regionen som helhed med gennemsnitligt 2,8% om året – i 2017 med 4,0%. Dermed svarer den regionale udvikling til den nationale, hvor den årlige stigning var på 2,7% – dog kun 1,7% i 2017⁵¹. I hvilken grad turismeudviklingen i Aarhus og Region Midtjylland kan knyttes direkte eller indirekte til kulturhovedstadsprojektet, kan vi ikke fastslå.

FORBRUGEROPLYSENDE DÆKNING

Foramtaler af events fyldte relativt meget i dækningen i nyhedsmedierne og i opslag på kulturleverandørernes Facebook-sider. Programfokusset var i væsentlig grad initieret af fonden selv gennem pressemeddelelser og samarbejde med kulturinstitutioner på Facebook. Den egentlige markedsføring af program og indhold blev sat i gang i 2015. Aarhus 2017 havde således succes med at

50 Overnatninger i Aarhus Kommune (eksklusiv feriehuse) i perioden 2008-2017, VisitDenmark, (ikke-offentliggjorde data).
51 Jf. "Turist: overnatninger efter overnatningsform, område, gæstens nationalitet og periode", Danmarks Statistik.

præge mediedækningen, så der kom meget fokus på selve programmet, og hvad publikum kunne opleve. Som belyst i afsnit 4.3 fyldte læserbreve og debatstof ikke meget i mediedækningen af Aarhus 2017. Det betyder ikke, at medierne overså borgernes perspektiv, men afspejler, at de i højere grad betragtede borgerne som kulturforbrugere og i mindre grad som holdningsbærere. Mediedækningen var et udtryk for en servicejournalistisk og forbrugeroorienteret redaktionel linje, hvor fokus var på nyhedsartikler om og foramtaler af events, der klædte borgerne på til – potentielt – at gå ud og deltage i den kultur, der foregik i løbet af året. Den nuancerende kulturkritik, der kan forme den offentlige debat, var ikke fuldstændigt fraværende

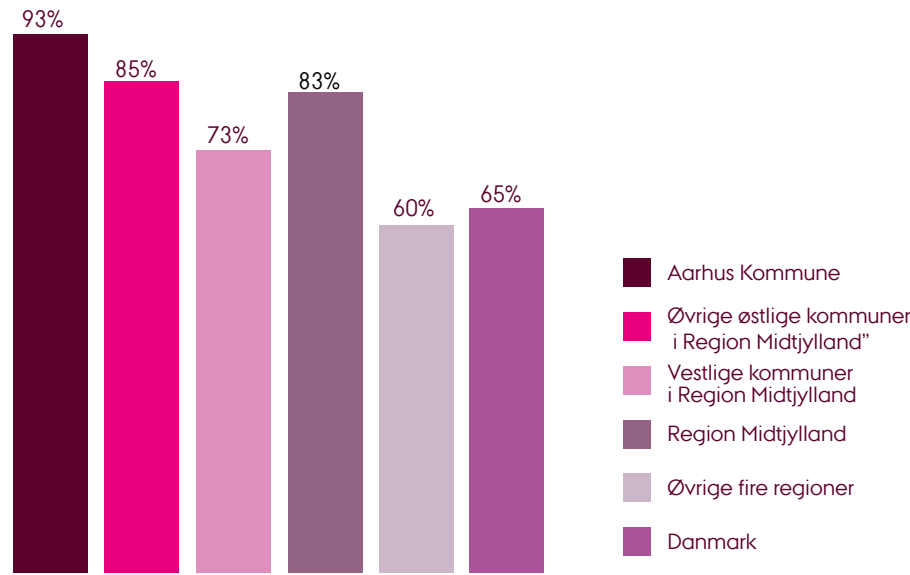
Hovedfokus i mediedækningen var foramtaler af programmet.

i nyhedsmedierne, men den var ikke lige så højt prioriteret som servicejournalistikken om Aarhus 2017s kulturelle tilbud.

HØJ KENDSKABSGRAD

Som følge af den store synlighed i medierne opnåede Aarhus 2017 som brand en høj kendskabsgrad blandt borgerne. I vores befolkningsundersøgelser kunne 65% af danskerne og 83% af borgerne i Region Midtjylland (uhjulp) sætte navn på, hvilken by (altså Aarhus) der havde titlen som europæisk kulturhovedstad i 2017.

FIGUR 5.2 BORGERNES KENDSKAB TIL AARHUS SOM KULTURHOVEDSTAD I 2017

Kilde: rethinkIMPACTS 2017s spørgeskemaundersøgelser blandt borgere i Region Midtjylland og i Danmark (2018). "Hvilken by havde titlen som europæisk Kulturhovedstad i 2017?". Svaret skulle angives i et åbent tekstfelt.
Stikprøvestørrelse, Aarhus Kommune: 337 besvarelser. Stikprøvestørrelse, øvrige østlige kommuner i Region Midtjylland: 422 besvarelser. Stikprøvestørrelse, vestlige kommuner i Region Midtjylland: 362 besvarelser. Stikprøvestørrelse, Region Midtjylland: 1.121 besvarelser. Stikprøvestørrelse, øvrige fire regioner: 823 besvarelser. Stikprøvestørrelse, landsdækkende undersøgelse: 1.048 besvarelser.

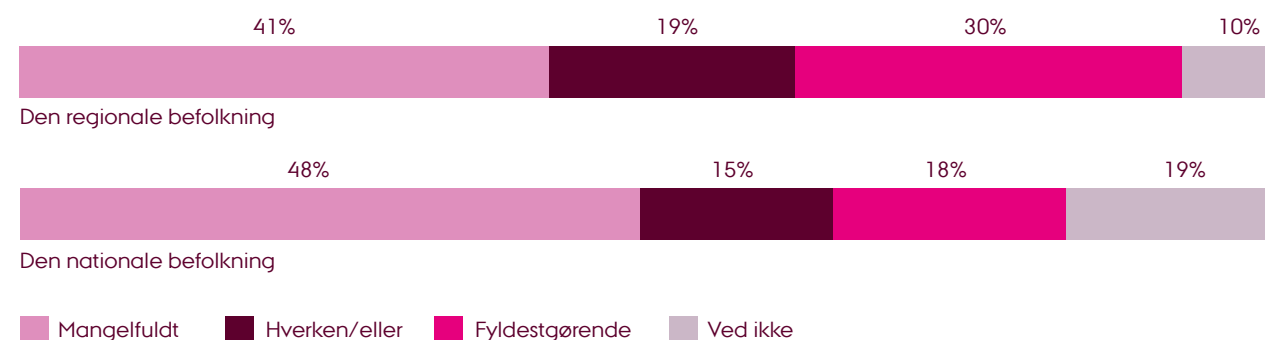

Foto: Zuhal Kocan

83% af midtjyderne og 65% af danskerne kendte til Aarhus 2017

Det er borgernes egen vurdering, at de traditionelle nyhedsmedier havde størst betydning for deres kendskab til Aarhus 2017 – og i mindre omfang de sociale medier. 42% af den regionale befolkning benyttede jævnligt avismediet som informationskilde om Aarhus 2017 generelt, mens næsten halvt så mange, 22%, oplevede, at sociale medier med jævne mellemrum var kilde til deres information om Aarhus 2017. Hver fjerde borger oplevede desuden, at mund-til-mund-omtale fra familie, venner og kolleger ofte gav dem information om kulturhovedstadsprojektet i løbet af 2017. Tilsvarende havde borgerne en oplevelse af, at når de deltog som publikum til Aarhus 2017-events, skyldtes det i lavere grad de sociale medier end mund-til-mund-omtalen, som var publikums største kilde til information om events.

FIGUR 5.3 BORGERNES OPLEVEDE INFORMATIONSNIVEAU I FORBINDELSE MED AARHUS 2017

Kilde: rethinkIMPACTS 2017s spørgeskemaundersøgelser blandt borgere i Region Midtjylland (2017). "Hvor godt føler du dig informeret om Aarhus 2017 generelt?". Svarmuligheder angivet på en skala fra 1 til 7, hvor 1 er mangelfuldt og 7 er fuldestgørende. I figuren er 1-3 på skalaen slået sammen til "mangelfuldt", 4 er angivet som "hverken/eller", mens 5-7 på skalaen er angivet som "fuldestgørende".

Stikprøvestørrelse, regional undersøgelse: 1.755 besvarelser. Stikprøvestørrelse, landsdækkende undersøgelse: 1.872 besvarelser.

En stor andel af borgerne følte sig dårligt informeret og savner overblik over programuddraget.

2017 et mangelfuldt informationsniveau, mens kun 30% af borgerne i regionen og 18% af den nationale befolkning oplevede at være fuldestgørende informeret om Aarhus 2017.

Dette blev uddybet i vores interviews med regionens borgere, der udtrykte væsentlig frustration over især manglende overblik. Det peger i første omgang tilbage på, at fonden tilsyneladende prioriterede mest mulig *synlighed* om Aarhus 2017 og programmet højere end *overblik* og *klarhed* for det potentielle publikum. Det kan dog også pege tilbage på borgerne selv, idet den mere dybdegående information ikke var fuldstændigt fraværende i mediedækningen.

Flere af kulturinstitutionerne oplevede en uklar forventningsafstemning og uhensigtsmæssig ansvarsfordeling med fonden i forhold til kommunikationsindsatsen. De efterspurgte mere hjælp fra fonden til at samordne kommunikationen og højne kvaliteten. Fonden henholdt sig til gengæld til de konkrete aftaler med projekterne, hvor det var anført, at kommunikation og synliggørelse var de enkelte projekters ansvar.

Borgernes oplevelse af mangelfuldt overblik og struktur i informationen om programmet kan også hænge sammen med, at fonden ikke arbejdede med en gennemskuelig kategorisering af events, jf. afsnit 3.3. Samtidig havde fonden ikke en samlet kommunikativ strategi på tværs af events.

Flere af kulturinstitutionerne oplevede en uklar forventningsafstemning med fonden i forhold til kommunikationsindsatsen.

Fonden tog desuden et bevidst valg om, at den ikke ville kommunikere tydeligt, hvorvidt en event var tilknyttet Aarhus 2017 eller blot var en 'almindelig' kulturevent. I stedet skulle Aarhus 2017 agere katalysator for at få befolkningen til at interessere sig for og deltage i kultur helt generelt – hvad enten det var Aarhus 2017-events eller ej. Måske medvirkede denne strategi til, at hver sjette borger i Region Midtjylland (17%) efter kulturhovedstadsåret oplevede, at Aarhus 2017 havde øget deres interesse for kultur.

17% af borgerne oplevede, at Aarhus 2017 øgede deres interesse for kultur.

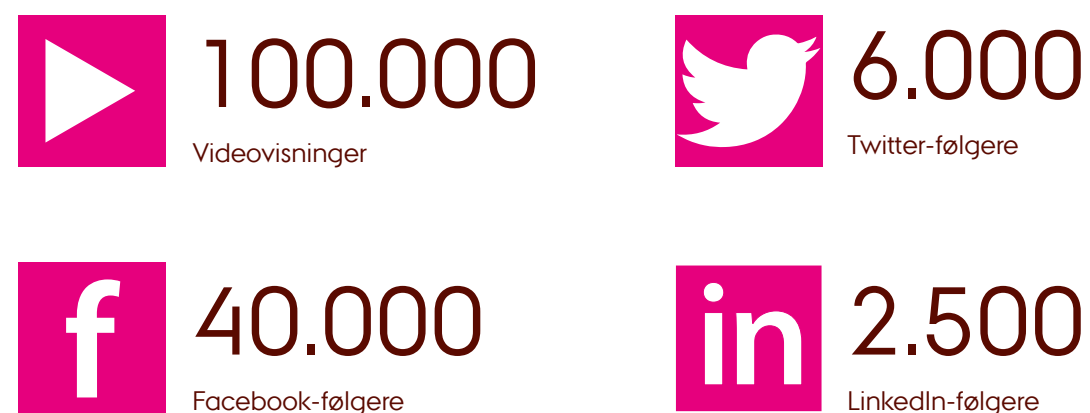
Ved fremtidige store kulturevents bør der arbejdes mere med overblik for borgerne, særligt i formidlingen af programmet. Samtidig kan en mere differentieret brug af de forskellige medieplatforme målrette kommunikationen bedre og øge borgernes oplevelse af relevans og derved engagement i forhold til selv at opsøge forskellige informationskanaler.

Aarhus 2017s prioritering af synlighed afspejlede fondens strategi og de opstillede KPI'er i fondens strategiske forretningsplan, der entydigt fokuserede på synlighed og opmærksomhed, men ikke på, hvor velinformeret befolkningen følte sig, eller hvordan borgerne engagerede sig i f.eks. det indhold, der blev delt på sociale medier.

Når det er sagt, medvirkede Aarhus 2017 i høj grad til at sætte Aarhus og resten af regionen på landkortet. Aarhus 2017 dannede et vigtigt afsæt for at tale om og sætte fokus på Aarhus og regionen og på kulturen i området, hvilket danner grobund for en længerevarende og bredere interesse for Aarhus og resten af Region Midtjylland fremover.

FIGUR 5.4 FONDEN AARHUS 2017S EGNE KPI'ER FOR MEDIEOPMÆRKSOMHED

Kilde: "Europæisk Kulturhovedstad Aarhus 2017 – Strategisk Forretningsplan", Fonden Aarhus 2017 (december 2015)

5.2 I MEDVIND OG MODVIND

MEDVIND I OMTALERNE

Medieomtaen af Aarhus 2017 var altovervejende positiv – på tværs af nyhedsmediernes artikler og opslagene på sociale medier. Omtalen tegnede et billede af en overordnet set vellykket begivenhed. Det hænger delvist sammen med, at foramtaler af programindhold og annonceringer af events fyldte meget både i nyhedsmediernes og på Facebook-siderne; sådanne omtaler var nærmest af natur positivt vinklede. I det hele taget fyldte de positive forventninger en del i mediedækningen – ikke kun under selve kulturhovedstadsåret, men også i årene forud – og de fremadskuende, forventningsfulde

artikler var sammen med konkrete beskrivelser af oplevelser fra kulturhovedstadsprogrammet med til at præge tonen i mediedækningen.

Den positive tone var også knyttet til de kilder, som fik taletid i medierne. Det var især de ansvarlige for kulturhovedstadsprogrammet, talsmænd fra Fonden Aarhus 2017 og fra kulturinstitutionerne, der stod for det dominerende afsenderaftryk. Derudover gav nyhedsmediernes også en del taletid til særlige kulturaktører og lokalpolitikere. Fælles for disse var interessen i at tegne et positivt billede af Aarhus 2017.

MODVIND I ENKELTSAGER

Der var dog også perioder, hvor konkrete sager gav modvind og fyldte i nyhedsmediernes og på sociale medier. En af de centrale sager – og nok den største kommunikationskrise undervejs – var, da kommunikationschef Benedicte Strøm i starten af 2014 forlod Fonden Aarhus 2017 med en skarp offentlig kritik. Sagen markerede sig ved, at antallet

Debatten om *The Garden* var borgerinitieret og skabte stor opmærksomhed på sociale medier.

af artikler steg i første halvår af 2014, og samtidig var der et tydeligt negativt udsving i tonen.

Efterfølgende var der i løbet af kulturhovedstadsåret nogle enkeltssager, der affødte stor debat og medieomtale uden nødvendigvis at kunne karakteriseres som 'kriser' i fortællingen om Aarhus 2017. Disse sager var i lige så høj grad en anledning til at debattere, hvad kultur er og kan. Værd at nævne er eventen *Befri Gudstjenesten* i Aarhus Domkirke og værket *Untitled* i Mindeparken, Aarhus.

Debatten om *Befri Gudstjenesten* udspandt hovedsageligt i nyhedsmediernes (bl.a. Kristeligt Dagblad) i debatindlæg, kronikker og læserbreve. Den markerede sig grundlæggende ved at være en debat inden forestillingens begyndelse med teologisk udgangspunkt, hvor fagfolk og særligt religiøst interesserede diskuterede, hvad en kulturel event kunne og måtte i kirkens rum. I modsætning hertil var debatten om *The Garden* en borgerinitieret debat, der skabte stor opmærksomhed på sociale medier blandt et bredt udsnit af borgerne. Debattens omdrejningspunkt var, hvad mennesker gør ved naturen, hvilket netop var det, værket ønskede at sætte fokus på. I fokusgruppeinterviews fra starten af 2018 nævnte flere borgere netop debatten om Katharina Grosses værk som noget, de huskede fra kulturhovedstadsåret.

HOLDNINGSBEARBEJDEDE EFFEKTER

Når vi sammenholder vores undersøgelser af hhv. mediedækningen og befolkningens holdning, er der overensstemmelse mellem udviklingen i tonen i mediernes dækning og borgernes holdning. I den forbindelse kan mediernes dækning afspejle så-

BEFRI GUDSTJENESTEN, FEBRUAR 2017

Befri Gudstjenesten var et samarbejde mellem Teatret Svalegangen og Aarhus Domkirke. En teaterforestilling, som hen over syv aftener havde til formål ved hjælp af teater, musik, mad, debat og refleksion at gentænke den traditionelle gudstjeneste.

Særligt valget af taleren Sherin Khankan skabte stor debat. Flere sognepræster kritiserede og tog afstand fra, at man i Aarhus Domkirke inviterede en kvindelig imam på talerstolen.

vel som forme borgernes holdning til Aarhus 2017.

Befolkningens holdning til Aarhus 2017 blev gradvist mindre positiv i løbet af kulturhovedstadsåret. Parallelt hermed var medieomtalen på sit højeste i kulturhovedstadsårets første måneder, hvor dækningen i både nyhedsmediernes og på de sociale medier var præget af positive forventninger til det forestående år og til konkrete events. Særligt den officielle åbning trak meget positiv omtale. Herefter fulgte bl.a. debatterne om *Befri Gudstjenesten* og *The Garden*, og de indledende, meget positive forventninger blev afløst af en mere nuanceret fortælling om Aarhus 2017. Samlet set medvirkede medierne – både de institutionaliserede nyhedsmedier og de brugerdrevne sociale medier – til at forme befolkningens holdning til Aarhus 2017 ved at sætte bestemte temaer på dagsordenen.

Et andet område, hvor mediernes mulige påvirkning af borgernes holdning blev synlig, var Aarhus 2017s budget. I vores befolkningsundersøgelse tilkendegav borgerne, at der blev brugt for mange penge på Aarhus 2017. Samtidig viste undersøgelsen

Fokus på forventninger til og oplevelser fra kulturhovedstadsprogrammet bidrog til et positivt medie billede.

Foto: Ulla Rose

dog også, at de samme borgere over en bred kam ikke havde et realistisk indtryk af budget og udgifter i forbindelse med Aarhus 2017. Holdningen var derfor ikke funderet i borgernes faktuelle viden, men kunne meget vel være bygget på en oplevelse formet af tonen i særligt nyhedsmediernes dækning. Her var prioriteringen af offentlige midler netop et af få områder, der primært fik negativ omtale.

Omvendt afspejlede medierne også befolkningens holdninger. Eksempelvis når befolkningen initierede debatter, der efterfølgende fik plads i de institutionaliserede mediers dækning, sådan som vi så det med debatten om Katharina Grosses værk *Untitled*, der startede med en borger, der udtrykte sin frustration på Facebook.

UNTITLED OG UDSILLINGEN *THE GARDEN*, JUNI-JULI 2017

Værket *Untitled* af den tyske kunstner Katharina Grosse var en del af AROS' udstilling *The Garden – End of Times, Beginning of Times*. Udstillingen fandt sted på AROS og på forskellige lokationer rundt omkring i Aarhus, bl.a. i Mindeparken.

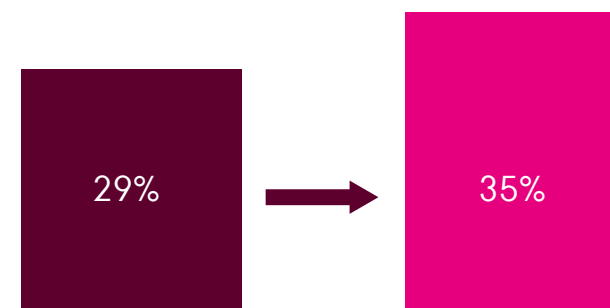
Værket mødte stor kritik og mediebevågenhed på grund af brugen af akrylmaling på græs, buske og træer i Mindeparken. Debatten var borgerinitieret, og borgerne anvendte i vid udstrækning Facebook til at udtrykke deres forargelse.

5.3 IDENTITET FORMES EN SAMLET REGION

Aarhus 2017 og Region Midtjylland har i mere end én forstand fulgtes ad hele vejen. 2007 var ikke kun året, hvor Aarhus besluttede at kandidere til titlen som Europæisk Kulturhovedstad, men også den nye Region Midtjyllands første leveår (som følge af kommunalreformen). På det tidspunkt en helt ny politisk-administrativ enhed, hvor borgerne på tværs af regionen dermed endnu ikke havde noget grundlag for en fællesregional identitetsfølelse. Efterfølgende har fortællingen om Aarhus 2017 som et stort projekt på tværs af regionen været et bidrag til at kunne opbygge en oplevelse blandt borgerne af samhørighed og fælles regional identitet.

Beskrivelser af regionale samarbejder var et tilbagevendende tema i nyhedsmediernes, der ekspliciterede en tværregional sammenhængskraft. De lokationer, der blev omtalt i relation til nyhedsdækningen af Aarhus 2017, havde et bredt regionalt

FIGUR 5.5 UDVIKLINGEN I DEN REGIONALE BEFOLKNINGS TILKNYTNING TIL REGION MIDTJYLLAND

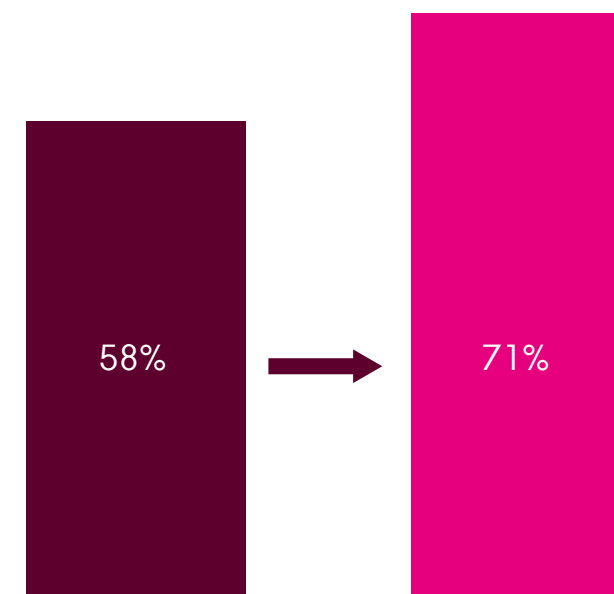

Kilde: rethinkIMPACTS 2017s spørgeskemaundersøgelse blandt borgere i Region Midtjylland (2015 og 2017). "I hvilken grad føler du dig knyttet til Region Midtjylland?". Svarmuligheder angivet på en fempunktsskala fra "i høj grad" til "slet ikke" samt "ved ikke". Her vises andelen af borgere, som føler tilknytning "i væsentlig grad" eller "i høj grad". Stikprøvestørrelser: 2015: 1.021 besvarelser, 2017: 1.755 besvarelser.

fokus. Især de lokale nyhedsmedier satte Aarhus 2017 i forbindelse med en række lokationer rundt om i regionen i forbindelse med omtalen af lokale events. Vores befolkningsundersøgelse viser i den forbindelse, at andelen af borgere i regionen, der følte sig knyttet til regionen, steg med en femtedel (fra 29% til 35%) fra 2015 til 2017. Denne udvikling indikerer, at kulturhovedstadsprojektet kan have medvirket til en øget oplevelse af samhørighed blandt borgerne på tværs af regionen.

Samtidig udviklede borgernes oplevelse af hhv. Aarhus og regionen som "et interessant kultursted" sig. Andelen af borgere i Region Midtjylland, der mente, at Region Midtjylland var et interessant

FIGUR 5.6 UDVIKLINGEN I DEN REGIONALE BEFOLKNINGS OPLEVELSE AF REGION MIDTJYLLAND SOM ET INTERESSANT KULTURSTED

Kilde: rethinkIMPACTS 2017s spørgeskemaundersøgelse blandt borgere i Region Midtjylland (2015 og 2017). "Hvor enig er du i følgende udsagn: Region Midtjylland er et interessant kultursted". Svarmuligheder angivet på en fempunktsskala fra "helt enig" til "helt uenig" samt "ved ikke". Her vises andelen af borgere, som har svaret "delvist enig" eller "helt enig". Stikprøvestørrelser: 2015: 1.021 besvarelser, 2018: 1.121 besvarelser.

Andelen af borgere i Region Midtjylland, der mente, at Aarhus var et interessant kultursted, steg fra 62% i 2015 til 75% i 2018. Andelen, der mente, at Region Midtjylland var et interessant kultursted, steg fra 58% til 71%.

kultursted, steg fra 58% i 2015 til 71% i 2018, mens andelen, der mente, at Aarhus var et interessant kultursted, steg fra 62% til 75%. En ret markant udvikling, og henset til Aarhus 2017s store rolle i kulturlivet i denne periode må udviklingen i væsentlig grad tilskrives kulturhovedstadsprojektet.

Selvom Aarhus 2017 gav anledning til omtale af hele Region Midtjylland i nyhedsmediernes, spillede Aarhus hovedrollen i den måde, projektet generelt blev portrætteret på. For nyhedsmediernes gjaldt det især den landsdækkende og udenlandske dækning. På de sociale medier var billedet endnu tydeligere: 86% af alle såkaldt geo-taggede billeder på Instagram med relation til Aarhus 2017 var fra Aarhus Kommune. Noget tyder således på, at til trods for, at Fonden Aarhus 2017 og kulturleverandørerne i samarbejde med især de lokale nyhedsmedier overvejende italesatte projektet som regionalt, opfattedes det af et flertal af borgerne som et overvejende Aarhus-projekt.

AARHUS 2017 SOM IDENTITETSMARKØR

Mange opslag på Facebook og især Instagram demonstrerede en stolthed relateret til Aarhus 2017. Ofte portrætterede brugerne sig som kulturbrugere eller markerede et tilhørsforhold til Aarhus som by. Aarhus, kulturhovedstadsprojektet og/eller kultur generelt blev således brugt som identitetsmarkører i borgernes selvfremstilling på sociale medier. Kulturhovedstadsprojektet var dermed en katalysator for, at kulturengagement blev betragtet som noget

Borgernes udtryk for stolthed var ofte knyttet til konkrete events, eksempelvis den officielle åbning, hvor brugerne omtalte eventen i store og følelsesladede vendinger.

positivt, som brugerne gerne ville associere deres personlige image med.

Borgernes udtryk for stolthed var også i flere tilfælde knyttet til konkrete events, eksempelvis den officielle åbning, hvor brugerne omtalte eventen i store og følelsesladede vendinger, og hvor adskillige opslag ekspliciterede stolthed og markerede en følelsesmæssig investering i projektet. Omvendt var der også tilfælde, der udfordrede borgernes opbakning og identitetsfølelse. Det sås ikke mindst i debatten på bl.a. Facebook om Katharina Grosses værk i Mindeparken, hvor en del af modstanden lå i, at værket ikke var i overensstemmelse med, hvad nogle borgere oplevede som det at være aarhusianer, og de værdier, de selv knyttede til deres identitet som aarhusianere.

Overordnet set var det dog stoltheden forbundet med at være en del af kulturhovedstadsprojektet, der var dominerende, og mange borgere optrådte gennem brugen af de sociale medier som ambassadører for Aarhus 2017.

5.4 DEN FREMTIDIGE HISTORIE

Der er skabt mange historier om Aarhus 2017, og på nuværende tidspunkt er det stadig svært at afgøre, hvilken fortælling der vil stå tilbage som den primære, og hvordan den vil bidrage til den samlede historie om europæiske kulturhovedstæder. Aarhus 2017 var ikke præget af store skandaler, og der var generelt stor folkelig og politisk opbakning. Dette er ikke altid en selvfølge, når man ser på de forskellige kulturhovedstadsprojekter rundt omkring i Europa.

Foto: Aarhus Musikkole, Nicolai Bælum Bech, Mikkel Horne og Troels Nissen

Det er kendetegnende for Aarhus som europæisk kulturhovedstad, at den i langt højere grad har sat sig immaterielle end materielle spor. Det var en bevidst strategi ikke at inkludere fysiske infrastrukturelle anlæg i kulturhovedstadsprojektet – i modsætning til en del andre europæiske kulturhovedstæder, herunder tvillingehovedstaden Pafos, hvis mest markante spor er en gennemrenoveret bykerne. Dermed skal historien om Aarhus 2017 fortælles gennem de immaterielle effekter og vidnesbyrd.

Hos borgere og publikum vil oplevelsen af året stå tilbage som den centrale del af deres erindring om Aarhus 2017. Allerede i løbet af året blev åbningen et referencepunkt i manges fortællinger om Aarhus 2017. Fondens direktør, Rebecca Matthews, udtrykte således, at den enkelte borger bærer Aarhus 2017 med sig som et minde. Således vil der også fremover være en mangfoldighed af personlige fortællinger blandt dem, der oplevede Aarhus 2017.

Men der vil formodentlig også formes en mere kollektiv historie – om et kulturhovedstadsprojekt, der opnåede stor synlighed og var medvirkende til at accelerere ikke mindst Aarhus' by- og kulturudvikling. Et bidrag til denne historieskrivning var Fonden Aarhus 2017s egen afsluttende fortælling om kulturhovedstadsprojektet, rapporten *Welcome Future*, der blev præsenteret i marts 2018. Her præsenterede fonden sin historie om et succesfuldt kulturhovedstadsprojekt, der levede op til sine mål. Også EU's officielle monitoreringsrapport, offentliggjort i november 2018, bidrager til at fortælle historien om, hvordan det gik.

Allerede i foråret 2018 har det vist sig, at borgerne i regionen er blevet mere positive over for Aarhus 2017, end de var, da kulturhovedstadsåret sluttede. Det tyder på, at fortællingen om Aarhus 2017 også fremover vil være en positiv historie om et vellykket kulturhovedstadsprojekt. Hvis vi ser på andre europæiske kulturhovedstæder som f.eks. Liverpool 2008, er historiefortællingen udviklet over årene, og den gode historie er blevet fastholdt. Den positive historiefortælling om Aarhus 2017 vil antagelig også blive en af de blivende effekter af kulturhovedstadsprojektet.

6

KULTURENS STYRKE

Et af de strategiske mål for Aarhus 2017 var, at projektet skulle "styrke den langsigtede udvikling og betydning af kunst og kultur". Et andet mål drejede sig om, at Aarhus 2017 skulle medvirke til at skabe "menneskelig udvikling" og "økonomisk vækst"⁵². I overensstemmelse hermed har vi valgt en bred tilgang til at analysere kulturens værdi og værditilførsel. I det følgende undersøger vi således, i hvilket omfang de politiske og økonomiske prioriteringer af kulturen har ændret sig som følge af kulturhovedstadsprojektet, hvordan borgerne og de private virksomheder ser på kulturens vigtighed, samt i hvilket omfang kultursektoren har oplevet effekter i form af f.eks. øget synlighed, flere publikummere mv.

Afslutningsvis diskuterer vi, hvordan man fremadrettet kan udvikle evalueringsperspektivet vedrørende kulturens værdi. Her har vi samarbejdet

med økonomiprofessor Trine Bille om at afklare, hvordan man kan udvikle og gentænke metoder til at måle kulturens værdi.

6.1 KULTURENS ÆNDREDE ROLLE KULTURPOLITISKE EFFEKTER

Kulturen har fået en mere strategisk rolle i det politiske system som følge af kulturhovedstadsprojektet – især i Aarhus Kommune og i Region Midtjylland. Tre ud af fire regionsrådspolitikere vurderede efter kulturhovedstadsåret, at Aarhus 2017 har styrket prioriteringen af kultur hos regionen. I regionsrådet valgte man tidligt at involvere sig i kulturhovedstadsprojektet, hvilket betyder, at

52 "Aarhus 2017 Kandidat Europæisk Kulturhovedstad 2017 – Endelig ansøgning", Kulturforvaltningen, Aarhus Kommune (juni 2012), side 8.

Aarhus 2017 har pågået i stort set hele regionens levetid. Det har sat præg på den rolle, kultur har fået i Region Midtjylland, hvor kultur ses som et vigtigt aspekt i den regionale udvikling, både i sin egen ret og i kobling til andre områder.

I Aarhus Kommunes byråd var det også tre ud af fire politikere, som så en positiv påvirkning fra kulturhovedstadsprojektet på prioriteringen af kultur. Aarhus Kommune har en lang tradition for at arbejde med klare politiske mål og udviklingsstrategier, når det gælder kulturen. Som sådan kan kulturhovedstadssatsningen ses som en forlængelse af hidtidige kulturpolitiske indsatser. Samtidig har Aarhus 2017 i sig selv været en stor og massiv satsning, der tydeligt har markeret kulturen som et vigtigt element i udviklingen af og i Aarhus Kommune.

Når det gælder de øvrige kommuner i regionen,

Tre ud af fire Aarhus-politikere og regionsrådspolitikere vurderer, at Aarhus 2017 har styrket prioriteringen af kultur i regionen.

er aftrykket fra kulturhovedstadsprojektet mindre markant. Ca. hver tredje byrådspolitiker i de øvrige kommuner havde en oplevelse af, at Aarhus 2017 har styrket prioriteringen af kultur i deres kommune. Over halvdelen mente ikke, at kulturhovedstadsprojektet havde ændret på den enkelte kommunes prioritering af kultur.

Ud over den politiske prioritering af kultur er der også sket en ændring i kulturens rolle, hvor kultur har fået større opmærksomhed og anerkendelse som en udviklingsdriver – også i sammenhænge, hvor kulturen ikke tidligere har spillet en rolle. Blandt mange politikere og embedsmænd har

Foto: Arkitektureksperimentariet/Børnekulturhuset i Aarhus

FIGUR 6.1 AARHUS 2017S PÅVIRKNING PÅ DEN POLITISKE PRIORITERING AF KULTUR I REGIONENS ØVRIGE 18 KOMMUNER

Kilde: rethinkIMPACTS 2017s spørgeskemaundersøgelse blandt byrådspolitikerne i Region Midtjylland (2018). Data fra de øvrige 18 kommuner – ud over Aarhus Kommune. "Har Aarhus 2017 ændret, hvordan kultur prioriteres politisk i din kommune?". Datagrundlag: 102 besvarelser.

Især i Aarhus Kommune oplever man, at der nu er større fokus på samarbejdet mellem de forskellige magistratsafdelinger, og at kultur inddrages strategisk inden for andre politikområder.

kulturhovedstadsprojektet betydet en større opmærksomhed på, at kultur kan være en del af en løsning på andre forvaltningsområder, f.eks. byplanlægning. Især i Aarhus Kommune oplever man, at der nu er større fokus på samarbejdet mellem de forskellige magistratsafdelinger, og at kultur inddrages strategisk inden for andre politiområder – f.eks. via projekterne *Rethink Urban Habitats* og *Den Gode Galskab*. Denne udvikling kan kobles direkte til kulturhovedstadsprojektets fokus på at gentænke: Det er gentænkt, hvilken værdi kultur kan have, og denne værdi går på tværs af politikområder.

RETHINK URBAN HABITATS var en naturhistorisk Aarhus 2017-event, som havde til formål at gentænke byens grønne områder med fokus på biodiversitet og nyformidling om den vilde natur og dens potentialer. Projektet var et samarbejde mellem Naturhistorisk Museum i Aarhus, Aarhus Kommune og en lang række frivillige og foreninger. Initiativet fortsætter efter kulturhovedstadsåret med indsatser fra Aarhus Kommune og forskellige foreninger og borgergrupper.

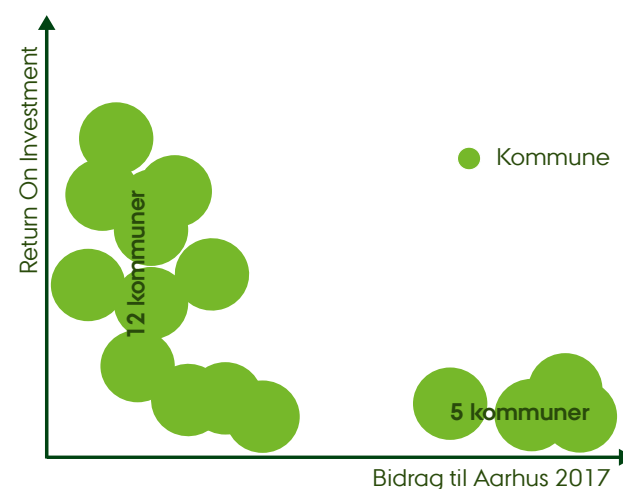
DEN GODE GALSKAB var et projekt, hvor man arbejdede med borgerinddragelse af psykisk syge og andre udsatte grupper i forbindelse med selve kunst- og kulturproduktionen af Aarhus 2017-events. Projektet var et samarbejde mellem foreningen De Splittergale, Socialforvaltningen i Aarhus Kommune og VIA University College.

Kilde: "Aftryk | Europæisk Kulturhovedstad Aarhus 2017", Kulturforvaltningen, Aarhus Kommune (april 2018), side 25 og 29.

KOMMUNERNES KONKRETE UDBYTT

Kommunernes udbytte af Aarhus 2017 har været forskelligt, både i art og i omfang. Som vi beskrev i afsnit 2.3, blev kommunernes programmæssige afkast sikret gennem den såkaldte ROI-model. Af opgørelsen over ROI fremgår det, at samtlige kommuner har fået lidt eller meget mere end deres eget bidrag til Aarhus 2017 retur (i form af Aarhus 2017-aktiviteter i den enkelte kommune). De kommuner med den højeste ROI har fået Aarhus 2017-aktiviteter til en værdi af op til 7,5 gange deres bidrag til kulturhovedstadsprojektet, mens de kommuner med lavest tilbageførsel har opnået ROI i et forhold på mellem 1:1 og 1:1,5.⁵³ De relativt store forskelle i ROI skal ses i sammenhæng med størrelsen af de enkelte kommuners bidrag til Aarhus 2017. De fem kommuner (ud over Aarhus Kommune), som investerede flest penge i Aarhus 2017, har således

FIGUR 6.2 FORHOLDET MELLEM BIDRAG TIL AARHUS 2017 OG ROI FOR 17 KOMMUNER (EKSKL. AARHUS OG HERNING)

Kilde: Fonden Aarhus 2017s interne opgørelse over ROI.

I perioden 2013-2017 gik politikerne fra et stærkt fokus på 'Return On Investment' til i langt højere grad at anlægge et bredere perspektiv på den enkelte kommunes udbytte.

den laveste ROI-faktor, mens tilbageførslen for de kommuner, der investerede under 2 mio. kr., relativt set har været væsentligt højere. Hertil kommer, at kommunernes tilskud til kulturhovedstadsprojektet var skaleret i tre forskellige niveauer, således at betalingen pr. indbygger afhang af afstanden til Aarhus. Det var en generel oplevelse blandt kulturembetsmændene, at politikerne i perioden 2013-2017 gik fra et stærkt fokus på 'Return On Investment' i de første år til i langt højere grad at anlægge et bredere perspektiv på den enkelte kommunes udbytte – både i form af en bredere forståelse af den lokale værdiskabelse og i form af et fokus på den synergi, der skabes i det tværkommunale samarbejde. I den forstand er der sket en bevægelse, hvor man i mindre grad ser hinanden som konkurrenter.

ØKONOMISK PRIORITERING AF KULTUR I KOMMUNERNE

Isoleret set var 2016 og 2017 de to år i det seneste årti, hvor kommunernes kulturudgifter pr. borger i Region Midtjylland var højest. Men ser man samlet på perioden 2007-2018, fra Aarhus besluttede at kandidere til kulturhovedstadstitlen til kulturhovedstadsåret var omme, har den økonomiske prioritering af kultur i regionens kommuner ligget relativt stabilt.⁵⁴ De budgetterede kulturudgifter pr. indbygger er

⁵³ Herning Kommune og Aarhus Kommune indgår ikke i datagrundlaget. Kilde: Fonden Aarhus 2017.

⁵⁴ Baseret på Økonomi- og Indenrigsministeriets Kommunale Nøgletal, som de fremgår af www.noegletal.dk. I beregningerne skal der tages højde for, at der kan være brugt midler på kultur fra andre poster i de kommunale budgetter end kulturbudgettet, som derfor ikke indgår i kulturudgifterne.

i denne periode steget med i alt 3,5%⁵⁵ (i faste priser, set samlet for alle regionens kommuner). Til sammenligning er kommunernes nettodriftsudgifter i den samme periode steget med 13,5%.

Det betyder, at den øgede forståelse for kulturens strategiske rolle, som vi så ovenfor, ikke er slået igennem med en positiv effekt på prioriteringen af de kommunale kulturudgifter. Den lille vækst i kulturbudgetterne svarer ikke til den samlede udvikling i kommunalbudgetterne. Det gælder også for Aarhus Kommune, hvor kulturudgifterne pr. indbygger faktisk er faldet med 5,0% i perioden 2007-2018.⁵⁶ Dermed er kommunens kulturudgifter pr. indbygger efter kulturhovedstadsåret lavere, end da man i 2007 besluttede at ansøge om titlen. Det kan virke påfaldende, at Aarhus Kommune har kunnet være europæisk kulturhovedstad uden en markant

Den øgede forståelse for kulturens strategiske rolle er ikke slået igennem med en positiv effekt på prioriteringen af de kommunale kulturudgifter.

øgning af kulturbudgettet. Den væsentligste forklaring er, at kommunens ekstraudgifter i forbindelse med kulturhovedstadsprojektet (de 116 mio. kr. til Aarhus 2017) blev finansieret ved salg af kommunale ejendomme og lignende engangsindtægter.

Med til billedet hører, at der fra 2007 til 2017 er kommet over 40.000 ekstra borgere til Aarhus

⁵⁵ Dette dækker budgetposterne for 'rene' kulturudgifter. Medregnes biblioteksudgifterne, er de samlede kultur- og biblioteksudgifter faldet med 7,4% i perioden.

⁵⁶ Samtidig er Aarhus Kommunes nettodriftsudgifter pr. indbygger steget med 9,5%. Kommunens samlede kultur- og biblioteksudgifter er faldet med 10,6%.

Foto: Norddjurs Bibliotek

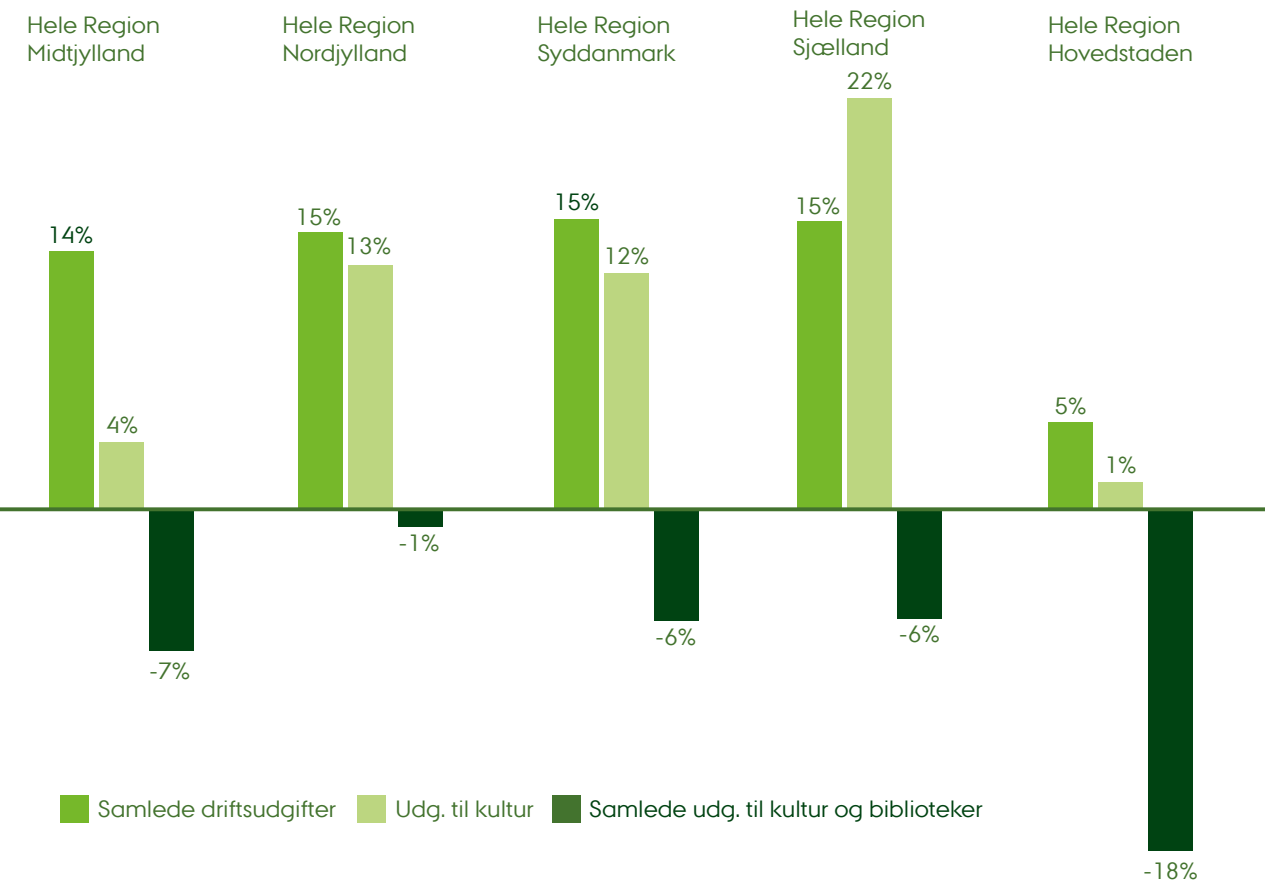
Kommune, svarende til en befolkningstilvækst på 14%.⁵⁷ Selvom kulturudgifterne pr. indbygger er faldet, er der således i kroner og ører tilført flere midler til kulturområdet.

Stigningen i kulturudgifterne i regionens kommuner på 3,5% er svag sammenlignet med landets øvrige fire regioner. Kun i Region Hovedstaden har stigningen været mindre (1,4%). I Region Nordjylland, Region Syddanmark og Region Sjælland er stigningen i kulturbudgetterne væsentligt større, og samtidig følger den i disse regioner nogenlunde trit med udviklingen i kommunernes samlede nettodriftsudgifter – i Region Sjælland er

kulturudgifterne endda blevet markant opprioriteret. Aarhus 2017 har dermed ikke medført en økonomisk opprioritering af kulturen blandt regionens kommuner (især ikke hvis biblioteksudgifterne medregnes). For Aarhus Kommunes vedkommende er prioriteringen af Aarhus 2017 sket i form af engangsposter, og bredt set halter udviklingen i kommunernes kulturudgifter efter udviklingen i såvel kommunernes samlede nettodriftsudgifter som i landets øvrige regioner.

57 Ultimo 2007 var der ca. 298.500 borgere i Aarhus Kommune, og ultimo 2017 var tallet ca. 340.500. Kilde: "Befolkningens udvikling efter kommune, bevægelsesart og køn (2006-2017)", Danmarks Statistik (2018).

FIGUR 6.3 UDVIKLINGEN I KOMMUNERNES UDGIFTER PR. INDBYGGER I 2007-2018 (PRISTALSREGULERET)

Kilde: "Økonomi- og Indenrigsministeriets Kommunale Nøgletal".

6.2 BORGERNES PERSPEKTIV

Under selve kulturhovedstadsåret prioriterede borgerne i regionen kultur en tand højere end tidligere – og efterfølgende. Det kommer bl.a. til udtryk ved, at syv ud af ti borgere i regionen i 2017 var enige i, at det er vigtigt at have adgang til lokale kulturtilbud. Andelen faldt dog igen i starten af 2018, hvilket kan være et tegn på, at det store fokus på kultur i 2017 har øget borgernes opmærksomhed på og opbakning til kulturens betydning, men at dette var en kortvarig effekt. Generelt ligger borgerne i Aarhus Kommune højere end gennemsnittet for regionen i forhold til at prioritere lokale kulturtilbud.

På samme måde bakker størstedelen af borgerne op om, at kulturen har en værdi, der rækker ud over det rent økonomiske. Holdningen er her især, at kulturen "binder os sammen som borgere", giver "vigtige nye impulser" og giver "øget livskvalitet og trivsel". I forhold til disse tre aspekter er omkring to tredjedele enige (og herudover svarer omkring 20% hverken/eller, jf. tabel 6.2, side 126). Allerede ved vores første måling i 2015 var der relativt stor

I 2017 var syv ud af ti borgere i regionen enige i, at det er vigtigt at have adgang til lokale kulturtilbud.

opbakning til kulturens værdi, hvilket kan forklare, at der kun er en marginal positiv holdningsændring som følge af kulturhovedstadsprojektet.

Efter kulturhovedstadsårets afslutning vurderede 17% af borgerne i Region Midtjylland, at Aarhus 2017 havde øget deres interesse for kultur, mens hver tredje borger vurderede, at dette ikke var tilfældet (tabel 6.3). Vi så i kapitel 3, at publikum ved Aarhus 2017s events i høj grad var de samme som til kultur generelt. I den sammenhæng er det positivt, at Aarhus 2017 lader til at have øget interessen for kultur, også selvom det ikke er slået tydeligt igennem i form af at tiltrække et ikke-kulturvant publikum. Med den rette publikumsudviklende indsats vil dette kunne danne grundlag for nye publikummere.

Trods borgernes anerkendelse af kulturens værdi er der, på linje med den politiske prioritering, ikke stor villighed blandt borgerne til at prioritere flere offentlige midler til kulturområdet (jf. tabel 6.4).

TABEL 6.1 ANDEL AF BORGERE DER ER ENIGE I, AT ADGANG TIL KULTURTILBUD ER VIGTIGT

BORGERNE I HELE REGIONEN	BORGERNE I AARHUS KOMMUNE
2015: 65 %	2015: 74 %
2017: 70 %	2017: 79 %
2018: 65 %	2018: 70 %

Kilde: rethinkIMFACTS 2017s spørgeskemaundersøgelse blandt borgere i Region Midtjylland (2015-2018). "Hvor enig er du i følgende udsagn: Det er vigtigt for mig at have adgang til gode kulturtilbud i mit lokalområde?". Svar angivet på en skala fra 1 til 5 (fra "helt uenig" til "helt enig") samt "ved ikke". Stikprøvestørrelse, Region Midtjylland: 2015: 1.021 besvarelser, 2016: 1.020 besvarelser, 2017: 1.755 besvarelser, 2018: 1.121 besvarelser. Stikprøvestørrelse, Aarhus Kommune særskilt: 2015: 282 besvarelser, 2017: 479 besvarelser, 2018: 337 besvarelser.

TABEL 6.2 KULTURENS BETYDNING FOR BORGERNE
I REGION MIDTJYLLAND (I 2017)

	DELVIST ELLER HELT ENIG	HVERKEN /ELLER	DELVIST ELLER HELT UENIGE	VED IKKE
Kulturtilbud binder os sammen som borgere	67%	20%	6%	7%
Kultur giver mig vigtige nye impulser	65%	21%	9%	5%
Kulturtilbud giver mig øget livskvalitet og trivsel	68%	19%	8%	5%

Kilde: rethinkIMPACTS 2017s spørgeskemaundersøgelse blandt borgere i Region Midtjylland (2017). "Hvor enig er du i følgende udsagn: Kulturtilbud binder os sammen som borgere, Kultur giver mig vigtige nye impulser, Kulturtilbud giver mig øget livskvalitet og trivsel". Svar angivet på en skala fra 1 til 5 (fra "helt uenig" til "helt enig") samt "ved ikke". Stikprøvestørrelse: 1.755 besvarelser.

TABEL 6.3 AARHUS 2017S PÅVIRKNING
AF DEN REGIONALE BEFOLKNINGS INTERESSE FOR KULTUR

DELVIST ELLER HELT ENIG	HVERKEN /ELLER	DELVIST ELLER HELT UENIGE	VED IKKE
17%	41%	32%	10%

Kilde: rethinkIMPACTS 2017s spørgeskemaundersøgelse blandt borgere i Region Midtjylland (2018). "Hvor enig er du i følgende udsagn: Aarhus 2017 har øget min interesse for kultur". Stikprøvestørrelse: 1.121 besvarelser.

TABEL 6.4 UDVIKLINGEN I BEFOLKNINGENS HOLDNING TIL FORBRUGET
AF OFFENTLIGE RESSOURCER PÅ KULTUR FRA 2016 TIL 2018

	DER BLIVER BRUGT ALT FOR FÅ RESSOURCER	DER BLIVER BRUGT EN PASSENDE MÆNGDE RESSOURCER	DER BLIVER BRUGT ALT FOR MANGE RESSOURCER	VED IKKE
Region Midtjyllands befolkning	31% →22%	24% → 34%	32% → 32%	12%
Den øvrige danske befolkning	32% →25%	25% → 30%	24% → 24%	19→21%

Kilde: rethinkIMPACTS 2017s spørgeskemaundersøgelser blandt borgere i Region Midtjylland og Danmark (2016-2018). "Hvad synes du om forbruget af offentlige ressourcer på kultur generelt?". Stikprøvestørrelse, regional befolkning: 2016: 1.020 besvarelser, 2018: 1.121 besvarelser. Stikprøvestørrelse, den øvrige befolkning: 2016: 895 besvarelser, 2018: 823 besvarelser.

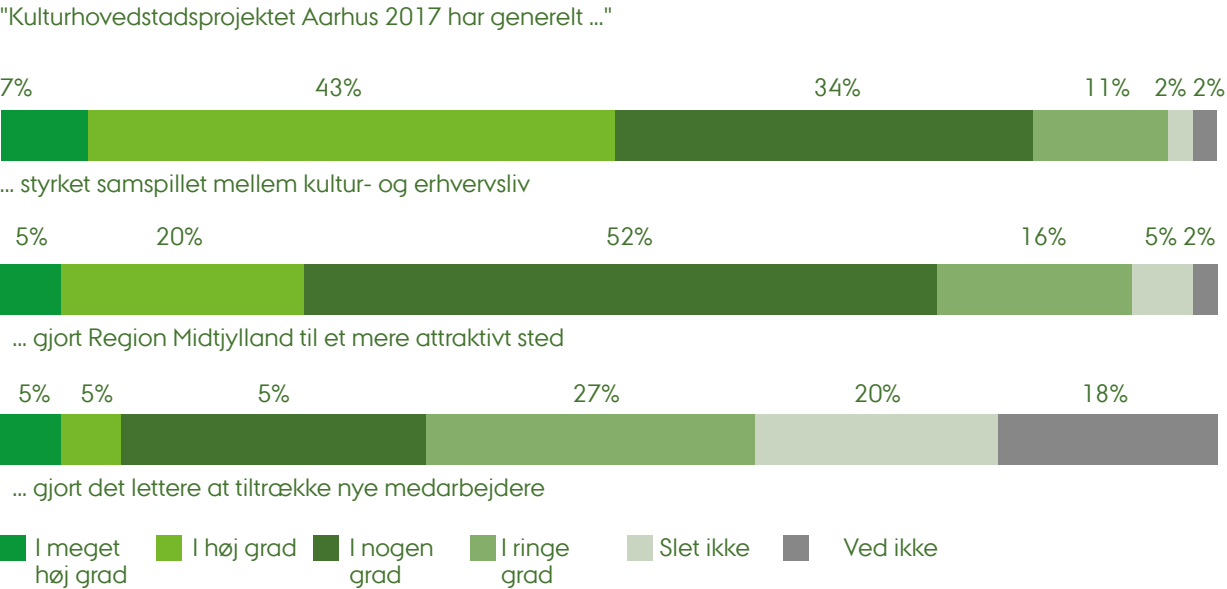
Fra 2016 til 2018 faldt andelen af danskere, der ønskede at prioritere flere offentlige midler til kulturområdet – de flyttede sig til i stedet at ville fastholde niveauet. Dette kan næppe skyldes Aarhus 2017, men påfaldende nok er borgerne i Region Midtjylland både før, under og efter kulturhovedstadsåret mere forbeholdne end danskerne generelt i forhold til at øge udgifterne til kultur. Om den store offentlige investering i Aarhus 2017 har medført en særligt kritisk indstilling over for offentligt kulturforbrug eller en oplevelse af 'allerede at bruge nok midler på kultur', kan ikke besvares entydigt, men vi kan konstatere, at diskussionen om den økonomiske prioritering også har medført kritiske røster i debatten.

6.3 SPONSORERNES PERSPEKTIV

Erhvervslivets engagement i Aarhus 2017 belyses på baggrund af data fra sponsorerne. Sponsorerne oplever bredt set, at partnerskabet med Aarhus 2017 har påvirket erhvervslivets image positivt

Tre fjerdedele af sponsorerne vurderer, at kulturhovedstadsprojektet har gjort Region Midtjylland til et mere attraktivt sted for deres medarbejdere at bo og arbejde. Derimod oplever kun en tredjedel, at det er blevet lettere for virksomhederne i regionen at tiltrække nye medarbejdere som følge af Aarhus 2017.

FIGUR 6.4 AARHUS 2017S EFFEKT FOR SPONSORER

Kilde: rethinkIMPACTS 2017s spørgeskemaundersøgelse blandt sponsorerne (december 2017-januar 2018). "Hvor enig er du i følgende udsagn? Kulturhovedstadsprojektet Aarhus 2017 har generelt styrket samspillet mellem kultur- og erhvervsliv, kulturhovedstadsprojektet Aarhus 2017 har gjort Region Midtjylland til et mere attraktivt sted for vores medarbejdere at bo og arbejde, kulturhovedstadsprojektet Aarhus 2017 har generelt gjort det lettere at tiltrække nye medarbejdere til områdets virksomheder" Svar angivet på en skala fra 1 til 5 (fra "helt uenig" til "helt enig") samt "ved ikke". Datagrundlag: 46 besvarelser.

– ikke mindst fordi hele eksponeringen af Aarhus 2017 generelt har smittet af på virksomhederne. Herudover fremhæver sponsorerne, at samspillet mellem kultur- og erhvervsliv er blevet styrket som følge af Aarhus 2017.

Tre fjerdedele af sponsorerne vurderer, at kulturhovedstadsprojektet har gjort Region Midtjylland til et mere attraktivt sted for deres medarbejdere at bo og arbejde – en fjerdedel oplever endda, at Aarhus 2017 i høj grad har medvirket hertil.

Derimod oplever kun en tredjedel, at det er blevet lettere for virksomhederne i regionen at tiltrække nye medarbejdere som følge af Aarhus 2017. Samtidig har flere af sponsorerne tilkendegivet, at

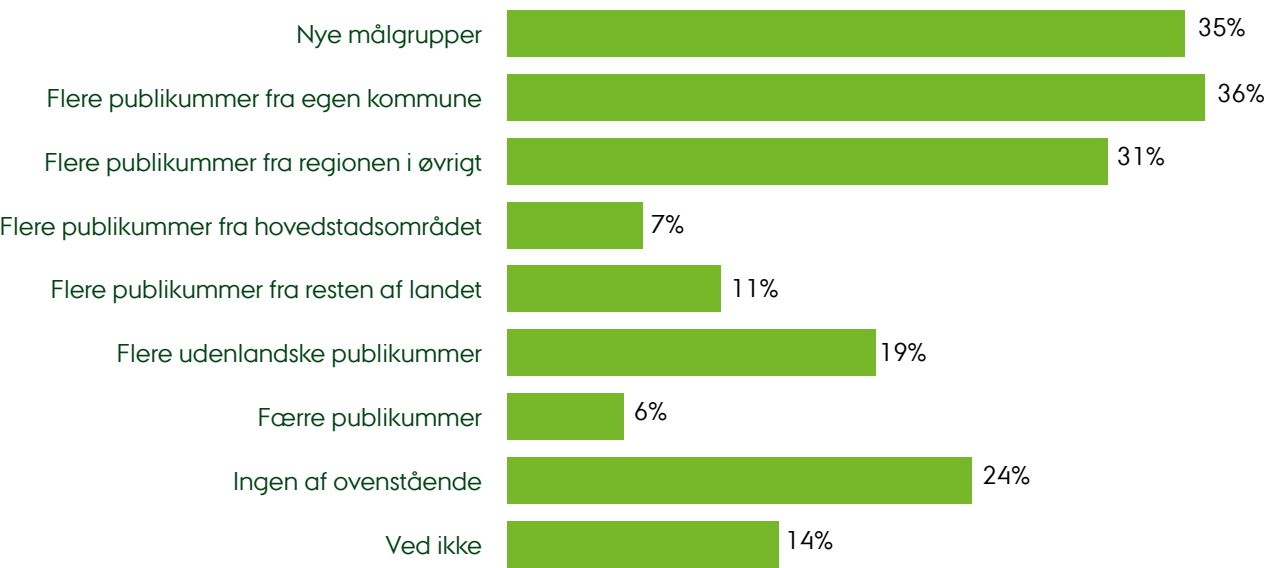
de i forvejen havde let ved at rekruttere, hvorfor det er forventeligt, at Aarhus 2017 ikke har rykket væsentligt ved dette.

Erhvervslivets engagement i kulturhovedstadsprojektet bundede overvejende i filantropiske motiver og et ønske om at vise lokalt engagement og opbakning til kulturen og civilsamfundet – frem for økonomiske motiver og forventninger om målbart afkast. De sponsorer, vi har interviewet, har ikke oplevet et økonomisk udbytte for deres egen virksomhed i forbindelse med Aarhus 2017, og de ser heller ikke et direkte link mellem kulturhovedstadsprojektet og økonomisk vækst i deres virksomhed.

Foto: Natascha Thiara Rydvald

FIGUR 6.5 KULTURINSTITUTIONSLEDERNES VURDERING AF AARHUS 2017S UMIDDELBARE EFFEKT PÅ INSTITUTIONENS PUBLIKUM

Kilde: rethinkMPACTS 2017s spørgeskemaundersøgelse blandt kulturinstitutionsledere (2018). "På hvilke måder oplever I, at Aarhus 2017 har haft en effekt for jeres institution i selve kulturhovedstadsåret?". Flere svar kan vælges samtidig. Datagrundlag: 102 besvarelser.

6.4 KULTURINSTITUTIONERNES PERSPEKTIV

En stor del af regionens kulturinstitutionsledere oplevede, at kulturhovedstadsprojektet øgede deres institutions publikumstal i 2017 – primært ved at tiltrække publikummere fra nærområderne (egen kommune eller øvrige Region Midtjylland), men også i nogen grad nationalt og internationalt. Samtidig vurderede en tredjedel af kulturinstitutionerne, at de nåede ud til nye målgrupper.

Aarhus 2017 var en løftestang for, at man som kulturinstitution har turdet tænke større, og at opmærksomheden på kulturens betydning i den offentlige planlægning og udvikling er øget.

Det fremgår af fondens afrapportering⁵⁸ at visse kulturinstitutioner oplevede en stor publikumsfremgang. Et meget omtalt eksempel er Museum Jorn, der havde en publikumsfremgang på hele 124%. At konkrete institutioner som Museum Jorn gik frem, er dog ikke et udtryk for en samlet tendens på museumsområdet. Den nationale museumsstatistik⁵⁹ viser, at der i 2017 samlet set ikke var en stigning i antallet af museumsbesøg i regionen, hvilket peger på, at der var fremgang på nogle museer, men nedgang hos andre.

En del af kulturinstitutionslederne forventer en effekt i årene efter 2017. Således forventer 27% et øget antal publikummere fra egen kommune, mens

58 "Welcome Future", Fonden Aarhus 2017 (2018), side 33.

59 "Aktivitet på danske museer efter museumskategori, museumstype og aktivitet", Danmarks Statistik (www.statistikbanken.dk).

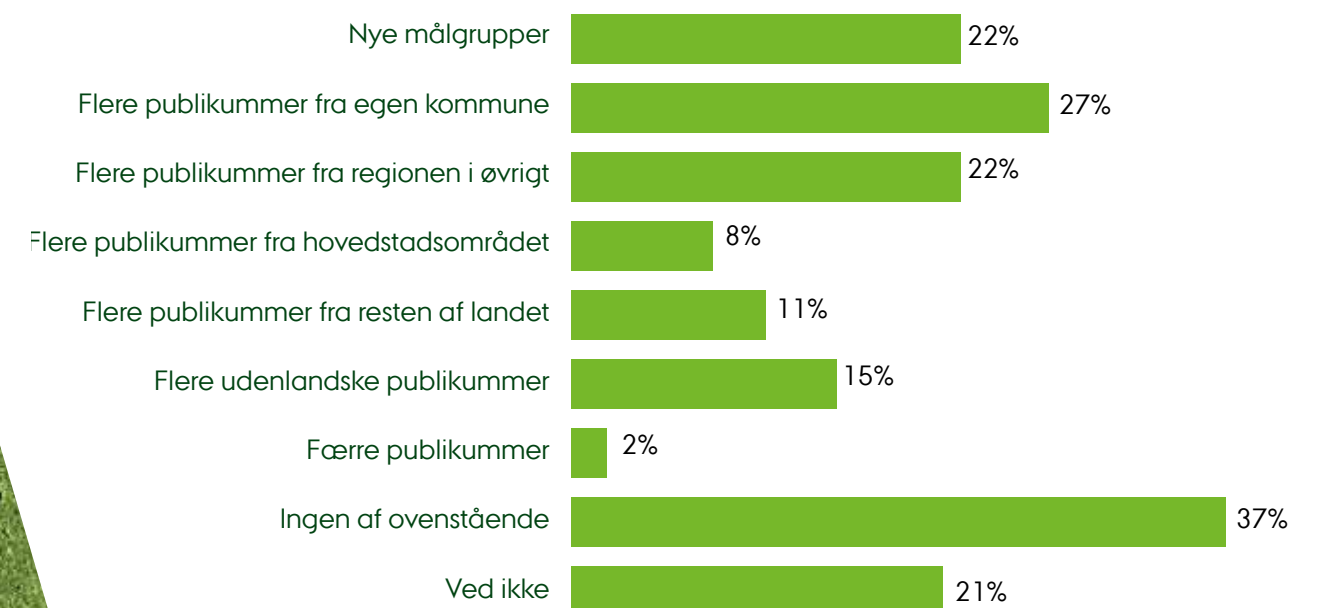

22% forventer en udvikling i publikumssammensætningen ved at nå ud til nye målgrupper.

Herudover vurderer flere kulturinstitutioner, at de og den samlede sektor fremover står stærkere strategisk. Der er skabt øget synlighed og nye samarbejder. Kulturinstitutionerne beskriver, at Aarhus 2017 har været en løftestang for, at man som kulturinstitution

har turdet tænke større, og at der er kommet en væsentligt større opmærksomhed på kulturens betydning i den offentlige planlægning og udvikling – helt i tråd med de politisk-administrative vurderinger i afsnit 6.1.

FIGUR 6.6 KULTURINSTITUTIONSLEDERNES VURDERING AF AARHUS 2017S LANGSIGTEDE EFFEKT PÅ INSTITUTIONENS PUBLIKUM

Kilde: rethinkIMPACTS 2017s spørgeskemaundersøgelse blandt kulturinstitutionsledere (2018). "På hvilke måder forventer I, at Aarhus 2017 vil have en effekt for jeres institution i årene efter kulturhovedstadsåret?". Flere svar kan vælges samtidig. Datagrundlag: 102 besvarelser.

FIGUR 6.7 KULTURINSTITUTIONSLEDERNES VURDERING AF AARHUS 2017S
LANGSIGTEDE EFFEKT PÅ ØVRIGE PARAMETRE

Kilde: rethinkIMPACTS 2017s spørgeskemaundersøgelse blandt kulturinstitutionsledere (2018). "På hvilke måder forventer I, at Aarhus 2017 vil have en effekt for jeres institution i årene efter kulturhovedstadsåret?". Flere svar kan vælges samtidig. Datagrundlag: 102 besvarelser.

6.5 KULTURENS VÆRDI

Fonden Aarhus 2017 rekvirerede en analyse af de kortsigtede økonomiske effekter af Aarhus 2017 umiddelbart efter kulturhovedstadsårets afslutning, som blev udført af konsulentfirmaet COWI.⁶⁰ Flere forskere har problematiseret rapportens konklusioner. F.eks. har Asger Mose Wingender⁶¹

udtalt, at det er "massivt overvurderet", når COWI når frem til, at Aarhus og omegn har haft næsten en million flere overnatninger i 2017 på grund af kulturhovedstadsåret.⁶² Ifølge Asger Mose Wingender har Aarhus gennem en lang årrække været inde i en positiv udvikling, hvor turismen er steget med ca. 10% om året. Han konkluderer, at selvom der ganske rigtigt har været vækst i turismen, kan man ikke – som COWI gør – knytte væksten direkte til Aarhus 2017.

I et notat⁶³ udfærdiget til rethinkIMPACTS 2017 har Trine Bille⁶⁴ også forholdt sig til COWIs analyse. I notatet konstaterer Bille, at den form for økonomiske effektmålinger, som COWI har leveret til Aarhus 2017, er den mest almindelige måde at måle økonomisk effekt af en større kulturbegivenhed på,⁶⁵ men at den er problematisk at anvende i kultursektoren. Med disse modeller forsøger man

FONDEN AARHUS 2017S ANALYSE AF ØKONOMISKE EFFEKTER

COWI analyserede de markedsøkonomiske effekter af Aarhus 2017 på vegne af Fonden Aarhus 2017.

COWIs rapport er baseret på nogle af de gængse modeller til at beregne sådanne effekter. De centrale konklusioner fra disse beregninger er, at Aarhus 2017 har:

- Skabt 1.403 jobs i den private sektor
- Skabt 562 jobs i den kulturelle sektor
- Givet en øget omsætning på 1.185 mio. kr. i den private sektor
- Givet de offentlige investeringer i kulturhovedstadsprojektet et afkast i forholdet 1:3

60 "Economic Impact Assessment of Aarhus 2017", COWI (april 2018). Rapporten anvendte en såkaldt EIA Event model (Economic Impact Analysis) suppleret med en model til måling af beskæftigelses-effekt.
61 Asger Mose Wingender, adjunkt ved Økonomisk Institut, Københavns Universitet.
62 I forbindelse med programmet Detektor på DR, <https://www.dr.dk/nyheder/indland/faktatjek-var-aarhus-kulturhovedstad-en-godforretning>.
63 "Rethink Økonomisk Impact. Fra økonomisk impact til samfundsøkonomisk værdi", Trine Bille (2018).
64 Trine Bille, professor MSO, Department of Management, Politics and Philosophy, CBS.

Foto: Moesgaard Museum

at beregne den økonomiske ekstraomsætning, der skabes i et område, primært på baggrund af, om der kommer turister, der bruger penge i området. Billes vurdering er, at trods omfattende studier lider sådanne analyser og beregninger af væsentlige problemer. De har en tendens til at bygge på tvivlsomme forudsætninger og/eller data og genereringsmetoder, og resultaterne overvurderer ofte de reelle økonomiske effekter. Desuden beregner økonomiske effektstudier kun de kortsigtede, snævre markedsøkonomiske effekter, ikke de mere langsigtede effekter. I praksis er det meget vanskeligt at beregne de langsigtede markedsøkonomiske effekter, ikke mindst hvis der skal kunne påvises en kausal sammenhæng med et (større) kulturprojekt.

Bille fremhæver, at sådanne rent markedsøkonomiske effektberegninger i stedet bør erstattes af beregninger, der også belyser velfærdsøkonomisk værdi. En del af kulturens værdi er markedsøkonomisk og kan købes, sælges og værdisættes på markedet. En anden, væsentlig del af kulturens værdi har ikke en egentlig markedsværdi. Denne del kan i stedet benævnes kulturens 'ikke-markedsomsatte værdi'. Udgangspunktet herfor er værdien for borgerne.

Som vi har påvist ovenfor, har Aarhus 2017 haft værdi for både borgere, virksomheder og kulturinstitutioner. I den internationale forskning har man arbejdet med at udvikle metoder til at måle størrelsen af den totale værdi af eksempelvis en kulturindsats, inklusive de ikke-markedsomsatte værdier.⁶⁶

6.6 EFFEKTERNES GEOGRAFISKE TYNGDE

Europæiske kulturhovedstadsprojekter kan potentielt have effekter både lokalt, regionalt, nationalt og internationalt, afhængigt af hvordan det enkelte kulturhovedstadsprojekt vægter de forskellige geografiske perspektiver. Fra EU's side er det centrale mål at bringe EU's befolkninger nærmere hinanden; initialt er der således lagt vægt på, at kulturhovedstadsprojekter skal have en effekt på europæisk plan.

I nogle kulturhovedstadsprojekter har man lagt vægt på, at projektet også skulle være en katalysator for hele landet. Andre kulturhovedstadsprojekter har klart lagt vægten på det lokale perspektiv, og de senere år har der også været eksempler på mere regionalt orienterede projekter. I den henseende er det interessant at undersøge den geografiske vægtning i aftrykket fra Aarhus 2017.

For Aarhus 2017s vedkommende har tyngden af effekterne altovervejende ligget lokalt og til dels regionalt, mens kulturhovedstadsprojektets aftryk på Danmark og Europa er meget begrænset.

⁶⁵ Sådanne analyser er også gennemført i forbindelse med andre kulturhovedstadsprojekter (f.eks. Salamanca 2002, Liverpool 2008 og Mons 2015)

⁶⁶ Den mest anvendte af disse metoder er Contingent Valuation Method (CVM), der bygger på befolkningens villighed til at betale (f.eks. over skatten) for et bestemt kulturudbud. Den aktuelle forskning på feltet bygger fortsat videre i denne retning, idet der i den kulturøkonomiske forskning er konsensus om, at den brede velfærdsøkonomiske værdi, ikke den snævre markedsøkonomiske værdi, bør være grundlaget for vurdering af kulturens værdi. Metoden er ikke anvendt i forbindelse med europæiske kulturhovedstæder.

EFFEKTER PÅ AARHUS OG REGIONEN

Det største aftryk fra kulturhovedstadsprojektet ses i Aarhus. Selvom Aarhus 2017 som beskrevet var et tværkommunalt projekt, var Aarhus både officiel titelindehaver, hovedbidragsyder, initiativtager og primus motor for strategien bag projektet – og samtidig regionens hovedby med den mest udviklede kulturelle infrastruktur. Der er derfor naturligt en række effekter, hvor Aarhus i særlig grad har høstet gevinster af kulturhovedstadsprojektet. Aarhus Kommune har da også bygget sin kulturpolitik for 2017-2020 på basis af og i forlængelse af kulturhovedstadsprojektet.

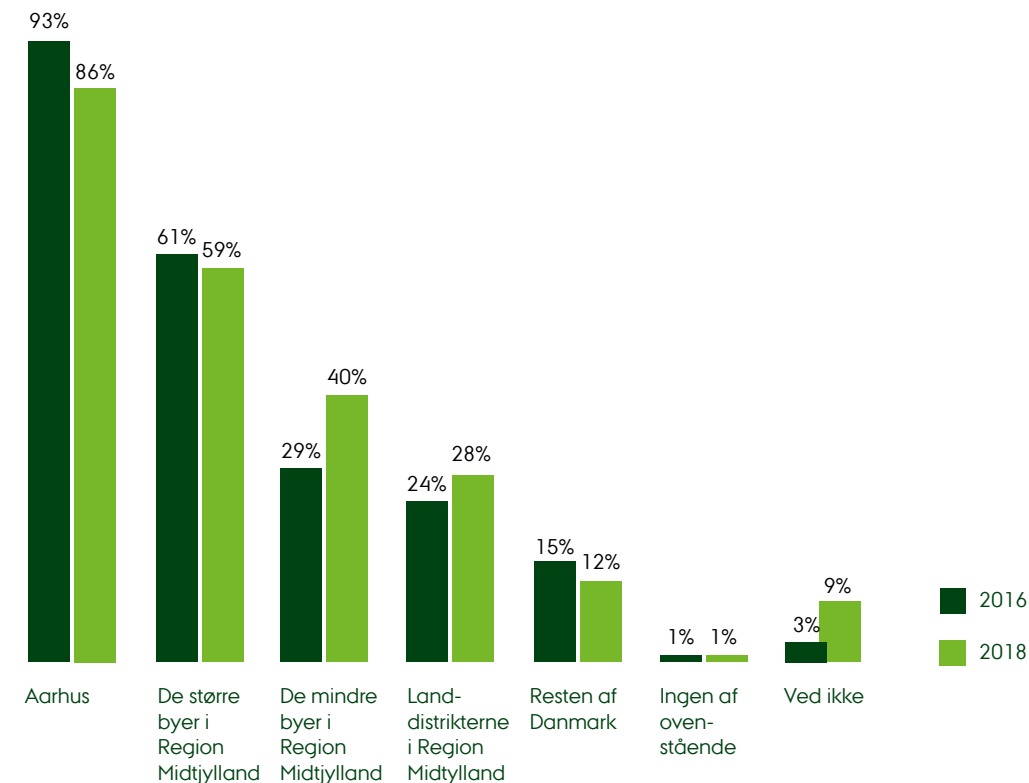
De øvrige kommuner i regionen var vigtige bidragsydere, men blivende effekter vil her være knyttet op på, dels i hvilken udstrækning den enkelte kommune involverede sig strategisk i Aarhus 2017, dels hvordan kommunen fremadrettet prioriterer understøttelse og videreudvikling af de lokale resultater af kulturhovedstadsprojektet.

De regionale fremadrettede effekter er i væsentlig grad knyttet op på Region Midtjylland som organisation samt til en vis grad på succesen af Europæisk Kulturregion. I Region Midtjylland har man tænkt Aarhus 2017 ind i både kultur- og erhvervsstrategier for regionen som helhed. Samarbejdet om kulturhovedstadsprojektet på tværs af regionen har haft en afsmittende effekt på tværkommunale samarbejder, også inden for andre områder end kultur.

Når politikerne gør status over udbyttet efter kulturhovedstadsårets afslutning, vurderer de, i overensstemmelse med ovenstående, at det især er Aarhus og i nogen grad regionens større byer, der har haft udbytte af Aarhus 2017. Dog ses en lille forskydning fra før til efter kulturhovedstadsåret, hvor oplevelsen af Aarhus' udbytte er mindre, end man forventede forud, mens de mindre byer

FIGUR 6.8 POLITIKERNES OPLEVELSE AF AARHUS 2017S UDBYTTE FORDELT PÅ GEOGRAFISKE OMRÅDER

Kilde: rethinkIMPACTS 2017s spørgeskemaundersøgelse blandt byråds- og regionspolitikere i Region Midtjylland (2016 og 2018). "Hvilke områder i Region Midtjylland mener du, får noget ud af kulturhovedstadsprojektet Aarhus 2017?". Flere svar kan vælges samtidig. Datagrundlag: 2016: 147 besvarelser, 2018: 116 besvarelser.

og landdistrikterne opleves at have haft et større udbytte end forventet.

Også i vores befolkningsundersøgelse ses en vis bevægelse, hvor borgerne efter kulturhovedstadsåret oplever, at udbyttet af Aarhus 2017 ikke var helt så centreret i Aarhus som umiddelbart forventet.

Med afsæt i ovenstående kan vi konkludere, at tyngden i udbyttet er lidt mere jævnt fordelt end umiddelbart forventet. Alle parter – også Aarhus Kommune og især Region Midtjylland – har bidraget til dette ved at være opmærksomme på at indgå i et ligeværdigt fællesskab og sikre en regional spredning af projektet. Den regionale styregruppe

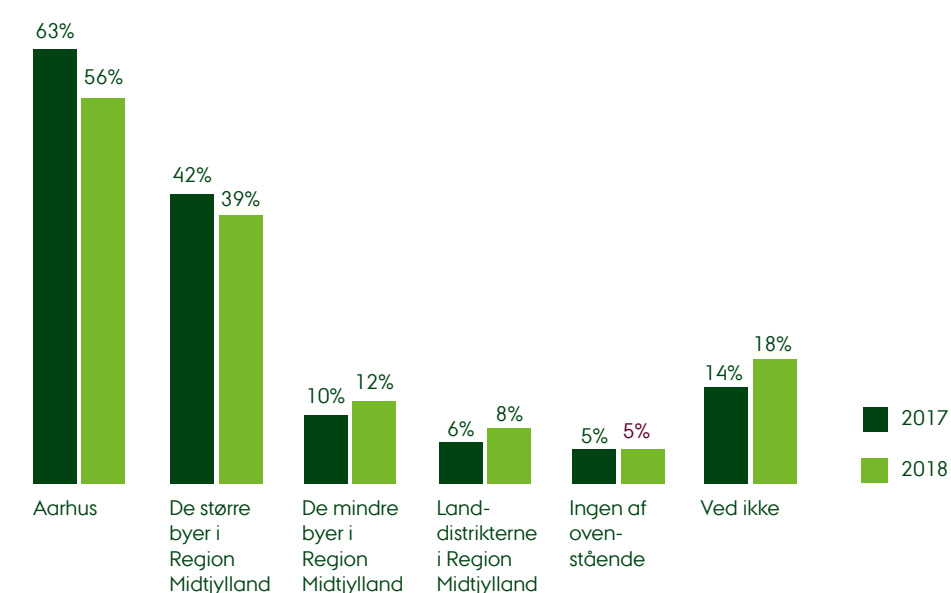
samt den politiske repræsentation i bestyrelsen har også haft væsentlig betydning for, at projektet fik regional rækkevidde.

EFFEKTER PÅ DANMARK OG EUROPA

Effekterne af kulturhovedstadsprojektet på nationalt plan er begrænsede og centreret omkring nogle

Tyngden af Aarhus 2017s effekter lå altovervejende lokalt og til dels regionalt, mens kulturhovedstadsprojektets aftryk på Danmark og Europa er meget begrænset.

FIGUR 6.9 BORGERNES OPLEVELSE AF AARHUS 2017S UDBYTTE FORDELT PÅ GEOGRAFISKE OMRÅDER

Kilde: rethinkIMPACTS 2017s spørgeskemaundersøgelse blandt borgere i Region Midtjylland (2017 og 2018). "Hvilke områder i Region Midtjylland mener du, får noget ud af kulturhovedstadsprojektet Aarhus 2017?". Flere svar kan vælges samtidig. Stikprøvestørrelse: 2017: 1.300 besvarelser, 2018: 1.121 besvarelser.

konkrete kultursamarbejder på tværs af landet. Vi vurderer ikke, at kulturlivet i nævneværdig grad er blevet styrket på nationalt plan. Aarhus 2017 blev ikke et nationalt projekt, bl.a. fordi staten ikke – modsat i en del andre kulturhovedstadsprojekter – gik aktivt ind i projektet. Den store synlighed, som Aarhus har haft, kan i et vist omfang have smittet positivt af på den generelle omtale af Danmark i internationale medier og dermed have haft en positiv effekt på landet som helhed i form af international branding.

Effekterne af Aarhus 2017 på Europa findes altovervejende i de internationale samarbejder i tilblivelsen af programmet. Herudover ser vi ikke belæg for at forvente væsentlige effekter af Aarhus 2017 internationalt, hverken politisk, kulturelt eller vedrørende de europæiske borgere. Dog har Aarhus 2017 været med til at inspirere EU's

nye kulturstrategi, der "giver kultur en større rolle i fremtidens udvikling af Europa".⁶⁷ At effekten af Aarhus 2017 på Europa ikke er stor, er i øvrigt ikke usædvanligt for europæiske kulturhovedstadsprojekter, og det afspejler for så vidt, hvem der finansierer projektet.

6.7 KULTUR I ET FREMTIDIGT PERSPEKTIV

Der er kommet en øget opmærksomhed på kultur blandt politikere og embedsmænd i regionen som følge af Aarhus 2017. Kultur har fået en større opmærksomhed og en mere synlig rolle i planlægning og udvikling – også ud over kultur-

⁶⁷ "Ny EU-agenda satser på de samme områder som Aarhus 2017 og Europæisk Kulturregion", kulturregion.dk (Europæisk Kulturregions hjemmeside), 8. august 2018.

sektoren. Det er et væsentligt, blivende aftryk fra Aarhus 2017, målt et år efter kulturhovedstadsprojektet.

Anerkendelsen af kulturens værdi og dens udvidede rolle har generelt ikke afstedkommet en øget økonomisk prioritering af kulturområdet blandt kommunerne i regionen. Det er derfor vigtigt at fastholde den opmærksomhed, der er skabt på kulturområdet, og at særligt politikere og embedsmænd fortsat har blik for at tænke kultur ind på tværs af de forskellige sektorer og disses udfordringer og udviklinger.

En del af kulturinstitutionslederne vurderer, at Aarhus 2017 også fremover vil betyde en øget synlighed for deres kulturinstitutioner. Det vil være en vigtig del af de mere langsigtede effekter for kulturhovedstadsprojektet. Det er samtidig vigtigt, at de 'blivende parter' (kulturinstitutioner, kommuner og region) fortsat arbejder målrettet og fokuseret med at udnytte og videreføre denne synlighed.

Den geografiske tyngde af kulturhovedstadsprojektets effekter er især koncentreret om Aarhus og i mindre omfang de øvrige kommuner i regionen, afhængigt af de enkelte kommuners prioritering af deltagelse. Det nationale aftryk er meget lille – det internationale en tand større. Her er der fremover potentiale for forpligtende og lokalt forankrede internationale samarbejder.

For at afdække de mere langsigtede effekter af Aarhus 2017 vil det være nødvendigt at følge op med supplerende undersøgelser efter f.eks. tre, fem eller ti år. Det vil samtidig være hensigtsmæssigt at videreføre metodeudviklingen på feltet med henblik på fremover endnu bedre at kunne måle de samlede effekter af større kulturindsatser, heriblandt Aarhus 2017.

7

GENTÆNK

Det overordnede tema for kulturhovedstadsprojektet var 'rethink' – eller 'gentænk'. Rammen for at gentænke blev formuleret i ansøgningens seks strategiske mål. Med reference til disse har Aarhus 2017 haft effekt på en række områder.

Kulturhovedstadsåret er ovre, men det er en klar forventning, at effekterne og værdien af projektet stadig vil udvikle sig i årene fremover. På nogle områder vil værdien måske først vise sig på lang sigt.

Men alle medaljer har to sider, og det gør sig også gældende her. Her i rapportens afsluttende kapitel sammenfatter vi både de kort- og langsigtede effekter såvel som de uindfrie potentialer. Ligeledes retter vi lyset mod os selv som evaluatore – evaluerer evalueringen og evaluerer, om evalueringtilgangen er blevet gentænkt.

7.1 KORT- OG LANGSIGTEDE EFFEKTER

SAMARBEJDET

En af de helt store positive effekter er de tværgående samarbejder. Det gælder ikke mindst det tværkommunale samarbejde mellem de 19 kommuner og regionen, men også samarbejdet mellem kultur- og erhvervsliv er blevet styrket, ligesom mange af kulturinstitutionerne og de øvrige indholdsleverandører – på tværs af traditionelle skel – har fået nye samarbejdsrelationer. Aarhus 2017 markerede sig som en stærk katalysator for udviklingen af samarbejder.

Dette har bevirket, at mange kulturinstitutioner nu har mod på at tænke større og i nye samarbejdsbaner. Det har også betydet, at kultur har fået en ny, udvidet rolle på tværkommunalt og regionalt niveau, som den (os bekendt) ikke har andre steder i landet.

Det tværkommunale kultursamarbejde er blevet forlænget i form af Europæisk Kulturregion, der i sommeren 2019 præsenterer en ny regional kulturfestival. I første omgang kun for to år og i en markant mindre skala end kulturhovedstadsprojektet. Vi formoder, at det regionale samarbejde vil vare ved – under én forudsætning: at regionen fortsat eksisterer. Uden regionen som en samlende kraft, der tilfører ekstra ressourcer, er det tvivlsomt, om kommunerne fortsat kan og vil videreføre det regionale kultursamarbejde.

Under alle omstændigheder er samarbejdsdimensionen noget, vi forudser, vil have langsigtet effekt. Der er i og omkring kulturhovedstadsprojektet blevet skabt så mange nye relationer og samarbejder, at en del af dem utvivlsomt vil kunne genfindes om ti år. Nye forbindelser er skabt mellem kultur- og erhvervsliv. Helt nye kulturelle outputs, der vil inspirere i fremtiden, har set dagens lys som følge af tværgående samarbejder. Personlige relationer er skabt, og tværinstitutionelle samarbejder er afprøvet med succes. Hvis ikke de konkrete samarbejder fortsætter, så vil de i hvert fald inspirere og danne præcedens for, at nye dannes.

KVALITET OG PUBLIKUMSTILFREDSHED

Aarhus 2017 bestod af et kulturelt program af generelt høj kvalitet med en blanding af lokalt producerede events, lokalt-internationale coproduktioner og import af internationale navne. Samlet set har dette bevirket, at kulturhovedstadsprojektet har været eksponent for og styrket den langsigtede udvikling og betydning af kultur. Publikumsfølsomt indfrie Fonden Aarhus 2017 sine mål i forhold til antal publikumsbesøg. Langt hovedparten af publikum var lokalt/regionalt forankret, men programmet formåede til en vis grad også at tiltrække et nationalt publikum. De internationale turister udgjorde kun en lille del af publikum til Aarhus 2017-eventene.

Aarhus 2017s midler blev ikke brugt på byggeri og blivende fysisk infrastruktur, hvilket ellers er set i flere andre kulturhovedstadsprojekter. Programbudgettet blev anvendt på projekter, der enten var publikumsorienterede og/eller havde til formål at kapacitets- og kompetenceudvikle blandt regionens kunstnere, kulturinstitutioner og kreative aktører. Det har efter vores vurdering været et

godt valg, om end det har som konsekvens, at de synlige spor fra kulturhovedstadsprojektet hurtigere kan blegne og gå i glemmebogen. Dybderne og kvaliteten af de immaterielle spor og aftryk vil få størst mulig effekt, hvis de blivende parter arbejder aktivt med at fastholde og videreudvikle effekterne.

KULTURENS STYRKE

Politisk har kulturen fået en ny og mere betydningsfuld rolle som dagsordenssættende og medvirkende udviklingsdriver i politiske processer, også ud over kultursektoren. Ikke mindst i Aarhus har kulturen været katalysator for samarbejder på tværs af sektorer og magistratsafdelinger. Aarhus 2017 har rykket ved opfattelsen af kultur som et perifert og isoleret politikområde. De forskellige koblinger mellem kultur og f.eks. ældreområdet eller byudvikling vil givet fortsat udvikle sig. De frembragte resultater vedrørende strategisk og tværfagligt samarbejde har skabt nye samarbejdsstrategier, der må formodes at fastholde kulturen og den kulturelle infrastruktur på et højere niveau, når det gælder planlægning og udvikling i årene fremover.

Kultursektoren er blevet styrket i form af de kompetencer, der er opbygget under kulturhovedstadsprojektet. Der vil være kulturinstitutioner, som om ti år kan pege tilbage på Aarhus 2017 som afgørende for deres strategiske udvikling. Også kunstnere vil om ti år kunne pege tilbage på Aarhus 2017 som et afgørende karrierespring. Mange medarbejdere har fået erfaringer i en skala, de ellers ikke umiddelbart ville have fået. Det gælder ikke mindst en del af Fonden Aarhus 2017s medarbejdere, hvad enten de var udlånte eller ansatte. Nogle af disse er allerede videre i jobs, der må betegnes som karrierespring, som en direkte følge af deres involvering i Aarhus 2017.

FORTÆLLINGEN OM AARHUS 2017

Opstarten med en bred inddragelsesproces skabte et stort og bredt ejerskab til projektet blandt både borgere, kulturaktører, erhvervsliv og andre interessentgrupper. Fonden Aarhus 2017 tog over, da titlen kom i hus, og den har altovervejende været driftssikker. Det er bestemt ikke en selvfølge at komme gennem et kulturhovedstadsprojekt med et balanceret regnskab, uden væsentlige ledelses- og planlægningsmæssige svigt og med en bred politisk opbakning. Fra andre europæiske kulturhovedstadsprojekter og fra flere store danske kulturbegivenheder ved vi, at budgetoverskridelser, styringsmæssige udfordringer og manglende politisk opbakning ofte er reglen snarere end undtagelsen.

På europæisk plan er det sandsynligt, at Aarhus 2017 står tilbage som historien om et vellykket, stabilt og driftssikkert kulturhovedstadsprojekt, hvis særkende især var det regionale og tværkommunale perspektiv og dermed en markering af, at kulturhovedstadsprojekter ikke kun kommer hovedbyen til gavn. Der er herudover skabt en erfaring med at arbejde internationalt blandt en større del af regionens kulturaktører. Internationalisering skal støttes og prioriteres, men hvis det sker, vil sporene formodentlig stadig kunne ses om ti år.

Aarhus og Region Midtjylland som besøgsmaal er kommet på landkortet, både lokalt, nationalt og internationalt. Formentlig vil kun ganske få udlændinge om ti år kunne sætte navn på Aarhus som europæisk kulturhovedstad i 2017, men Aarhus som brand har fået meget positiv omtale internationalt, og de mange besøgende før, under og efter Aarhus 2017 gør, at endnu flere vil kende byen og huske den for noget positivt.

FRIVILLIGHEDSPROGRAMMET

De frivillige kom til at spille en bærende rolle. Frivillighedsprogrammet blev allerede før, men især under kulturhovedstadsåret en vigtig del af Aarhus 2017s succes. Der blev tidligt skabt gode rammer for frivillighedsindsatsen, herunder et godt miljø, som borgerne havde lyst til at deltage i. Værdien af frivillighedsprogrammet og ikke mindst det nye initiativ med frivillige krydstogtværter har haft en klar effekt både indadtil i Aarhus og udadtil i forhold til turismen. I årene fremover videreføres frivillighedsprogrammet og indsatsen i regi af VisitAarhus.

SPONSORSAMARBEJDET

Erhvervslivet blev engageret gennem Fonden Aarhus 2017s partnerskabsprogram. Her nåede Fonden Aarhus 2017 ud til en række forskellige virksomheder, der engagerede sig i kulturhovedstadsprojektet med et filantropisk og netværksorienteret sigte – ikke med økonomisk udbytte for øje. Der er et fremadrettet potentiale i at videreføre det netværksmæssige formål, enten i regi af Europæisk Kulturregion eller – mere oplagt – via de lokale kulturinstitutioners erhvervsklubber.

7.2 UINDFRIEDE POTENTIALER

Gentænk er et ambitiøst tema for så stort og prestigefyldt et projekt som Aarhus 2017. Selvom temaet generelt var en velfungerende udfordring til kulturlivet mfl., er der naturligvis også steder, hvor der ikke er blevet gentænkt, eller hvor det potentiale der lå i at være kulturhovedstad, ikke er blevet forløst.

VÆKSTLAGET, DE SMÅ OG DE NYE

Der er sket en favorisering af de store aktører, ikke mindst de store kulturinstitutioner i Aarhus, både økonomisk, og hvad angår adgangen til at blive indholdsleverandør til programmet. Der har været meget få indgange til at deltage, producere og præge i de sidste år frem til selve kulturhovedstadsåret. Som konsekvens heraf har det været vanskeligt for vækstlag, nye aktører og borgerdrevne initiativer at få mulighed for at bidrage. Samtidig har den lange tidshorisont også været en fordel for de store og permanente aktører.

En del af forklaringen på den lange tidshorisont er EU's krav om, at en stor del af programmet skal fastlægges allerede i ansøgningsfasen. Hertil kommer skiftet af centrale ledelsespersoner. Dette affødte en del forvirring, hvilket for nogle af de mindre og mere løst organiserede aktører betød en afkobling fra kulturhovedstadsprojektet.

Herudover kunne der have været en bedre kobling mellem det internationale indhold, som primært var programdirektørens ansvar, og det lokalt producerede indhold. At dette ikke skete i større omfang, skyldes efter vores vurdering programdirektørens sene ankomst og manglende forhåndskendskab til det regionale kulturliv samt dennes væsentligt mere internationalt end dansk orienterede netværk. Den danske og regionale kunstscene kunne have fået større udbytte af en større udveksling, og den europæiske kulturs mangfoldighed kunne være styrket væsentligt mere.

PUBLIKUMSSAMMENSÆTNINGEN

Programmet formåede kun i begrænset omfang at nå ud til ikke-kulturvante publikumsgrupper. Eventene blev i overvejende grad besøgt af de typiske kulturbrugere. Udfordringen med publikums-

Foto: Lesley Leslie-Spinks

udvikling er en klassisk problemstilling, og det er vanskeligt at skabe markante resultater. Hvis det skal lykkes, kræver det målgruppebevidsthed, en langsigtet indsats og forankring i de miljøer, man ønsker at engagere.

At Aarhus 2017 ikke nåede længere med publikumsudvikling, skyldes også, at programmet i højgrad var bygget op omkring gængse kulturgerner. Hvis ønsket er at nå ud til nye publikumsgrupper, kan man med fordel arbejde mere målgruppeorienteret og med genrer, der mere fokuseret appellerer til disse grupper.

Selvom Aarhus 2017 ikke har haft en effekt på det samlede kulturforbrug hos regionens borgere, er oplevelsen på kulturinstitutionsniveau, at en del af institutionerne har tiltrukket flere og nye publikummere. Samtidig ser institutionerne yderligere potentiale i årene fremover. Dette bør der arbejdes videre med både på den enkelte institution og i et regionalt perspektiv, der bør række ud over de begrænsede aktiviteter i Europæisk Kulturregion.

Hertil kommer Aarhus 2017s udfordring med at skabe overblik for borgerne, særligt over programmet. En mere centralt koordineret kommunikationsindsats havde været fordelagtig. Samtidig havde det været ønskværdigt, hvis Aarhus 2017 havde 'gentænkt' og løst en generel udfordring for store kulturprojekter med at formidle et omfattende program på en, for borgere og publikum, overskuelig måde. En 'gentænkt' løsning på denne udfordring kunne have været et væsentligt bidrag til andre store kulturbegivenheder.

DE KREATIVE ERHVERV

Der er ikke arbejdet strategisk med at bruge Aarhus 2017 som en katalysator for at udvikle og skabe vækst i de kreative erhverv. More Creative

Events fungerede fint som et isoleret projekt, men indsatsen var ikke koblet til et langsigtet erhvervsudviklingspotentiale. Set i lyset af at Region Midtjyllands egne analyser og udviklingsprojekter viser, at regionen rummer en meget stor, spirende

kreativ branche, er det beklageligt, at denne mulighed ikke er blevet udnyttet. Fondens egne forventede effekter inkluderede et fokus på de kreative erhverv med ganske høje ambitioner. Men indsatsen manglede strategisk tyngde.

DE KOMMUNALE KULTURBUDGETTER

Til trods for at Aarhus 2017 har været en stor kulturpolitisk satsning, har det generelt ikke ført til øgede kommunale kulturudgifter (pr. indbygger). I nogle kommuner, heriblandt Aarhus Kommune, er

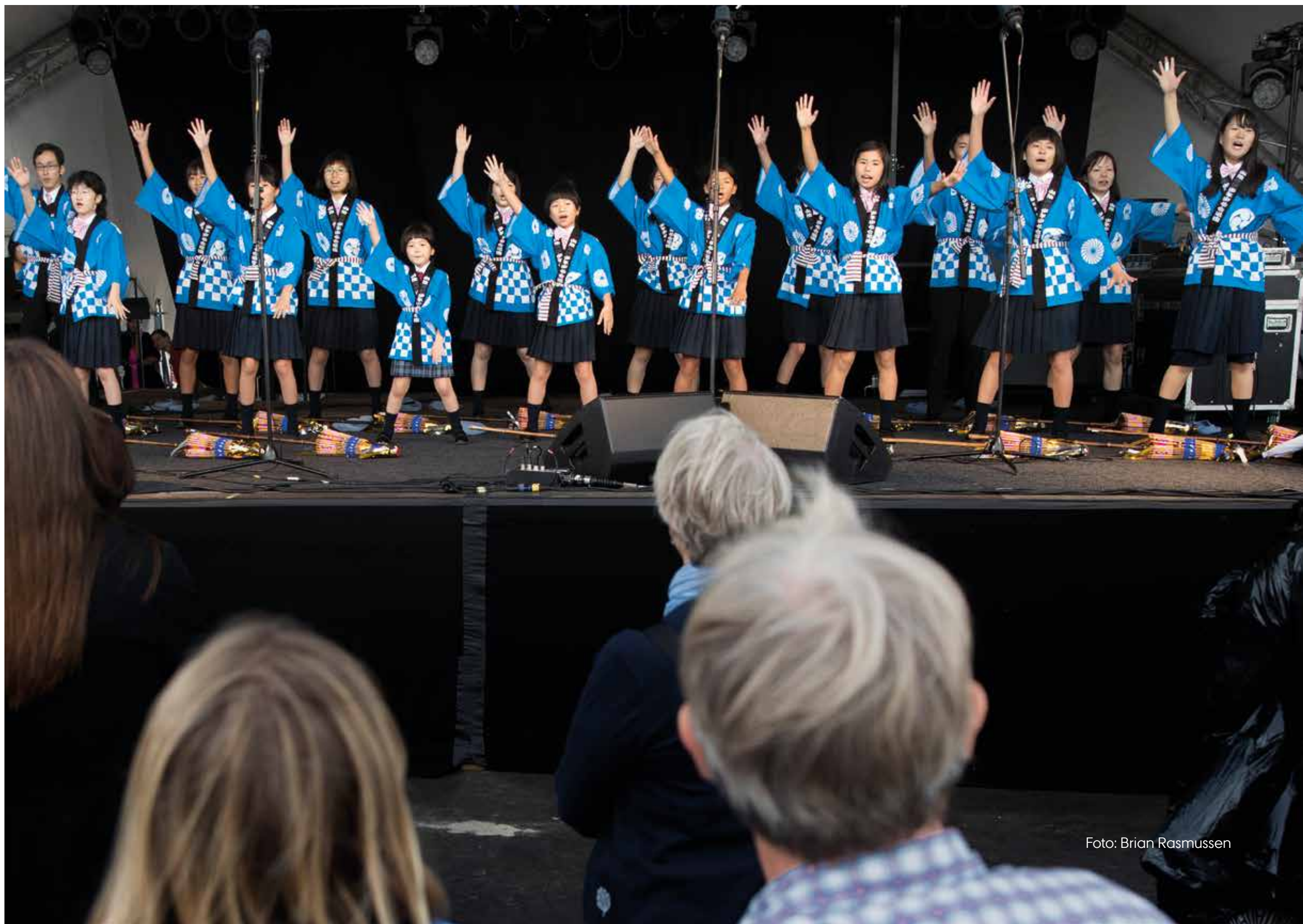

Foto: Brian Rasmussen

der dog i kroner og ører tilført yderligere midler til kulturområdet i årene omkring kulturhovedstadsprojektet.

Hvis målet med den store offentlige kultursatsning på Aarhus 2017 var en mærkbar opprioritering af kultur med varig effekt, må det derfor også overvejes, i hvilket omfang det er nødvendigt at afspejle dette i de kommunaløkonomiske prioriteringer.

STRATEGISK ARBEJDE MED DE VARIGE EFFEKTER

Fonden Aarhus 2017 udarbejdede en legacy-strategi,⁶⁸ der blev præsenteret på en konference i marts 2017. Strategien opridsede de forventede effekter, men havde ikke et fremadrettet, handlingsorienteret perspektiv. Fonden betragtede det

⁶⁸ "Vores varige spor: En ny begyndelse", Fonden Aarhus 2017 (marts 2017)."

ikke som sit ansvar at følge op på strategien, som efterfølgende ikke har fået den store synlighed og gennemslagskraft.

De blivende aktører (region, kommuner og kulturinstitutioner) har på forskellig vis taget ansvar for at arbejde strategisk med de varige effekter. Men der er ikke etableret en fælles regional proces, der rækker ud over de kommunale forvaltninger og også inkluderer kulturinstitutioner, erhvervsliv og

eventuelt borgerne. De blivende aktører bør påtage sig ansvaret for en samlet udviklingsproces.

Indtil videre synes tyngden i indsatsen for at skabe varige effekter at ligge i en videreførelse af enkeltstående projekter og initiativer. Eksempelvis viderefører en række kulturinstitutioner og andre aktører projekter og samarbejder, der blev iværksat og gennemført i tilknytning til Aarhus 2017.

Europæisk Kulturregion er et skridt i den rigtige

Foto: Gorm Branderup

retning, om end der er få midler at videreføre erfaringerne for, og initiativet i første omgang kun dækker en toårig periode. En forlængelse afhænger af, at parterne bag oplever synlige resultater, og at Europæisk Kulturregion som et samlet regionalt projekt finder sin position i forhold til de regionale kulturaftaler.

7.3 SELVEVALUERING

Afslutningsvis sætter vi fokus på evalueringsarbejdet. rethinkIMPACTS 2017 var udtryk for en ambitiøs idé undfanget i ansøgningsfasen og realiseret i perioden 2013-2018. Det er første gang i Danmark, at et universitet påtager sig en så stor evalueringsopgave inden for kulturområdet. Alene det har betydet, at der er sket et kompetenceløft og skabt netværk mellem byen, regionen, kulturlivet og universitetet, der i kraft af vidensopbygning og -udveksling stiller alle parter stærkere, end før evalueringen af kulturhovedstadsprojektet blev påbegyndt.

TVÆRFAGLIG FORSKNINGSDÆKNING

Fra starten blev der lagt stor vægt på tværfaglighed og på det metodeudviklende. Begge dele har vist sig at være en udfordring. Den tværfaglige forskningsdækning er især blevet udfordret af, at universitetet er en stor organisation opdelt i særfagligheder med forskere, hvis arbejde er rammesat af udpræget autonomi og forskningsfrihed. I en række fagmiljøer er det således svært at få forskere til at involvere sig i opgaver, hvor undersøgelsesspørgsmålet er mere eller mindre defineret på forhånd (i kraft af et evalueringsgrundlag), når der kun har været ret begrænsede muligheder for at frikøbe/medfinansiere forskningstid. Disse faktorer har skabt vanskelige betingelser for forskningssamarbejder på tværs af universitetets hovedområder.

Tværfagligheden er dog lykkedes til en vis grad – især i forhold til de specialestuderende, men også i nogen grad på forskersiden, i takt med at kulturhovedstadsåret kom nærmere og i stigende grad blev oplevet som et relevant forskningsemne. Alligevel har der været klare mangler, f.eks. de økonomiske og metodeudviklende perspektiver, hvor vi meget gerne havde arbejdet med flere forskere, end det reelt har været muligt at engagere. Det gælder ikke mindst i forhold til at udvikle nye tiltrængte indikatorer og mere dækkende modeller for de markeds- og velfærdsøkonomiske effekter.

I forlængelse heraf ser vi et aktuelt behov for og stort potentiale i at arbejde videre med metodeudvikling, der bygger på en bredere forståelse af kulturel værdi og effekt.

GENTÆNKTE METODER OG TILGANGE?

Evalueringen er i overvejende grad baseret på data indsamlet ved hjælp af traditionelle, velafprøvede metoder som f.eks. interviews og spørgeskemaundersøgelser, så her har det været småt med gentænkningen. Undervejs var der adskillige idéer til metodeudvikling, der af forskellige årsager ikke lod sig gennemføre. Som eksempel var det vores ønske at indgå et samarbejde med fonden om, at kulturhovedstadsprogrammets app kunne anvendes til at indsamle data om publikums besøg, oplevelser mv. Andre, ny- og gentænkte metoder til indsamling af data var også i støbeskeen.

Men helt parallelt med vores konklusion om

fondens driftssikkerhed versus modelen til at eksperimentere må vi også i forhold til evalueringen konstatere, at metodeeksperimenter er risikofyldte. Forpligtet på, at evalueringen skulle give et validt billede af kulturhovedstadsårets effekter baseret på solide data, måtte vi prioritere driftssikkerhed i rethinkIMFACTS 2017s metodevalg.

Til gengæld har vi udviklet og gennemafprøvet en ny og langt mere aktørinddragende tilgang til evaluering, der ikke alene har kvalificeret vores evalueringsgrundlag, men også skabt mulighed for refleksion og læring for de deltagende aktører. Vi oplever, at det ikke blot har etableret et solidt grundlag for evalueringen, men også en dybere forståelse blandt aktører og interessenter for, hvad der har været på spil i forskellige dele af kulturhovedstadsprojektet.

Ligeledes har vi skabt et datagrundlag med mange forskellige perspektiver, der kan arbejdes

videre med i flere år frem. Konkret kunne der (ud over behovet for nye økonomiske målemetoder og beregningsmodeller) f.eks. arbejdes videre med analyser og forskning inden for kulturjournalistik og mediernes dækning af kultur, udvikling af nye publikumsgrupper, optimering af tværfagligt samarbejde med udgangspunkt i kultur samt komparative studier af udvalgte temaer i forhold til andre kulturhovedstadsprojekter.

EVALUERINGENS DOBBELTROLLE

Evalueringsopdraget var todelt: et formativt læringsøjeblik undervejs i processen med fokus på at udvikle, formidle og opkvalificere og afslutningsvis en opsamlende, summativ evaluering, der undersøger effekterne af Aarhus 2017.⁶⁹ Heri ligger der mindst to udfordringer.

For det første har den todelte rolle i sig selv ikke været uproblematisk. Fra evalueringslitteraturen er det en kendt udfordring ved formativ evaluering, at den forudsætter, at den evaluerede part er åben over for evaluator, også om sine mere sårbare punkter, da det er her, det største læringspotentiale findes. Men dette kan i en situation som denne være vanskeligt for den evaluerede part at gøre, vel vidende at evaluators rolle på et tidspunkt vil skifte fra at være sparringspartner i forbindelse med den formative evaluering til i den afsluttende fase at skulle opsummere effekterne af indsatsen og i den forbindelse bl.a. påpege netop de ømme punkter. Til gengæld giver denne proces evaluator et særligt indblik i projektets udvikling og dermed en stor forståelse for processen, for de forskellige aktørers perspektiver og for de ændringer, der sker undervejs.

For det andet har det, i et decentralt organiseret projekt som Aarhus 2017, været en udfordring at facilitere en læringsproces hos en stor, varieret

mængde af individuelle, decentrale og ret autonome projekter. Set i bakspejlet kunne vores afvejning måske med fordel have været forskubbet lidt mere mod de decentrale projekter, f.eks. med særlige mere dybdegående cases. Læringsperspektivet har været værdsat, når vi f.eks. har inviteret projektejere til afsluttende workshops i 2017 og 2018. Men især i forhold til fonden har det været en udfordring at generere læring i et projekt, der har været under et stærkt leveringspres efterfulgt af en afviklingsfase. Læring foregår bedst, når der er et fremadrettet perspektiv, og derfor er det også vores håb, at læringen ikke slutter nu, men at denne evaluering kan medvirke til fortsat læring hos de blivende parter (eksempelvis embedsmænd og kulturinstitutionslederne) både i forhold til at fastholde og skabe effekter af Aarhus 2017 og i forbindelse med andre store kulturevents.

I et europæisk perspektiv har evalueringen været ambitiøs i omfang og i tilgang. Dette er blevet bemærket i flere af de kommende kulturhovedstadsprojekter, hvor der har været særlig interesse for vores aktørinddragende tilgang såvel som for partnerskabsmodellen mellem universitet og leverandør (fonden). Fra EU's side er rammen for evalueringen meget løs, og det giver meget forskellige evalueringspraksisser i de enkelte kulturhovedstadsprojekter, både i forhold til uafhængighed, og i forhold til hvem der varetager opgaven. Det er vores håb – og formodning – at rethinkIMFACTS 2017s arbejde kan bidrage til at sætte en standard for, hvordan evaluering af kulturhovedstadsprojekter – og kultur i det hele taget – organiseres, tilrettelægges, udmøntes og formidles.

⁶⁹ rethinkIMFACTS 2017s evalueringstilgang er i høj grad inspireret af Peter Dahler-Larsens forskning i evaluering. Se eksempelvis "Evaluering af projekter – og andre ting, som ikke er ting", Peter Dahler-Larsen, Syddansk Universitetsforlag (2013).

Foto: Lars kruse

